

Thuisloosheid door de ogen van (ex-)thuislozen

Een narratief onderzoek naar hulpverlening aan (ex-
dak- en thuislozen

Koen Van der Velden

Masterproef voorgedragen tot het bekomen
van de graad van:

Master in de Sociaal-Economische Wetenschappen

Promotor: Prof. dr. Koen Ponnet

Medebeoordelaar: Raf Van Gestel

Thuisloosheid door de ogen van (ex-)thuislozen

Een narratief onderzoek naar hulpverlening aan (ex-
dak- en thuislozen

Koen Van der Velden

Masterproef voorgedragen tot het bekomen
van de graad van:

Master in de Sociaal-Economische Wetenschappen

Promotor: Prof. dr. Koen Ponnet

Medebeoordelaar: Raf Van Gestel

Abstract

Dak- en thuisloosheid is wereldwijd een grootschalig en groeiend probleem. Naar schatting leven 17.000 dak- en thuislozen in België. Deze mensen worden uitgesloten door factoren van structurele, institutionele, relationele en persoonlijke aard. Hierdoor verliezen thuislozen de noodzakelijk ankerpunten met de samenleving. Ze belanden in een toestand van maatschappelijke, relationele en persoonlijke kwetsbaarheid. In België is er een groot aanbod aan hulpverlening. De Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) en de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) zijn de grootste hulpaanbieders aan thuislozen. Daarnaast zorgen ook kleine organisaties zoals “Verenigingen waar armen het woord nemen” en de “Belgian Homeless Cup” voor een alternatieve aanpak van hulp. Deze studie (1) brengt in kaart hoe de (ex-)thuisloze de thuisloze periode beleeft/beleefde en daarnaast (2) onderzocht deze studie hoe (ex-)thuislozen de gekregen hulp van OCMW, CAW of alternatieve organisaties evalueren. Van zeventien (ex-)thuislozen uit Antwerpen, Gent en Kortrijk werd een semigestructureerd diepte-interview met open vragen afgenomen. Daarnaast vulde nog één respondent de vooraf bepaalde vragen van het diepte-interview op papier in. De thuisloze periode werd op twee verschillende manieren ervaren. Enerzijds was er een groep die activiteiten ondernam om te overleven en om basisbehoeften te bevredigen. Anderzijds trachtte een groep de thuisloze situatie zo snel mogelijk op te lossen. Uit de resultaten blijkt dat de meeste respondenten positief zijn over de ervaringen met de hulpverlener. Dit geldt voor alle organisaties. De helft van de bevraagden rapporteert negatieve ervaringen met het OCMW. Over het CAW en de alternatieve organisaties zijn alle meningen positief.

Dankwoord

Deze masterproef vormt het eindpunt van de opleiding Sociaal-Economische Wetenschappen. Een diverse studierichting, met zeer interessante en een paar minder interessante vakken. SEW heeft me, voornamelijk in het masterjaar, geleerd welke richting ik later verder uit wil. Deze masterproef, die de nodige tijd heeft gekost, heeft hier zeker aan bij gedragen. Hij heeft ervoor gezorgd dat ik me kon verdiepen in een zeer interessant, actueel thema. Dit werkstuk had niet tot stand kunnen komen zonder hulp van een aantal mensen. Graag zou ik hen hierbij bedanken.

In de eerste plaats wil ik mijn promotor, prof. dr. Koen Ponnet, bedanken voor het nodige geduld. Ik ben enorm dankbaar voor de grote flexibiliteit die u me gaf. Daarnaast was uw feedback en heldere communicatie een goede hulp om de masterproef tot een goed einde te brengen.

Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken die ik mocht interviewen. Bedankt voor de tijd die jullie belangeloos wilden spenderen over een vrij gevoelig onderwerp. Jullie eerlijke antwoorden zorgden ervoor dat ik mijn onderzoeksvragen zo goed mogelijk kon beantwoorden. Ik hoop dan ook dat deze masterproef een bijdrage kan betekenen voor het veld, zodat ik op die manier toch iets kan teruggeven.

Verder wil ik een aantal mensen persoonlijk bedanken. Pia Plasmans, bedankt om me enerzijds de werking van de Belgian Homeless Cup toe te lichten en anderzijds om me in contact te brengen met spelers van de organisatie. Ook bedankt om me de kans te geven het groepsgesprek en trainingen bij te wonen. Vincent Kattouw van CAW Antwerpen, die me het verband tussen het CAW en Housing First uitlegde en me in contact bracht met Charlotte Brosius, die me op haar beurt in contact bracht met heel wat respondenten. Wim Smet van het OCMW Gent, die me de thuislozenwerking van het OCMW toelichtte en me in contact bracht met een aantal maatschappelijk werkers. Daarop volgend een welgemeende dank aan de maatschappelijk werkers van het OCMW Gent, Lieven Bisschop en Anima Eliano, die me in contact brachten met respondenten. Geert De Bolle van het OCMW Kortrijk, die zijn onderzoek omtrent thuisloosheid doorstuurde en me in contact bracht met heel wat respondenten. Sofie Devocht van Recht-op vzw, die me uitnodigde voor een interview af te nemen van twee respondenten in hun leefomgeving, wat bijzonder leerrijk was. Tine Vandewiele van CAW Centraal/Zuid–West Vlaanderen, om me in contact te brengen met een moeilijk bereikbare respondent. Ook wil ik alle organisaties, OCMW's en CAW's bedanken die hebben geantwoord op mijn vragen.

Tot slot gaan nog woorden van dank uit naar een aantal mensen uit mijn naaste omgeving. Cille, bedankt om interviews uit te typen, me te steunen in het proces, de masterproef herhaaldelijk na te lezen en veel goede raad te geven. Matthias, bedankt om interviews uit te typen. Ook wil ik mijn ouders bedanken, die me de kans gaven deze richting te volgen en het nodige geduld op brachten.

Koen Van der Velden

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding.....	10
1. Probleemstelling.....	10
2. Structuur van de masterproef.....	12
 Hoofdstuk 2: Literatuurstudie.....	14
1. Historische schets.....	14
2. Conceptualisering en definiëring	19
3. Theorieën en visies.....	22
4. Vraagzijde van de hulpverlening.....	30
4.1 Cijfers over dak- en thuisloosheid.....	30
4.2 Profiel van de thuisloze.....	35
4.3 Evaluatie van de hulpverlening.....	39
5. Aanbodzijde van de hulpverlening.....	42
5.1 Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn.....	42
5.1.1 Sociale woning.....	42
5.1.2 Doorgangswoning.....	43
5.1.3 Nachtopvang.....	43
5.1.4 Winteropvang.....	44
5.1.5 Preventie van uithuiszetting.....	44
5.1.6 Instrumenten.....	44
5.1.6.1 Leefloon.....	44
5.1.6.2 Installatiepremie.....	45
5.1.6.3 Referentieadres.....	45
5.1.6.4 Vlaamse huursubsidie.....	46
5.1.6.5 Huurwaarborg.....	46
5.1.6.6 Versnelde toewijzing aan daklozen.....	46

5.2 Centrum voor Algemeen Welzijnswerk.....	46
5.2.1 Inloopcentra.....	46
5.2.2 Preventieve woonbegeleiding.....	47
5.2.3 Begeleid en zelfstandig wonen.....	47
5.3 Alternatieve aanpak.....	47
5.3.1 Verenigingen waar armen het woord nemen.....	48
5.3.2 Belgian Homeless Cup.....	48
5.3.3 Housing First.....	49
6. Woonproblematiek.....	51
7. Conclusie literatuur.....	53
8. Huidig onderzoek.....	54
 Hoofdstuk 3: Methodologie en data.....	55
1. Onderzoeksgroep.....	55
1.1 Selectiemethode.....	55
1.2 Respondenten.....	58
2. Onderzoeksmethode.....	63
2.1 Kwalitatief onderzoek.....	63
2.2 Semigestructureerde diepte-interviews.....	64
2.3 Interviews.....	65
3. Data-analyse.....	66
3.1 Thematische inhoudsanalyse.....	66
3.2 Stappen in de data-analyse.....;;	66
 Hoofdstuk 4: Onderzoeksbevindingen.....	68
1. Definitie thuisloosheid.....	68
2. Schuld.....	69

3. Thuisloze periode.....	69
3.1 Het pad naar thuisloosheid.....	69
3.2 Verblijf.....	73
3.3 Transitie in en uit thuisloosheid.....	74
3.4 Ervaringen van de thuisloze periode.....	75
3.4.1 Activiteiten en bezigheden.....	75
3.4.2 Gevoelens, gedachten en moeilijke momenten.....	76
4. Stigma.....	77
5. Evaluatie van de hulpverlening.....	78
5.1 Opvangcentra, winteropvang en inloophuizen.....	78
5.2 OCMW en CAW.....	79
5.2.1 Bereikbaarheid.....	79
5.2.2 Evaluatie van de OCMW- en CAW-hulp.....	79
5.2.3 Relatie met de hulpverlener.....	82
5.3 Belgian Homeless Cup.....	82
5.4 Recht-op vzw.....	82
5.5 Percepties van ongelijke behandeling.....	83
6. Huisvesting.....	83
6.1 Kostprijs.....	83
6.2 Doorgangswoning.....	84
6.3 Mening over woonbeleid van OCMW en CAW.....	85
6.4 Mening over Housing First.....	86
Hoofdstuk 5: Discussie en conclusie.....	87
1. Bespreking van de resultaten.....	87
1.1 Het concept thuisloosheid.....	87
1.2 Stressvolle levensgebeurtenissen.....	87

1.3 Ervaringen van de thuisloze periode.....	88
1.4 Evaluatie van de hulpverlening.....	90
2. Conclusie.....	92
3. Beperkingen van het onderzoek.....	94
4. Sterktes van het onderzoek.....	94
5. Aanbevelingen voor volgend onderzoek.....	95

Bijlagen

1. Ethos-typologie
2. Vragenlijst
3. Vragenlijst Mats
4. Algemene informatie
5. Informed consent
6. Verklaring op eer

Lijst met tabellen en figuren

Tabel 1: Thuisloosheid als gevolg van sociale uitsluiting.....	23
Tabel 2: Zes verklaringsmodellen voor armoede.....	25
Tabel 3: (Ex-)thuisloze respondenten naar demografische kenmerken, onderwijs en werksituatie..	59
Tabel 4: Vereenvoudiging - Thuisloosheid als gevolg van sociale uitsluiting.....	88
 Figuur 1: Stappenplan Housing First.....	 49

Hoofdstuk 1: Inleiding

1. Probleemstelling

Dak- en thuisloosheid is wereldwijd een grootschalig en groeiend probleem (FEANTSA, 2009; Horsell, 2006). In België, maar ook in Europa, bestaat nog geen officieel registratie- of telsysteem van dak- en thuislozen. Bijgevolg zijn er enkel schattingen en cijfers van verschillende organisaties voor handen (Busch-Geertsema, Benjaminsen, Hrast, & Pleace, 2014; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2015). Enerzijds zorgt een verscheidenheid aan definities ervoor dat bepaalde verschijningsvormen niet of wel opgenomen worden in tellingen. Anderzijds worden thuislozen die geen gebruik maken van de hulpverlening, niet in onderzoeken opgenomen (Vlaamse Woonraad, 2016). Het tekort aan goed cijfermateriaal komt door verschillende methodologische problemen die ontstaan bij het verzamelen van gegevens (Busch-Geertsema, et al., 2014; Van Regenmortel, Demeyer, Vandenbempt & Van Damme, 2006). Het meest recente cijfer schatte in 2012 het aantal dak- en thuislozen in België op 17.000, exclusief illegale immigranten (European Commission, 2012). Ook in Vlaanderen bestaan geen recente globale cijfers van het aantal dak- en thuislozen (Meys & Hermans, 2014). Het laatste cijfer dateert uit 2006 en schat hun aantal op 12.000 (Van Regenmortel et al., 2006).

Tot aan het einde van de vorige eeuw beschouwde het Europese beleidsperspectief dak- en thuisloosheid als een probleem dat door het individu werd veroorzaakt. Het beleidsperspectief evolueerde recent naar een visie die thuisloosheid beschouwt als een gevolg van sociale uitsluiting op meerdere domeinen (Edgar & Meert, 2005) en een vorm van extreme armoede (Meys & Hermans, 2014). Factoren van structurele, institutionele, relationele en persoonlijke aard, veroorzaken een cumulatie van negatieve, stressvolle levensgebeurtenissen, die op hun beurt leiden tot thuisloosheid (Van Regenmortel, et al., 2006). Mensen die thuisloos zijn, verliezen door sociale uitsluiting de noodzakelijke ankerpunten met de samenleving ten gevolge van een aftakelingsproces. Ze belanden in een toestand van maatschappelijke, relationele en persoonlijke kwetsbaarheid (De Boyser, Linchet, & Van Dijck, 2010).

Het doel van deze masterproef is tweeledig. Enerzijds wil het (ex-)thuislozen aan het woord laten over de thuisloze perioden die ze hebben beleefd. In het verleden zijn er maar weinig studies ondernomen die de dakloze perioden van deze doelgroep in kaart trachten te brengen (De Bolle, 2013). Deze lacune wil huidig onderzoek trachten op te vullen. Anderzijds onderzoekt deze studie de perspectieven van (ex-)thuislozen over de verkregen hulp van verschillende instanties. Uit onderzoek

van Altena, Beijersbergen en Wolf (2014) blijkt dat thuislozen veel belang hechten aan een goede cliënt-hulpverlener relatie. Van Regenmortel, et al. (2006) en Van Doorn (2002) geven aan dat de relatie tussen thuislozen en hulpverleningsorganisaties zeer problematisch kan zijn. Deze studie tracht die problemen te verduidelijken aan de hand van twee onderzoeksvragen:

1) Hoe beleeft/beleefde de (ex-)thuisloze zijn thuisloze periode?

2) Hoe evalueert de (ex-)thuisloze de hulp die hij of zij kreeg tijdens de thuisloze periode?

De eerste onderzoeksvraag omvat ook deelvragen die trachten te achterhalen wat de respondent deed tijdens de thuisloze periode en welke gevoelens en gedachten hij of zij onthoudt aan die periode. De tweede onderzoeksvraag tracht in kaart te brengen hoe respondenten de gekregen hulp van OCMW's, CAW's en minder traditionele hulpverleningsorganisaties, ervoeren.

Om beide doelen te bereiken, werden zestien semigestructureerde diepte-interviews afgenomen. In vijftien van deze interviews werd telkens één respondent bevraagd. In één interview werden vragen gesteld aan twee respondenten, omdat zij zich hierbij comfortabeler voelden. Met deze methode werden zeventien mensen bevraagd over hun thuisloze periode en hun mening over de gekregen hulpverlening. Daarnaast vulde nog één respondent de vooraf bepaalde vragen van het diepte-interview op papier in, omdat hij zich op het moment van afname in een penitentiaire instelling bevond. In totaal werd dus van achttien (ex-)thuislozen informatie verzameld voor beide onderzoeksvragen.

2. Structuur van de masterproef

De masterproef bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk introduceert het thema van dit onderzoek. Hierboven werd duidelijk wat de probleemstelling is en hoe deze studie hier een antwoord op zal trachten te bieden. Het volgende hoofdstuk geeft de lezer een overzicht van wat er al geschreven is over dak- en thuisloosheid. Eerst zal een historisch overzicht over dak- en thuisloosheid gegeven worden, om aan te tonen dat het een problematiek is die al eeuwen oud is. Daarna zal thuisloosheid als concept besproken worden, zodat een goed begrip van deze term wordt gevormd. Vervolgens krijgt de lezer verschillende theorieën, visies en perspectieven over dak- en thuisloosheid voorgeschoteld. Nadien wordt de aanbodzijde van thuislozenhulpverlening in kaart gebracht. Verschillende organisaties en instanties vormen het hulpverleningslandschap van thuisloosheid. De belangrijkste actoren zullen hier besproken worden.

In een volgend deel wordt de vraagzijde van thuislozenhulp in kaart gebracht. Die vraagzijde bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste trachten een aantal cijfers een idee te geven over de omvang van de problematiek in Europa, België en Vlaanderen. Daarna komen de verschillende profielen van thuislozen aan bod, om een idee te geven welke mensen achter de cijfers zitten. Tot slot wordt een overzicht gegeven hoe thuislozen in voorgaande studies de hulpverlening beoordeelden. De literatuurstudie eindigt met woonproblemen van thuislozen.

Het derde hoofdstuk, methodologie en data, bespreekt eerst de onderzoeksgroep. Daarna wordt de keuze voor de gehanteerde onderzoeksmethode toegelicht. Het einde van het hoofdstuk bespreekt tenslotte hoe de verzamelde data aan analyse zal worden onderworpen.

Het daarop volgende hoofdstuk (hoofdstuk 4), presenteert de onderzoeksbevindingen. Deze worden in dit deel uitvoerig besproken.

Het eerste onderdeel van het vijfde en laatste hoofdstuk interpreteert de resultaten van de data-analyse en koppelt ze aan wetenschappelijke literatuur. Het tweede onderdeel beantwoordt de onderzoeksvragen en komt tot een conclusie. Het derde deel tenslotte, analyseert de sterktes en zwaktes van huidig onderzoek, welke vragen onbeantwoord blijven en hoe toekomstig onderzoek die kan beantwoorden.

Hoofdstuk 2: Literatuurstudie

1. Historische schets

Om thuisloosheid goed te begrijpen is een bepaalde kennis van het verleden noodzakelijk (Brackez, 2011). Deze masterproef begint met een historisch overzicht vanaf de negentiende eeuw en bespreekt hoe met thuislozen werd omgegaan, tot en met het einde van de twintigste eeuw. In die tijd waren de termen 'daklozen' of 'thuislozen' nog lang niet bekend, men sprak toen over 'bedelaars' en 'landlopers' (ibid).

Thuisloosheid in de 19^e eeuw

Begin negentiende eeuw vormde het bedelen en zwerven in België een groot probleem, ondanks de geldende wetgeving die bedelarij streng bestraftte. Naar Frans voorbeeld werden in 1808 zeven bedelaarsgestichten opgericht, met als expliciet doel het bedelen uit te roeien. Bedelarij uitroeien en straten volledig 'opkuisen' werd echter nooit bereikt. Wel kwam er rust in de steden en het platteland, doordat bedelaars en landlopers werden opgesloten in de gestichten. Bedelen werd beschouwd als een expliciete vorm van werkweigering en de opgesloten bedelaars moesten in de gestichten dan ook de wil om te werken creëren. Het strenge regime met werkverplichtingen en discipline balanceerde op de rand van een gevangenis en een hospitaal-asiel. Het systeem van bedelaargestichten kreeg veel kritiek door mislukkingen (Depreeuw, 1988).

In 1822 werden in België, naar Nederlands voorbeeld, vrije en onvrije kolonies opgericht (Depreeuw, 1988). In de *vrije* kolonies in Wortel en Rijckevorsel, kregen armen een kleine hoeve en een stukje grond om te bewerken. Zodra hun schulden werden afbetaald mochten ze vertrekken (Govaerts, 2010). De *onvrije* kolonie in Merksplas, ook wel beteugelingskolonie, bedelaarskolonie of landbouwkolonie genoemd, dienden om de bedelaars en landlopers op te vangen. Deze kolonies hadden als doel de armoede terug te dringen, de landbouwgrond te vergroten en de hoeveelheid voedsel op te krikken (Horsten, 2013). De onvrije kolonies functioneerden naast de bedelaarsgestichten, aangezien ze een ander doelpubliek voor ogen hadden. In theorie gingen immers arbeidsgeschikte armen en bedelaars naar de landbouwkolonies en de arbeidsongeschikten naar de bedelaarsgestichten. Gemeenten stuurden echter voornamelijk wezen, zwakzinnigen en invaliden naar de kolonies, aangezien elke gemeente een bepaald bedrag moest betalen per persoon die naar een kolonie werd gestuurd (ibid).

De kolonies werden nooit een succes en in juni 1846 werden ze volledig ontruimd (Depreeuw, 1988). De opvang van landlopers en bedelaars werd opnieuw georganiseerd door elke gemeente apart, zoals in de periode voor de kolonies. Dit was niet naar de zin van de steden, die meer bedelaars aantrokken dan anderen. Het ongenoegen van deze steden groeide en mondde uiteindelijk uit in de ‘wet ter beteugeling van landloperij en bedelarij’, die in het Belgisch Strafwetboek werd opgenomen in 1866 (Govaerts, 2010). Vanaf toen moest iedereen die op straat liep, zijn identiteitspapieren en voldoende geld bij hebben om een brood te kunnen kopen. Mensen die dit niet konden, mochten opgepakt en als landloper aanzien worden (Brackez, 2011). Landlopers waren volgens artikel 347 van het Strafwetboek *“Zij die noch een vaste woonplaats, noch middelen van bestaan hebben en gewoonlijk geen ambacht of beroep uitoefenen”* (Lescrauwaet, 2014a, p.90). Voor de opvang van de gecriminaliseerde landlopers werd opnieuw beroep gedaan op de gebouwen van Wortel en Merksplas, aangezien de meeste infrastructuur nog aanwezig was (Govaerts, 2010; Brackez, 2011). In 1890 waren ongeveer 8000 geïnterneerde landlopers in Wortel en Merksplas aanwezig (Lescrauwaet, 2014b).

Decriminalisering van landloperij

Een jaar later, in 1891, werd door toenmalig justitieminister Lejeune de wet uit 1866 aangepast. Landloperij werd gedecriminaliseerd en verloor dus zijn strafwaardigheid. Wel kwam er een administratieve maatregel waarbij de politierechter de betreffende landloper ter beschikking kon stellen van de regering (Lescrauwaet, 2014b). Daarop werden landlopers overgebracht naar een landloperkolonie of een bedelaarsgesticht, afhankelijk van hoeveel verantwoordelijkheid voor de situatie bij de landloper zelf lag (Brackez, 2011; De Vijlder, 2009). De gewone of toevallige landlopers die niet konden werken door ouderdom, ziekte of een handicap werden opgesloten in Wortel dat er een open bewind op nahield. De beroepslandlopers die arm waren door dronkenschap en luiheid, en aanzien werden als weigeraars van werk, werden opgesloten in Merksplas, waar een strenger regime gold (Govaerts, 2010; Neirinckx, 1989). De eerste categorie landlopers werd voor onbepaalde duur opgesloten en verbleef meestal minder dan twee jaar in een kolonie. De tweede categorie werd opgesloten voor bepaalde duur, wat minstens twee en maximaal zeven jaar was. In deze groep zaten immers vaak recidivisten en correctioneel veroordeelden (Brackez, 2011; Lescrauwaet, 2014b).

De aanpassing van de wet zorgde dan wel voor de decriminalisering van landloperij, maar toch was het nog steeds iets dat in de maatschappij niet aanvaard werd (Nagel, 1977). Doordat artikel 374 van het strafwetboek van 1866 nog steeds van kracht was, bevond de wet zich in een paradoxale toestand. Landloperij werd dus nog steeds als een misdrijf aanzien (Neirinckx, 1989).

De administratieve maatregel van 1891 had zowel een repressieve als een preventieve, opvoedende functie. De repressieve functie was het weren van landlopers uit de maatschappij, omdat ze de maatschappelijke orde konden verstoren (Neirinckx, 1989). Een opvoedende functie omdat het landlopers opnieuw zou leren werken voor geld, het hen sociale waarden en normen aan zou leren en om hen te laten aanpassen aan de samenleving. Ze moesten een bepaald bedrag bijeen sparen, i.e. uitgangsmassa, waarna ze de kolonie mochten verlaten en zich opnieuw konden integreren in de maatschappij (Brackez, 2011; Lescrauwaet, 2014b; Neirinckx, 1989).

Ondanks het dwingende karakter gaf ongeveer 90% van de landlopers zich vrijwillig aan om naar de kolonies te vertrekken. Het werd vaak gezien als de laatste manier om een dak boven het hoofd te behouden. Dit verklaart ook de hoge graad van recidivisten. Meer dan de helft van de landlopers werden minstens vijf keer ter beschikking gesteld van de regering. Uit deze cijfers blijkt dat de (her)opvoedende functie van de kolonies nauwelijks haar doel bereikte (De Vijlder, 2009; Lescrauwaet, 2014b).

Thuisloosheid in de 20ste eeuw voor WOII

Het aantal interneringen daalde begin twintigste eeuw jaar na jaar met een eerste dieptepunt tijdens de eerste wereldoorlog. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn vrijwillige legerdienst van landlopers en opeisingen door het leger (Neirinckx, 1989). Een van de redenen van de blijvende dalingen buiten de oorlog had zijn oorsprong in de oprichting van “onthaalhuizen van de werkenden voor daklozen”. Deze onthaalhuizen waren privé-initiatieven opgericht uit liefdadigheid en religieus geïnspireerd, voornamelijk om de positie van de katholieke kerk te verstevigen (Depreeuw, 1988; Van Menxel, et al., 2004). De nadruk lag hier op het verbeteren van het materiële lot van de landloper, door het aanbieden van basisbehoeften zoals voeding, mogelijkheid tot wassen en nachtverblijf, de zogenaamde bed-bad-brood formule (De Bolle, 2013). Ze waren het laatste alternatief voor rondzwerven op straat of opsluiting in een kolonie. Voor het eerst sprak men van “daklozen” in plaats van landlopers. De nieuwe term had een meer positieve connotatie. Dakloosheid werd minder repressief aangepakt, maar eerder caritatief. De termen “landloper” en “dakloze” zullen vanaf dan naast elkaar bestaan tot de afschaffing van de landloperkolonies in 1993 (Naesens, 2012).

Na WOI had België te kampen met veel armoede, werkloosheid en gebrek aan voedsel. Om deze problemen op te lossen werden tal van sociale voorzieningen opgericht tussen 1920 en 1930. De eerste ziekteverzekering werd ingevoerd, er kwam een werkloosheidsuitkering, grote gezinnen kregen kinderbijslag en in 1925 werd in elke gemeente een Commissie van Openbare Onderstand (COO) opgericht (Neirinckx, 1989). De commissie handelde nog voornamelijk vanuit liefdadigheid en had een selectief karakter omdat ze gericht was op de meest hulpbehoevenden. Deze sociale

voorzieningen zijn een belangrijke andere oorzaak voor een daling van 2/3 van het aantal landlopers in de kolonies (Govaerts, 2010). Ondanks de selectiviteit van de COO's is voor de eerste keer in de geschiedenis sprake van een echte professionalisering van de hulpverlening (Brackez, 2011).

Thuisloosheid in de 20ste eeuw na WOII

Nieuwe fundamentele vernieuwingen omtrent de wetgeving rond en hulpverlening van thuislozen lieten op zich wachten tot de jaren zeventig, na de "cultuuromslag van 1968" en de uitbouw van de welvaartstaat. De nieuwe initiatieven beoogden maatschappelijke veranderingen in de bestaande organisatie van het gevangeniswezen, de psychiatrie en de jeugdzorg, aangezien in deze instellingen veel mensen zaten die er niet thuishoorden (Van Menxel, Lescrauwaet, & Parys, 2004). Een groot aantal "onthaalhuizen van de werkenden voor daklozen" verenigden zich en vormden de Vereniging der Vlaamse Onthaalhuizen (VDVO). Onder impuls van de vereniging kregen onthaalhuizen subsidies, als een sociale dienst aan de organisatie verbonden was. Landlopers vonden meer de weg naar de onthaalhuizen en de thuislozenzorg groeide (Geheugen Collectief, 2014).

In de jaren zeventig belandde het armoedebestrijdingsdebat ook in België. Het politieke beleid wou de armoede aanpakken omdat die niet paste in een groeiende welvaartstaat. Als resultaat werd in 1974 de wet van het recht op het bestaansminimum gevormd (Depreeuw, 1988). De wet van '74 en die van 1891 bestonden vanaf toen naast elkaar, wat volstrekt onlogisch was. Enerzijds bestond het recht op een minimuminkomen, wat dus een sociale oplossing voor landloperij was, en anderzijds trad men repressief op door mensen op te sluiten. Pogingen om de wet op landloperij af te schaffen mislukten, maar de tegenstand tegen de wet groeide (Depreeuw, 1988; Lescrauwaet, et al., 2014b).

Op 8 juli 1976 stelde een nieuwe wet dat de COO's zouden omgevormd worden tot Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) (Depreeuw, 1988). Sinds die wet hadden burgers recht op maatschappelijke dienstverlening van het OCMW (De Bolle, 2013). In de jaren tachtig werd de thuislozenzorg meer gestructureerd met subsidies en regelgeving. In die jaren ontstond het idee om alle welzijnsvoorzieningen op de eerste lijn –zo ook de thuislozenzorg– te groeperen onder het "algemeen welzijnswerk". In de loop van de jaren negentig werden 29 "Centra voor Algemeen Welzijnswerk" opgericht, het gevolg van fusies van verschillende kleinschalige organisaties (Van Menxel, et al., 2004).

In 1993 werd de "wet ter beteugeling van landloperij en bedelarij" afgeschaft en mochten nieuwkomers de kolonie niet meer in. De jaren voordien was het protest tegen de wet gegroeid en de druk onhoudbaar geworden (Lescrauwaet, 2014b). Bovendien bleek uit een nationaal onderzoeksproject van Neirinckx (1989), dat in 1983 werd uitgevoerd, dat bijna 66% van de

landlopers vijf tot tientallen keren werden geïnterneerd. Deze hoge graad van recidivisme is te verklaren doordat 90% van de daklozen zich vrijwillig aanmeldde bij politiediensten (ibid). Dezelfde mensen werden bijgevolg telkens geïnterneerd (Lescrauwaet, 2014b).

Conclusie historisch overzicht

In dit historisch overzicht werd een periode van bijna tweehonderd jaar besproken, al is het duidelijk dat dak- en thuisloosheid veel verder terug gaat. Nagel (1977) concludeerde dat er niet meteen een verband te vinden was tussen een landloper en een misdadiger. Doordat een landloper sociaal ongewenst was, werd hij echter gecriminaliseerd door de overheid. Thuislozen werden meestal repressief aangepakt en bijstand of hulp ontbrak (Depreeuw, 1988).

Ook in de 21ste eeuw wordt dak- en thuisloosheid nog vaak repressief aangepakt. Uit een studie van Meerschaut, et al. (2008) blijkt dat een aantal Brusselse gemeenten de “gemeentelijke administratieve sancties” (GAS-boetes) invoeren om voornamelijk bedelarij, maar ook de aanwezigheid van daklozen in publieke ruimten, te sanctioneren. Ook in andere grote steden in België zoals Luik, Antwerpen, Charleroi en Leuven gelden administratieve sancties voor bedelarij (Lescrauwaet, 2014b). Door nog steeds repressief op te treden erkent het beleid dak- en thuisloosheid niet als een sociaal fenomeen. Het wordt gezien als een sociaal falen dat moet gecorrigeerd worden door een straf (Jones, 2013).

2. Conceptualisering en definiëring van thuisloosheid

Thuisloosheid definiëren is een moeilijke opdracht. Tal van actoren hanteren verschillende invullingen voor de begrippen 'thuisloosheid', 'dakloze' of 'thuisloze', die nauw met elkaar verbonden zijn maar wel degelijk onderling verschillen. Welke definitie actoren hanteren, heeft belangrijke gevolgen voor de bepaling van het aantal dak- en thuislozen in Vlaanderen, maar ook voor de vergelijking van onderzoeken en de veralgemening van bevindingen (Van Regenmortel, et al., 2006). Desondanks is het wel noodzakelijk om de problematiek te definiëren om vergelijkingen tussen regio's en landen mogelijk te maken, maar ook om een beleidsagenda te kunnen ontwikkelen, en data te verzamelen (Edgar & Meert, 2005).

Ruwweg kunnen de verschillende definities in twee groepen worden opgedeeld. Enerzijds zijn er definities die nadruk leggen op het ontbreken van huisvesting. Anderzijds wordt in Belgisch en Nederlands onderzoek voornamelijk de nadruk op maatschappelijke en relationele kwetsbaarheid gelegd (Van Regenmortel, et al., 2006).

Op Europees vlak geldt de bijdrage van FEANTSA (European Federation of National Associations Working with Homeless), in de discussie omtrent definiëring van dak- en thuisloosheid, als de belangrijkste (Demaerschalk & Hermans, 2010). Ze sluit voornamelijk aan bij de eerst groep, die focust op het ontbreken van huisvesting. FEANTSA is de Europese koepelorganisatie van non-profit dak- en thuisloze organisaties. In 2005 lanceerde de European Observatory on Homelessness (EOH), de wetenschappelijke denktank van FEANTSA, een typologie over de verschillende soorten thuisloosheid. De ETHOS-typologie (European Typology on Homelessness and housing exclusion) stelt dat drie domeinen moeten ingevuld zijn vooraleer kan gesproken worden van een (t)huis, namelijk het fysieke, het sociale en het legale. Het fysieke domein betekent dat iemand een adequate huisvesting (of ruimte) ter zijne beschikking heeft, die de persoon (en zijn familie) eigen is. Het sociale domein houdt in dat de persoon zijn privacy behoudt en sociale relaties kan onderhouden en uitbouwen in de ruimte. Het legale domein tot slot, stelt dat wettelijke aansprakelijkheid moet gelden op de ruimte. Het ontbreken van een van deze domeinen wijst op de afwezigheid van een degelijke, kwalitatieve huisvesting. Op basis van de drie domeinen maakt ETHOS een onderscheid tussen vier hoofdconcepten van thuisloosheid: dakloos, thuisloos, instabiele huisvesting en ontoereikende huisvesting. Daklozen (categorie 1 en 2) kunnen aan geen enkel domein voldoen. Thuislozen (categorie 3 tot en met 7) kunnen het fysieke domein invullen (opvangcentrum, begeleid wonen), maar het ontbreekt hen aan privacy om sociale relaties uit te bouwen (domein 2). Per hoofdconcept zijn er operationele categorieën, die op hun beurt onderverdeeld zijn in verschillende leefsituaties (FEANTSA, 2006). Zie bijlage 1 voor de ETHOS-typologie.

De ETHOS-categorieën hebben zowel voor- als nadelen. Enerzijds zorgen ze voor een uniforme typologie over verschillende Europese landen heen, wat vergelijking tussen de landen mogelijk maakt. Bovendien omvatten de vier hoofdconcepten alle vormen van dak- en thuisloosheid en uitsluiting van huisvesting. FEANTSA koos ervoor om geen onderscheid te maken tussen thuisloosheid en exclusie van huisvesting (FEANTSA, 2006). Met deze typologie wordt de nadruk gelegd op het ruimere maatschappelijke proces van uitsluiting op de huisvestingmarkt (Meys & Hermans, 2015). Anderzijds is de situatie waarin sommige mensen verkeren niet onder te brengen in slechts één categorie, waardoor dubbeltellingen kunnen ontstaan (FEANTSA, 2006). Een aantal categorieën kunnen anders worden ingevuld, afhankelijk van het land waarin ze wordt gebruikt (Robeyns, Demaerschalk, & Hermans, 2011). Om een Europese strategie tegen dak- en thuisloosheid overeen te komen, vond in 2010 een Europese Consensusconferentie plaats. Daar werd beslist om de ETHOS-typologie als richtinggevende definitie van dak- en thuisloosheid te gebruiken in de EU (Meys & Hermans, 2015).

De huidige Belgische, wettelijke definitie sluit ook aan bij de eerste groep en focust bijgevolg voornamelijk op huisvesting. De federale regering heeft het niet over thuisloosheid, enkel over dakloosheid, dat als volgt wordt gedefinieerd: *“Een situatie waarbij een persoon niet over een eigen woongelegenheid beschikt, niet de middelen heeft om daar op eigen krachten voor te zorgen en daardoor geen verblijfplaats heeft, of tijdelijk in een tehuis verblijft in afwachting dat hem een eigen woongelegenheid ter beschikking wordt gesteld”*¹ (Vlaamse Woonraad, 2016, p.10). In 2007 voegde de Programmatorische Federale Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie (POD MI), in een omzendbrief, nog het volgende aan de definitie toe: *“Zijn hier ook inbegrepen: de personen die voorlopig opgevangen worden door particulieren om hen tijdelijk en kortstondig uit de nood te helpen, in afwachting dat betrokkenen een eigen woongelegenheid ter beschikking hebben”*. De definitie wijst op buitenslapers, mensen in openbaren gebouwen of opvangcentra. Even goed gaat het over individuen die uit de gevangenis of een instelling komen, krakers, mensen die uit hun huis worden gezet wegens betalingsproblemen en mensen die door hun partner niet meer worden binnengelaten (De Boyser, et al., 2010).

De gehele federale definitie heeft betrekking op hoofdconcepten 1 tot en met 8 van de ETHOS-typologie. Op de website van de POD MI wordt dakloosheid nog anders omschreven waardoor het betrekking heeft op concepten en categorieën 1 tot en met 6, 8.1 en 11.2 (Robeyns, et al., 2011). Dit geeft aan hoe complex de definiëring van dak- en thuisloosheid is. Ondanks dat de POD MI en de

¹ In het ‘Koninklijk Besluit van 21 september 2004 tot toekenning van een installatiepremie door het OCMW aan bepaalde personen die hun hoedanigheid van daklozen verliezen’ werd deze definitie gehanteerd, waardoor het dus de wettelijke, federale definitie werd (Vlaamse Woonraad, 2016).

wettelijke definitie beide door de regering en haar medewerkers zijn vastgelegd, lukt het hen niet ze uniform te maken.

De federale definitie slaagt er niet in om een volledige omschrijving van dak- en thuisloosheid te geven. Vooraleer iemand thuisloos wordt, hebben zich tal van levensgebeurtenissen afgespeeld in de persoon zijn leven. Dak- en thuisloosheid (enkel) omschrijven als een probleem van huisvesting, laat slechts het topje van de problematiek zien. Het is van belang om de psychosociale kant van het verhaal weer te geven, om een goed begrip van dak- en thuisloosheid te vormen (Lescrauwaet, 2014a).

Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (SAW) is het Vlaamse kennis- en expertisecentrum dat sociaal werk ondersteunt in praktijk- en beleidsontwikkeling. De organisatie definieert thuisloosheid zoals Van Menxel, et al. (2004) het omschrijven in hun onderzoek “Verbinding Verbroken” (p.15), namelijk: *“De (al dan niet tijdelijke) afwezigheid van (een leefbare) woonst of onderdak; een psychosociale en relationele problematiek die leidt tot ontanking; en, een (vaak schrijnend) gebrek aan materiële middelen om te voorzien in zijn levensonderhoud door het gebrek aan werk, het verlies van recht op sociale zekerheid, en zelfs op een menswaardig inkomen.”* Deze definitie legt nadruk op wonen en maatschappelijke, persoonlijke en relationele kwetsbaarheid. Hiermee sluit het SAW vrij goed aan bij het internationaal perspectief dat thuisloosheid ziet als een multicausaal proces, een psychosociale problematiek, gepaard met een cumulatie van stressvolle levensgebeurtenissen (Hermans, De Coster, & Van Audenhove, 2007; Van Regenmortel, et al., 2006). Ondanks de goede definitie van Van Menxel, et al. (2004), gebruikt de Vlaamse regering ook de federale definitie om thuislozen versneld toe te wijzen aan sociale huisvestingmaatschappijen, in het kader van het Sociaal Huurbesluit (Robeyns, et al., 2011).

Geen enkele van de bovenvermelde definities en omschrijvingen is een volledig correcte weergave van wat dak- en thuisloosheid in realiteit is. Toch is het belangrijk om een definiëring op te stellen voor onderzoek en beleid. Op die manier is het mogelijk een onderscheid te maken tussen de verschillende soorten profielen van (ex)-thuislozen. Er moet echter worden benadrukt dat weinigen tot slechts één categorie behoren.

3. Theorieën en visies

Tal van theorieën en visies over dak- en thuisloosheid zijn doorheen de jaren ontwikkeld. Een nieuwe visie is vaak een aanvulling op bestaande literatuur. De meeste perspectieven staan dan ook niet tegenover elkaar, maar kunnen best als een onderdeel van een groot geheel van perspectieven over thuisloosheid gezien worden (Van Regenmortel, et al., 2006). In wat volgt worden de belangrijkste benaderingen, perspectieven en theorieën over dak- en thuisloosheid besproken.

In de jaren '70 stond het politiemodel centraal als benadering voor de problematiek. Een thuisloze was iemand die crimineel gedrag vertoonde, er afwijkende normen en waarden op nahield en waarop de politie moest reageren. Deze benadering nam af in belang vanaf de jaren '80, maar bestaat tot op heden nog steeds (Hermans, et al., 2007). Vanaf de jaren '80 kwam het medisch model op de voorgrond, dat thuisloosheid als een gevolg van een ziekte of een verslaving beschouwde. Bijgevolg was een behandeling nodig om het probleem te genezen, een taak die voor de hulpverlening en het beleid was weggelegd (Hermans, et al., 2007).

Recent is het Europese beleidsperspectief op dak- en thuisloosheid verschoven van een visie die dak- en thuisloosheid beschouwd als een probleem veroorzaakt door het individu zelf, naar een visie die de problematiek als een dimensie, gevolg en expressie van sociale uitsluiting ziet (Edgar & Meert, 2005). Sociale uitsluiting ontstaat wanneer bepaalde groepen of individuen hoger gerangschikt staan dan anderen, waardoor ongelijkheid ontstaat. Deze ongelijkheid leidt vervolgens tot breuklijnen tussen de verschillende groepen. In het geval van thuisloosheid ontstaan kloven op verschillende maatschappelijke domeinen, zoals bijvoorbeeld in onderwijs en op de arbeidsmarkt (Vranken, 2002). De omslag in perspectief komt onder andere doordat beleidsmakers inzagen dat de daklozenpopulatie meer gedifferentieerd is, en niet enkel mannen dakloos kunnen worden. Ook nieuwe verschijningsvormen, dus niet enkel het letterlijke dakloze bestaan, droegen bij aan een veranderende visie. Bovendien vervaagde de term dakloosheid hierdoor en werd het meer omvattende 'thuisloosheid' gebruikt (De Boyser, et al., 2010). Deze inzichten brengen verklaringen van thuisloosheid met zich mee die het belang van structurele, institutionele, relationele en persoonlijke factoren als oorzaak erkennen (Edgar & Meert, 2005; Hermans, et al., 2007). Het beleid zag in dat dakloos zijn meer is dan enkel een dak boven het hoofd missen. Het gaat om mensen met verscheidene problemen die zeer complex van aard zijn (De Boyser, et al., 2010). Tyler en Schmitz (2013) onderzochten bij jongeren tussen 19 en 21 jaar op welke manier zij op straat belandden, en welke familiale geschiedenis en levensontwikkelingen zij hadden meegemaakt. Uit interviews met 40 respondenten bleek dat 95% aangaf op zijn minst één keer een vorm van kindermishandeling te hebben ervaren. Fysiek geweld was het meest voorkomende bij 31 jongeren. Alcohol en

drugsgebruik van ouders, familieleden of zorgfiguren was voor 93% van de respondenten een gewoonte. Het familiale verleden van deze jongeren, voorziet een sociale context die een rol speelt in hun latere instabiliteit en wisselende woonplaatsen. Volgens Van Menxel, et al. (2004) kunnen de bevindingen van Tyler en Schmitz (2013) ook naar volwassenen veralgemeend worden. Het merendeel van de thuislozen hebben relationele problemen in het gezin, verlies van ouders of een plaatsing meegemaakt. Drie op vier thuislozen hebben volgens het onderzoek een instellingsverleden in de bijzondere jeugdzorg, gevangenis of de psychiatrie.

Structurele, institutionele, relationele en persoonlijke factoren dragen bij tot sociale uitsluiting, waar thuisloosheid het gevolg van is. De verschillende factoren vormen een risico om dakloos te worden (Lescrauwaet, 2014a). Verschillende studies namen deze visie, die Edgar en Meert (2005) uitschreven voor EOH, over en werkten ze verder uit (e.g. Hermans, et al., 2007; Lescrauwaet, 2014a; Segers & De Decker, 2011; Van Regenmortel, et al., 2006). In tabel 1 staan mogelijke factoren per niveau opgesomd, met telkens concrete voorbeelden in de rechterkolom.

	Factoren van sociale uitsluiting	Voorbeelden
Structureel	Armoede, uithuiszetting, sociaal vangnet	Werkloosheid, voorwaardelijkheid van uitkeringen
Institutioneel	Tekorten in hulpverlening, Instellingsverlating	Gebrek aan betaalbare woningen en opvangplaatsen
Relationeel	Gezinssituatie, sociaal netwerk, relationele situatie	Huishoudelijk geweld, relatiebreuk, kwetsbaarheid alleenstaanden
Persoonlijk	Gezondheid en handicap, verslaving, financiële problemen, leeftijd	Overmatig drug- en alcoholgebruik, schulden, laaggeschooldheid, psychische problemen

Tabel 1: Thuisloosheid als gevolg van sociale uitsluiting. Gebaseerd op Hermans, et al., 2007 en Lescrauwaet, 2014a.

Structurele factoren zijn bijvoorbeeld een toegenomen voorwaardelijkheid van uitkeringen waardoor kwetsbare huishoudens tussen de mazen van het net glippen, economische veranderingen die werkloosheid kunnen veroorzaken, uithuiszettingen en een ontoereikend inkomen. Het gaat om processen op maatschappelijk vlak. Van Menxel, et al., (2004) geven aan dat thuislozen inderdaad vaak uitgesloten zijn van sociale zekerheid, hoewel het een groep is die het vangnet juist enorm nodig heeft. Uithuiszetting is een zeer belangrijke directe aanleiding voor thuisloosheid (Segers & De Decker, 2011). Institutionele factoren, zoals tekorten in opvangplaatsen of een gebrek aan betaalbare woningen, zorgen voor uitsluiting doordat maatschappelijke instellingen niet aan de behoeften van het individu kunnen voldoen (Van Menxel, et al., 2004). Mensen in die situatie zijn maatschappelijk kwetsbaar. Ze hebben minder kans om aanspraak te maken op de voordelen van het

aanbod, en worden tegelijkertijd geconfronteerd met controlerende en sanctionerende regels. Eenmaal deze mensen gekwetst zijn, is de kans op een volgende negatieve ervaring groter. Bijgevolg ontwikkelen ze strategieën om niet meer gekwetst te worden (Hermans, et al., 2007). Die strategieën worden evenwel afgekeurd door de maatschappij omdat ze voor hen vreemd zijn. De thuisloze is uiteindelijk niet in staat zichzelf nog te handhaven en verliest alle ankerpunten met de samenleving (Van Regenmortel, et al., 2006). Relationele factoren zijn oorzaken die als oorsprong relaties met familie of vrienden betreffen. Het gaat om relatiebreuken, een zwak sociaal netwerk, gezinsbreuken en mishandeling. Tyler & Schmitz (2013) tonen aan dat een ontwrichte familie zowel rechtstreeks als onrechtstreeks (via middelenmisbruik) tot thuisloosheid kan leiden. In de meeste Europese landen zijn relatie- of familiebreuken één van de belangrijkste directe oorzaken voor thuisloosheid (Segers & De Decker, 2011). Een laatste categorie oorzaken van thuisloosheid zijn persoonlijke factoren. Die factoren kunnen kwetsbaren zelf in de hand werken, maar het kan hen ook overkomen (Hermans, et al., 2007). Volgens Segers & De Decker (2011) wordt thuisloosheid veroorzaakt door een proces van wisselwerking tussen het microniveau (relationele en persoonlijke factoren) en het macroniveau (structurele en institutionele factoren). Hoewel het twee afzonderlijke niveaus betreft, is het belangrijk ze niet te zien als twee afzonderlijke polen. Beide niveaus spelen op elkaar en het is de wisselwerking die thuisloosheid veroorzaakt (Van Regenmortel et al., 2006).

Thuisloosheid en armoede

Naast een gevolg van processen van sociale uitsluiting, is het Vlaamse beleid en wetenschappelijke onderzoek het eens dat thuisloosheid een extreme vorm van armoede is (Maesele, Bouverne-De Bie, & Roets, 2014; Meys & Hermans, 2014; Van Menxel, et al., 2004). Armoede is eigenlijk een bijzondere vorm van sociale uitsluiting. Verschillende breuklijnen ontstaan, interageren met elkaar en kunnen elkaar versterken. Sociale uitsluiting daarentegen, kan slechts betrekking hebben op de uitsluiting van één maatschappelijk domein (Vranken, 2002). Armoede is volgens Vranken (2002, p. 48): *“(…) een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.”* Volgens Van Menxel, et al. (2004), vertonen armoede en thuisloosheid veel gelijkenissen. Armoede maakt deel uit van het leven van de meeste daklozen. Van Regenmortel, et al. (2006) bevestigen deze stelling en voegen daar aan toe dat thuislozen omwille van die gelijkenissen geen afzonderlijke categorie vormen. Ze wijzen wel op de heterogeniteit van thuislozen: *“(…) Er bestaat geen thuisloze groep, maar wel thuisloze groepen.”* (Van Menxel, et al., 2004, p.175).

In de internationale literatuur focussen onderzoekers meestal op drie types verklaringen die de algemene bevolking aan armoede geeft, i.e. individuele of interne, structurele of externe en fatalistische verklaringen (Da Costa & Dias, 2014; Reutter, et al., 2006). Individuele verklaringen benadrukken de rol die het individu speelt in het veroorzaken van de eigen armoede en stereotype karakteristieken. Het individu is volgens de respondenten in de onderzoeken lui, slaagt er niet in geld te sparen, heeft een lage intelligentie of heeft vaak te kampen met een verslaving (Bullock, Williams, & Limbert, 2003; Cozzarelli, Wilkinson, & Tagler, 2001; Reutter, et al., 2006). Structurele of maatschappelijke verklaringen wijzen op economische factoren en sociale condities. Individuen leggen de schuld bij de organisatie van de samenleving. Onder meer een lage vraag en discriminatie op de arbeidsmarkt en lage lonen kunnen leiden tot armoede volgens de respondenten (Da Costa & Dias, 2014). Tot slot wijzen mensen armoede toe aan een ongeluk dat iemand kan overkomen, waardoor het individu in de armoede terecht komt. De onderzoekers wijzen op ziekte, een handicap en andere ongelukkige omstandigheden (Bullock, et al., 2003; Da Costa & Dias, 2014).

Naast de drie beschreven types van verklaringen, vonden Bullock, et al. (2003) en Cozzarelli, et al. (2001) ook nog een vierde type van verklaringen voor armoede, i.e. de culturele verklaring. Mensen stellen dat armen opgesloten zitten in een subcultuur van armoede, waarover ze weinig controle hebben. De respondenten in de onderzoeken menen dat geboren worden in armoede, het uiteenvallen van het kerngezin, onvoldoende zorg in de jeugd en/of slecht onderwijs, factoren zijn die ervoor zorgen dat iemand in een subcultuur van armoede belandt.

Vranken (2006) werkt de hierboven beschreven verklaringen voor armoede verder uit en komt tot zes verklaringsmodellen voor armoede (zie tabel 2). Anders dan in de internationale literatuur maakt hij een onderscheid tussen drie niveaus van oorzaken (i.e. micro-, meso- en macroniveau) en of de aard van de oorzaak intern, dan wel extern is.

Niveau van de oorzaak	Aard van de oorzaak	
	<i>Intern</i>	<i>Extern</i>
Micro: het individu	Persoonlijke tekorten Individueel schuldmodel (1)	Persoonlijke ongevallen Individueel ongevalmodel (2)
Meso: groepen, gemeenschappen, instituties	De structuur en/of het functioneren van de groep Institutioneel schuldmodel (3)	Groepen, instituties, organisaties uit de omgeving Institutioneel ongevalmodel (4)
Macro: de samenleving	De maatschappelijke ordening Maatschappelijk schuldmodel (5)	Maatschappelijke veranderingen en conjuncturen Maatschappelijk ongevalmodel (6)

Tabel 2: Zes verklaringsmodellen voor armoede. Uit: Vranken (2006, p.33) in Vranken, De Boyser, & Dierckx (2006).

Op politiek vlak is de interne visie op thuisloosheid sinds de jaren zeventig wel verschoven naar een ruimer beleidsperspectief in de 21ste eeuw, in tegenstelling tot de visie van de algemene bevolking (Da Costa & Dias, 2014; Hermans, et al., 2007.) Het gaat niet meer over één verklaringsmodel, maar over verschillende modellen die in interactie met elkaar staan. Deze verschillende verklaringsmodellen kunnen telkens gekoppeld worden aan een groep factoren (zie tabel 1), die thuisloosheid veroorzaken (cf. supra) (Vranken, 2006).

De persoonlijke factoren zijn gerelateerd aan de eerste twee modellen van Vranken (2006). Het individueel schuldmodel (1) stond centraal in de jaren '70 en is gelijkaardig aan het individuele verklaringstype voor armoede. Het individueel ongevalmodel (2) zoekt verklaringen in ongelukken die het individu overkomen en armoede en thuisloosheid als gevolg hebben, e.g. ziekte, een handicap (ibid). Dit ongevalmodel sluit aan bij de culturele verklaringen, het vierde type dat Bullock, et al. (2003) en Cozzarelli, et al. (2001) in hun onderzoek vonden. Naast zieke en handicap, kunnen mensen door generatiearmoede, slechte opvoeding, matig onderwijs of het wegvallen van het kerngezin, in een subcultuur van armoede terecht komen.

De institutionele factoren zijn gerelateerd met verklaringsmodellen drie en vier van Vranken (2006). Het institutioneel schuldmodel (3) zoekt verklaringen bij maatschappelijke diensten en organisaties die de thuisloze niet kunnen helpen door bijvoorbeeld een te bureaucratische dienstverlening (Hermans et al., 2007). Dit schuldmodel kan opnieuw gekoppeld worden aan het structurele verklaringstype uit de internationale literatuur. De ordening van de samenleving, met haar bureaucratie, is een oorzaak van armoede (Da Costa & Dias, 2014). Het institutioneel ongevalmodel (4) wijst op stigmatisering en stereotypering. Thuislozen worden in dit geval als anders beschouwd dan de doorsnee samenleving (ibid). Dit model sluit voor een deel aan bij het individuele verklaringstype, maar verschilt van niveau. In tegenstelling tot het individuele verklaringstype, waar thuislozen en mensen in armoede ook als anders worden behandeld (Bullock, et al., 2003), wijst het model van Vranken (2006) op instituties die thuislozen stigmatiseren.

Structurele factoren die thuisloosheid veroorzaken, kunnen gelinkt worden aan verklaringsmodellen vijf en zes. In het maatschappelijke schuldmodel (5) ligt de oorzaak bij de ordening van de samenleving. Armoede reproduceert zich en de maatschappij houdt ze in stand (Hermans, et al., 2007.) Het maatschappelijke ongevalmodel en schuldmodel sluit aan bij het structurele verklaringstype, dat economische condities als oorzaak voor armoede aanwendt (Da Costa & Dias, 2014). Het maatschappelijke ongevalmodel (6) stelt veranderingen centraal zoals werkloos worden in economische laagconjunctuur. Nadat een slechte periode is gepasseerd zal een betere aanbreken (Vranken, 2006).

Tot slot zijn de relationele factoren uit tabel 1 niet terug te vinden in één van de verklaringsmodellen. Aangezien ze volgens bestaande literatuur een zeer belangrijke oorzaak van thuisloosheid zijn (Segers & De Decker, 2011), is het mogelijk dat ook met armoede een (causaal) verband aan te tonen is.

Stressvolle levensgebeurtenissen

Mensen die thuisloos worden of zijn, ervaren een cumulatie van negatieve, stressvolle levensgebeurtenissen (SLG's). Geïnterviewde thuislozen in het onderzoek van Van Regenmortel et al. (2006) bevestigen deze cumulatie door hun levensverhaal op een chaotische manier te vertellen, waardoor de levenslopen moeilijk zijn te reconstrueren. De onderzoekers onderscheiden de levensverhalen waar een duidelijk breekpunt vast te stellen is, van de verhalen waar verschillende breukmomenten aanwezig zijn. Duidelijk afgebakende breukpunten zijn meestal het verlies van een dierbare door overlijden of een relatiebreuk. Levensverhalen met verschillende breukmomenten kunnen van alle aard zijn. Uit de interviews halen de auteurs twaalf risicofactoren voor thuisloosheid, die zowel het eerste breukmoment als één van de breukmomenten in de rij kunnen zijn. Drie risicofactoren hebben betrekking op institutionele factoren: contacten met justitie, administratieve en bureaucratische netten en verblijf in instellingen. De volgende categorie zijn relationele factoren: relatiebreuken, afbreken van sociale contacten, problematisch gezinssituatie en verlies- en scheidingservaringen in de jeugd. Uit een studie van Zugazaga (2004) blijkt dat 92,6% van de alleenstaande vrouwelijke en 87% van de alleenstaande mannelijke thuislozen een relatiebreuk heeft meegemaakt. Respectievelijk 90,7% en 87% van de thuisloze respondenten verloren een naaste vriend of familielid. Twee factoren zijn persoonlijk van aard: verslavingsproblematiek en psychische problemen. Daarnaast behoren stigmatisering, ongunstige materiële omstandigheden en een opeenstapeling van negatieve gebeurtenissen ook tot risicofactoren (Van Regenmortel, et al., 2006). Uit het onderzoek blijkt dan ook dat ellende de neiging heeft zich op te stapelen, zoals de stelling van Depreeuw luidt (1989, in Nuy, 1998).

Op sommige momenten in een mensenleven kan een extra negatieve SLG een omslagpunt vormen voor het individu (Van Regenmortel, et al., 2006). Hoewel alle respondenten in het onderzoek van Van Regenmortel et al. (2006) crisismomenten en SLG's hebben meegemaakt, vertelden ze allen een verschillend verhaal en hebben ze andere levenslopen ervaren. De respondenten kennen een andere maatschappelijke achtergrond, copingmechanismen en kwetsbare sociale omstandigheden. Thuislozen vormen bijgevolg geen homogene groep (Tyler & Schmitz, 2013). 'De' dak- of thuisloze bestaat dan ook niet (Van Regenmortel, et. al., 2006). Naar hulpverlening toe is het belangrijk hiermee rekening te houden.

Het onderzoek van Muñoz, Vázquez, Bermejo, & Vázquez (1999) bij 262 volwassen thuislozen, toont aan dat de respondenten gemiddeld 9,1 stressvolle levensgebeurtenissen in hun leven ervaren. De onderzoekers vergeleken het aantal SLG's niet met volwassen met onderdak, maar andere studies, o.a. Ingram, Corning, & Schmidt (1996), North, Smith, & Spitznagel (1994) en Zugazaga (2004), geven aan dat SLG's vaker voorkomen bij thuislozen dan mensen met onderdak. De SLG's werden opgesteld aan de hand van de "List of Threatening Experiences" (Brugha & Cragg, 1990), waaraan nog negen gebeurtenissen werden toegevoegd, die specifiek van toepassing zijn op thuisloosheid. Bijna de helft van de SLG's (45%), vonden plaats in minder dan twee jaar voor de eerste transitie naar thuisloosheid. Tijdens de thuisloze periode vonden de tweede meeste (39%) SLG's plaats. Tot slot ervoeren de respondenten nog slechts 16% SLG's na de eerste thuisloze periode. De levensgebeurtenissen die het vaakst voorkomen bij de respondenten zijn economisch van aard. Het gaat om werkloosheid en andere economische problemen, waarbij respectievelijk 83% en 78% aangeven de gebeurtenissen te hebben ervaren. Ongeveer de helft van de geïnterviewden geeft aan ernstige ziek te zijn en alcohol te misbruiken. Iets minder dan twee derde van de respondenten ervoer de dood van een familielid in eerste lijn (ouder, kind of partner) en voelt zich verlaten door vrienden en familie. De onderzoekers vroegen ook naar de oorzaken die volgens de respondenten mede tot thuisloosheid leidden, door een SLG een cijfer te geven van 1 (onwaarschijnlijk) tot 4 (hoogst waarschijnlijk). De grootste oorzaken zijn opnieuw van economische aard: werkloosheid (3,4), ontslagen worden (3,0) en andere economische problemen (3,5). Naast de economische zijn ook andere oorzaken van groot belang: zich verlaten voelen door vrienden en familie (3,0), ernstige mentale ziekte (3,2), een probleem met een goede vriend (3,0) en drugsmisbruik (2,8). Al de negatieve SLG's in het onderzoek van Muñoz, et al. (1999), kunnen geordend worden onder structurele, institutionele, relationele of persoonlijke factoren die het risico op thuisloosheid verhogen.

Zugazaga (2004) deed gelijkaardig onderzoek naar SLG's bij 162 volwassen thuislozen, ook aan de hand van de "List of Threatening Experiences" (Brugha & Cragg, 1990). De respondenten bestonden uit drie groepen: een derde single mannen, een derde single vrouwen en een derde vrouwen met kinderen. Uit de resultaten blijkt dat single vrouwen meer SLG's ervaren (gemiddeld 13,72) dan single mannen (gemiddeld 11,96) en vrouwen met kinderen (gemiddeld 11,65). Het gemiddeld aantal SLG's over alle participanten heen was ongeveer 12, een stuk hoger in vergelijking met het onderzoek van Muñoz, et al. (1999).

Maatschappelijke uitsluiting

Tot slot is het belangrijk te wijzen op de slechte verhouding tussen dak- en thuislozen en de samenleving. Thuislozen worden sociaal uitgesloten op verschillende domeinen van de maatschappij. De moderne samenleving herbergt processen van sociale individualisering, druk op toenemende arbeidsproductiviteit, een hoger levenstempo en minder naastenliefde. Voor kwetsbare mensen vormen dit risicofactoren om de binding met de maatschappij te verliezen (Van Regenmortel, et al, 2006). Iemand heeft een minimum aantal ankerpunten nodig om verbonden te zijn met de samenleving van waar zij deel van uit maakt (ibid). Thuislozen missen die noodzakelijke ankerpunten ten gevolge van een aftakelingsproces. Ze hebben geen binding met de maatschappij, geen ondersteunend netwerk en belanden zo in een toestand van persoonlijke, relationele en maatschappelijke kwetsbaarheid (De Boyser, et al, 2010). Persoonlijke kwetsbaarheid wijst op eigenschappen zoals een laag educatieniveau, oudere leeftijd, en een allochtone afkomst (O'Connell & Korabik, 2000). Relationele kwetsbaarheid betekent een lagere plaats in de hiërarchie in een relatie met iemand. In romantische relaties gaat het vaak over vrouwen die onderdanig zijn aan hun man (Kabeer, 2014). Maatschappelijke kwetsbaar is *“die bevolkingsgroep die in haar contact met de maatschappelijke instellingen vooral riskeert de negatieve effecten te ondergaan”* (Vettenburg, 1988, p.46). De maatschappelijk kwetsbare groep slaagt er niet in om ongelijkheid met andere groepen te verminderen, omdat ze de bestaande instellingen niet kunnen aanwenden. Om hun kwetsbare situatie op te lossen ontwikkelen ze eigen oplossingsstrategieën, waaronder delinquent gedrag (Vettenburg, 1988). Onderzoek in verschillende landen toonde aan dat mensen met een penitentiair verleden een significante proportie uitmaakt van de populatie dak- en thuislozen (Edgar, 2009).

Conclusie theorieën en visies

Tot aan het einde van de vorige eeuw beschouwde het Europese beleidsperspectief dak- en thuisloosheid als een probleem dat door het individu werd veroorzaakt (Hermans, et al., 2007). Het beleidsperspectief evolueerde naar een visie die thuisloosheid beschouwt als een gevolg van sociale uitsluiting op meerdere domeinen (Edgar & Meert, 2005) en een vorm van extreme armoede (Meys & Hermans, 2014). De publieke opinie acht de thuisloze echter nog vaak verantwoordelijk voor zijn situatie (Da Costa & Dias, 2014). Factoren van structurele, institutionele, relationele en persoonlijke aard, veroorzaken een cumulatieve van negatieve, stressvolle levensgebeurtenissen (Van Regenmortel, 2006), die op hun beurt leiden tot thuisloosheid (Muñoz, et al., 1999). Mensen die thuisloos zijn verliezen door sociale uitsluiting de noodzakelijke ankerpunten met de samenleving ten gevolge van een aftakelingsproces. Ze belanden in een toestand van maatschappelijke, relationele en persoonlijke kwetsbaarheid (De Boyser, et al., 2010).

4. De vraagzijde van hulpverlening

De vraagzijde van de hulpverlening in de thuislozenzorg vormt de populatie dak- en thuislozen (Robeyns, Demaerschalk, & Hermans, 2011). Deze populatie is geen homogene groep. Elke thuisloze kent een andere achtergrond en heeft een diversiteit aan stressvolle gebeurtenissen meegemaakt (Van Regenmortel et al., 2006). Dit onderdeel brengt de vraagzijde van de hulpverlening in kaart. Eerst geven een aantal cijfers over dak- en thuislozen een beeld van de omvang van de problematiek. Vervolgens komen verschillende profielen van dak- en thuislozen aan bod om te kijken wie achter de cijfers zit. Tenslotte worden een aantal tendensen aangereikt over de evaluatie van de hulpverlening door thuislozen.

4.1 Cijfers over dak- en thuislozen

Inleiding

In België, maar ook in Europa, bestaat nog geen officieel registratie- of telsysteem van dak- en thuislozen. Bijgevolg zijn enkel schattingen en cijfers van verschillende organisaties voor handen (Busch-Geertsema, Benjaminsen, Hrast, & Pleace, 2014; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2015). Het wettelijk kader en het beleid van data collectie van dak- en thuisloosheid is onderontwikkeld in de meeste landen (Edgar, 2009). Het geringe cijfermateriaal dat wel voor handen is, volstaat echter niet om dak- en thuisloosheid volledig te begrijpen. Om cijfers over thuisloosheid te kunnen vergelijken tussen landen in de EU, is meer onderzoek vereist om het tekort aan informatie over de problematiek weg te werken (Busch-Geertsema, 2010). Een databank zoals de EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), geldt als het belangrijkste instrument om kennis over armoede en sociale uitsluiting te vergaren. Een groot probleem is echter de onder representatie of zelfs non-representatie van dak- en thuislozen in deze databank, omdat ze geen deel uitmaken van de steekproef. Aangezien thuisloosheid een extreme vorm van armoede is (cf. supra), is de onder of non-representatie een groot probleem (European Commission, 2012; Nicaise, Morissens, & Cincinnato, 2009). Beleidsmakers nemen namelijk maatregelen op basis van cijfers en data die ze voor handen hebben. Hierdoor nemen ze beslissingen op basis van een onjuiste weergave van de werkelijkheid, wat op zijn beurt dan weer leidt tot maatregelen die de thuislozen niet voldoende bereiken (Nicaise, et al., 2009). FEANTSA pleit dan ook om in de EU-SILC databank een vraag over ervaringen met thuisloosheid te implementeren (Baptista, Benjaminsen, Pleace, & Busch-Geertsema, 2012)

In de jaren '90 trachtte Avramov, toenmalig onderzoekcoördinator van het EOH, een eerste schatting van de omvang van thuisloosheid in de Europese Unie uit te werken. Ze stootte op een mix van

verschillende informatiebronnen, in de toen twaalf lidstaten (Avramov, 1995 in Busch-Geertsema, 2010). Uiteindelijk kwam Avramov tot een schatting van 2,7 miljoen thuisloze mensen in 1996² in de toenmalige Europese Unie (Busch-Geertsema, 2010). Haar resultaten kunnen onderverdeeld worden in drie delen. Ten eerste sliepen ongeveer 1,1 miljoen van deze mensen op een gemiddelde dag buiten of in voorzieningen voor thuislozen. Ten tweede waren in de loop van één jaar ruwweg 1,8 miljoen mensen dakloos en 0,9 miljoen mensen pendelen tussen vrienden en familie, private huurwoningen en opvang voor thuislozen. Tot slot leven 15 miljoen mensen in slechte of overbevolkte woningen (Fitzpatrick, 1998). Begin jaren negentig waren ongeveer 4000 mensen op een gemiddelde dag afhankelijk van de voorzieningen voor thuislozen (ibid). Bovenstaande cijfers bleven lang bestaan als enige beschikbare kwantitatieve metingen van thuislozen in Europa, ondanks alle discussies over up-to-date metingen en definities (Busch-Geertsema, 2010).

Onderzoekers en beleidsmakers willen het aantal thuislozen wel degelijk in kaart brengen, maar methodologische problemen strooien roet in het eten (Busch-Geertsema, et al., 2014; Van Regenmortel, et al., 2006). Zoals de ETHOS-typologie aangeeft, bestaan er verschillende verschijningsvormen van thuisloosheid (FEANTSA, 2006). Hoewel deze typologie sinds 2010 het richtinggevend kader in Europa voor thuisloosheid is, gebruikt niet elk land ze om het aantal thuislozen in kaart te brengen en bestaat er discussie over de verschillende categorieën. Bovendien leidt de verscheidenheid aan definities in de Europese landen tot een verschil in resultaten bij tellingen, omdat bepaalde verschijningsvormen wel of niet opgenomen worden (Busch-Geertsema, et al., 2014; Edgar, Doherty, & Meert, 2003). Vervolgens zijn dak- en thuislozen een moeilijke bereikbare groep omdat ze vaak van plaats veranderen of rondreizen. Daarnaast verlaat een grote groep thuislozen met relatief lage noden op eigen krachten de dak- en thuisloosheid na een korte periode (Baptista, et al., 2012). Hierdoor zijn cijfers voor een deel gebaseerd op schattingen of op resultaten uit voorzieningen voor thuislozen. In het eerste geval is het cijfermateriaal niet volledig betrouwbaar, in het tweede geval zijn de cijfers een zware onderschatting van de werkelijkheid aangezien alle thuislozen die geen gebruik maken van de voorzieningen, niet zijn opgenomen (Baptista, et al., 2012; Busch-Geertsema, et al., 2014). Thuisloze vrouwen bijvoorbeeld, hebben de neiging om voorzieningen voor thuisloosheid niet te gebruiken. Bijgevolg zijn thuisloze vrouwen onder gerepresenteerd in data (Busch-Geertsema, et al., 2014). Enerzijds hebben beleidsmakers de neiging om schattingen van het aantal dak- en thuislozen te onderschatten om kritiek op het gevoerde beleid in de kiem te smoren. Anderzijds gaan drukkingsgroepen en middenveldorganisaties aantallen overschatten om de problematiek hoger op de beleidsagenda geplaatst te krijgen. Tot slot worden in hulpverleningsdiensten cliënten niet altijd geregistreerd (Hermans, et al., 2007), en kan

² Ondertussen telde de EU al vijftien landen (Busch-Geertsema, 2010).

één hulpvrager meermaals geregistreerd worden door meerdere begeleidingen te krijgen (Robeyns, et al., 2011).

Om de vraagzijde van dak- en thuisloosheid in kaart te brengen werd recent het MPHASIS-project (Mutual Progress on Homelessness Through Advancing and Strengthening Information Systems) opgestart door FEANTSA en de University of Dundee (Nicaise, et al., 2009). Het geeft een eerste aanzet voor de ontwikkeling van permanente gegevensregistratie in thuislozenvoorzieningen. De onderzoekers van dit project adviseren om twee groepen van variabelen bij elke bevraging van cliënten op te nemen. De eerste groep vormen de kernvariabelen en bevatten demografische kenmerken, nationaliteit, kenmerken van familie, kenmerken van huisvesting en redenen voor de thuisloosheid. De twee groep variabelen kunnen optioneel geregistreerd worden. Het gaat om economische en educatieve kenmerken en welke behoefte aan steun nodig is. Bij elke variabele hoort ook een antwoordcategorie, die het mogelijk maakt om op Europees vlak resultaten te gaan vergelijken (Robeyns, et al., 2011). De MPHASIS-typologie maakt een onderverdeling tussen diensten voor dak- en thuislozen (inloopcentra, nachtopvang) en diensten die gebruikt worden door dak- en thuislozen (openbare diensten, psychiatrische diensten). De studie legt voornamelijk de nadruk op het profiel van dak- en thuislozen en kan gekoppeld worden aan de ETHOS-typologie (Demaerschalk & Hermans, 2010).

België

Globale cijfers voor heel België zijn moeilijk te vinden omwille van bovengenoemde methodologische problemen enerzijds en anderzijds omdat de verschillende organisaties die aan registratie doen, cijfers niet op elkaar afstemmen en te weinig communiceren met elkaar (Edgar, 2009). FEANTSA schatte in 2003 het aantal dak- en thuislozen in België op 17.000 (Nicaise, et. al., 2009). Ook de Europese Commissie kwam in 2012 tot een schatting van 17.000 thuislozen in België, uitgezonderd illegale immigranten (European Commission, 2012). Meer recente cijfers over een globaal aantal thuislozen in België zijn niet voor handen (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2015).

Vlaanderen

In Vlaanderen hebben de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) en de Sociale Verhuurkantoren (cf. infra) een uniform registratiesysteem³ (Robeyns, et al., 2011), maar toch bestaan er heel wat problemen om goed cijfermateriaal te verzamelen. Ten eerste kan een cliënt meerdere keren per kalenderjaar geholpen worden. Als een vorige begeleiding is afgesloten, wordt de cliënt opnieuw

³ Sinds 2003 maken ze gebruik van het Tellus-registratiesysteem (Mendonck & Cautaeers, 2012).

geregistreerd bij een nieuwe begeleiding. Elke deelwerking houdt een aparte registratiefiche bij van dezelfde fysieke persoon, waardoor dubbeltellingen ontstaan. Ten tweede kloppen sommige cliënten bij verschillende CAW's aan per registratiejaar. Ten derde koppelen de centra, omwille van privacy redenen, de hulpverleningsfiches niet aan de desbetreffende cliënt. Tot slot gebeurt de hulpverlening op vraag van cliënten vaak anoniem, waardoor registratie niet altijd mogelijk is (Mendonck & Cautaers, 2012). Sinds 2014 werd een online dossiersysteem ingevoerd, waar alle informatie van de cliënt in wordt verwerkt. Dit systeem zou voor een duidelijkere registratie moeten zorgen met minder dubbeltellingen, al kan een cliënt op elk moment weigeren dat gegevens worden verwerkt in het e-dossier (Debouver, 2016).

Hoewel in 2003 FEANTSA 17.000 thuislozen schatte, waarvan 10.315 in Vlaanderen (Nicaise, et. al., 2009), telden Van Regenmortel, et al. (2006) er in 2006 12.000. Vermoedelijk bevat dit laatste cijfer ook een schatting van het aantal thuislozen in publieke ruimte of in open lucht, waardoor ze op een hoger aantal kwamen.

De CAW's registreerden 3.762 begeleidingen voor de residentiële opvang en 3.364 begeleidingen voor begeleid wonen in 2015. Daarmee vertegenwoordigen deze cijfers respectievelijk 15,5% en 14% van alle vormen van begeleidingen van het CAW (Debouver, 2016).

De OCMW's werken elk met een eigen registratiesysteem, waardoor weinig informatie naar een hoger niveau kan doorsijpelen. Straathoekwerkers kunnen niet op systematische wijze informatie verzamelen omdat ze afhankelijk zijn van de informatie die tijdens gesprekken naar boven komt (Robeyns, et al., 2011).

Om het gebrek aan objectief onderbouwde gegevens over de thuislozenpopulatie in Vlaanderen te verbeteren, voerde Meys en Hermans (2014) een onderzoek uit dat een nulmeting van de dak- en thuislozenpopulatie beoogde in opdracht van Jo Vandeuren, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Tijdens de bevragsperiode, van 15 januari 2014 tot en met 31 januari 2014, werden 711 unieke cliënten en 53 vergezellende kinderen geregistreerd in de winteropvangcentra. In 2007 telde Edgar (2009) slechts 293 thuislozen die verbleven in nachtopvangcentra in Vlaanderen en Brussel samen. Hoewel er zeven jaar tussen beide onderzoeken zit, is het verschil in aantal thuislozen opmerkelijk tussen beide soorten centra. Het verschil kan mogelijks verklaard worden doordat daklozen de winteropvang vaak als laatste alternatief zien voor een leven op straat (Meys & Hermans, 2015). In de categorieën "Mensen in opvang voor thuislozen", "Mensen in vrouwenopvang" en "Begeleid wonen" van de ETHOS-typologie, die de onderzoekers samen nemen als de "thuislozenzorg", werden 3.019 volwassenen en 1.675 kinderen geregistreerd. Er maakten 2.439 volwassenen en 1.096 kinderen gebruik van de thuislozenzorg van het CAW. In de

doorgangswoningen van het OCMW werden 580 volwassenen en 579 kinderen geregistreerd. Tot slot verzamelden de onderzoekers gegevens over 599 vorderingen tot uithuiszetting. In negentig procent van de gevallen is huurachterstand de oorzaak voor de vordering en in tachtig procent van de gevallen vond de vordering plaats op de privémarkt. Het OCMW is in bijna zestig procent van de gevallen niet op de hoogte van het verdere verloop van de vordering. In totaal werden in het onderzoek van Meys en Hermans (2014) 4.329 volwassen thuislozen en 1.728 thuisloze kinderen geteld voor ETHOS categorieën 1, 2 (dakloos), 3, 4, 7 (thuisloos) en 9 (mensen in instabiele huisvesting). De onderzoekers geven zelf aan dat de onderzoeksresultaten van categorieën 1 en 2, een zware onderschatting van de werkelijkheid zijn.

Brussel

In Brussel werkte La Strada⁴ in 2008 een registratiesysteem uit voor bicommunautaire onthaalhuizen (BruReg) (Meys & Hermans, 2014; Robeyns, et al., 2011) en in Wallonië publiceerde L'Association of Reception Centres in 2008 een boek met profielgegevens van het cliënteel van de opvangcentra in Wallonië en Brussel (Nicaise, et al., 2009). Het systeem van La Strada heeft niet te kampen met dubbeltellingen omdat ze een unieke identificatiecode gebruiken (Robeyns, et al., 2011). Daarnaast organiseerde ze een volkstelling van de populatie dak- en thuislozen aan het einde van 2014. La Strada zocht met 160 vrijwilligers op een uur tijd naar daklozen in verschillende publieke plaatsen (straten, stations, etc.) en kraakpanden. Daarnaast werd ook de bezettingsgraad in de opvangcentra geactualiseerd. In totaal werden 2.603 mensen geteld, die in vier groepen kunnen opgedeeld worden. La Strada baseerde zich op de ETHOS-typologie om de verschillende groepen van elkaar te onderscheiden. De grootste groep zijn de mensen in ontoereikende huisvesting, waartoe 37,5% thuislozen behoren. De tweede groep vormen de thuislozen in de onthaalhuizen, i.e. operationele categorie "Mensen in opvang voor thuislozen" en "Mensen in vrouwenopvang", die een aandeel van 31% in het totaal hebben. De derde groep bestaat uit de operationele categorieën "openbare ruimte of lucht" en "mensen in de nachtopvang" van de typologie, die samen het hoofdconcept "dakloos" vormen. In de openbare ruimte werd 16% en in de nachtopvangcentra werd 14% thuislozen geteld. Tot slot telde La Strada nog 1,5% thuislozen in ziekenhuizen (La Strada, 2014). De organisatie geeft aan dat voorgenoemde cijfers de realiteit onderschatten omdat thuislozen zich vaak bij vrienden of familie herbergen en grijze zones, zoals kraakpanden, moeilijk zijn in te schatten (ibid). Een vermoedelijke onderschatting kan gestaafd worden aan de hand van de onderzoeksbevindingen van Edgar (2009), die in 2007 enkel voor de categorie "openbare ruimte of open lucht" al kwam tot 2.000 thuislozen in Brussel.

⁴ La Strada is een steunpunt opgericht in 2007 door het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Robeyns, et al., 2011).

Conclusie cijfers over dak- en thuislozen in Vlaanderen

Zowel in België, als in Europa is er nog geen officieel registratie- of telsysteem van dak- en thuislozen. Bijgevolg zijn enkel schattingen en cijfers van verschillende organisaties voor handen (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2015). De doelgroep ontbreekt in de EU-SILC databank, die de armoede in een land tracht in kaart te brengen (Baptista, et al., 2012). Het tekort aan goed cijfermateriaal komt door verschillende methodologische problemen die ontstaan bij het verzamelen van gegevens. Zo gebruikt bijvoorbeeld nog niet elk Europees land de ETHOS-typologie als richtlijn om het aantal thuislozen in kaart te brengen (Busch-Geertsema, et al., 2014). Het meest recente cijfer schatte in 2012 het aantal dak- en thuislozen in België op 17.000, exclusief illegale immigranten (European Commission, 2012). Ook in Vlaanderen bestaan geen recente globale cijfers van het aantal dak- en thuislozen (Meys & Hermans, 2014). De CAW's in Vlaanderen hebben wel een registratiesysteem, maar dubbeltellingen, of onvolledige registraties zijn voorlopig nog onvermijdelijk (Robeyns, et al., 2011). In het volgende deel worden de verschillende profielen van thuislozen in kaart gebracht op basis van de bestaande literatuur.

4.2 Profiel van de thuisloze

In dit onderdeel worden de dak- en thuislozen die gebruik maken van allerhande voorzieningen geanalyseerd. Volgende kenmerken van de populatie wordt besproken: geslacht, leeftijd en (psychische) gezondheid. Daarnaast wordt ook het profiel van de zorgwekkende zorgmijders toegelicht.

Thuisloosheid kent twee geslachten

De laatste twintig jaar verdubbelde het aandeel vrouwen in de dak- en thuislozenpopulatie in Vlaanderen. Van 18% in 1982 steeg het aandeel vrouwen in de totale thuislozenpopulatie naar 40% in 2011, en maakt dus bijna de helft uit van de totale dak- en thuislozenpopulatie (Blow & De Wolf, 2014). Ook in de hulpverlening is deze trend duidelijk zichtbaar. In 2012 begeleidde het Algemeen Welzijnswerk 8.585 thuislozen, waarvan 3.490 vrouwen (Lescrauwaet, 2014a). In 1990 was 70% van het hulpaanbod gericht op de mannenopvang, in 2000 nog slechts 28,1%. Het aanbod van de vrouwenopvang daarentegen steeg van 6,8% in 1990 naar 16,1% in 2000. Hiermee werd het de derde belangrijkste vorm van het hulpaanbod (Hermans, et al., 2007). Naast de vrouwenopvang, bevinden thuislozen vrouwen zich ook in veel andere hulpverleningsvormen, die niet specifiek op vrouwen gericht zijn. Het totale aantal vrouwen in opvangcentra ligt dus hoger dan de cijfers

aangeven (ibid). Ook in het onderzoek van Brackez (2011) geven hulpverleners in Gent aan dat het aandeel van thuisloze vrouwen groter wordt.

De toename van vrouwen in de totale dak- en thuislozenpopulatie kent verschillende redenen. Ten eerste werden vrouwen in het verleden zelden als thuisloos bestempeld. Als zij zonder huisvesting door het leven gingen, werd aangenomen dat huiselijk geweld of een andere problematiek de oorzaak was (De Boyser, et al., 2010). Gezien veel landen nu gebruik maken van de ETHOS-typologie om dak- en thuisloosheid te definiëren (Busch-Geertsema, 2010), worden veel vrouwen die vroeger niet als thuisloos bestempeld werden, nu wel tot die categorie gerekend (Baptista, 2010). Ten tweede zorgen sociaaleconomische veranderingen voor een andere positie van vrouwen (Van Menxel, et al., 2004). Voorbeelden hiervan zijn het feit dat meer vrouwen nu gezinshoofd of alleenstaande zijn, meer vrouwen in armoede leven, een toegenomen participatie van vrouwen in slecht betaalde jobs, alleenstaande vrouwen in slechte huisvesting (Blow & De Wolf, 2014), stijgende verwachtingen van gelijkheid tussen mannen en vrouwen en een stijgende ijver naar financiële en persoonlijke onafhankelijkheid. Al deze recente ontwikkelingen zorgen voor meer vrouwen in thuisloosheid (Baptista, 2010). Ten derde zijn er toegenomen opvangmogelijkheden voor vrouwen omdat de thuislozenzorg heeft ingespeeld op de sociaaleconomische veranderingen (Van Menxel, et al., 2004). Tot slot is er een toegenomen maatschappelijke afkeuring en gevoeligheid ten aanzien van partnergeweld en andere vormen van familiaal geweld. Daardoor durven vrouwen meer dan vroeger hun partner te verlaten, en zetten ze sneller een stap naar hulpverlening (Blow & De Wolf, 2014). Vrouwen die hun partner verlaten worden immers vaak thuisloos omdat ze geen alternatieve huisvesting hebben (Edgar, 2009). Toch slagen veel thuisloze vrouwen er in om van de straat weg te blijven. Ze worden opgevangen door vrienden en familie, slapen in daklozen hostels of in opvangtehuizen voor vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Op die manier blijft thuisloosheid onder vrouwen voornamelijk verborgen (Baptista, 2010)

Van Menxel, et al. (2004) stelden een sociologisch profiel op van de thuisloze vrouw. De belangrijkste bevindingen worden hier kort beschreven. Op vlak van leeftijd is de gemiddelde thuisloze vrouw veel jonger dan thuisloze mannen. De hulpverleners in het onderzoek van Brackez (2011) bevestigen een stijging van het aantal jonge thuisloze vrouwen. Ook Van Regenmortel, et al. (2006) geeft aan dat thuisloze vrouwen gemiddeld jonger zijn dan thuisloze mannen. Thuisloze vrouwen zijn over het algemeen hoger geschoold dan thuisloze mannen. Vrouwen zijn oververtegenwoordigd onder de groep van allochtone thuislozen. Onder de populatie afkomstig van buiten de Europese Unie, is het aandeel jonge vrouwen veel groter dan mannen (ibid). Brackez (2011) vond ook resultaten die in die lijn liggen. De bevroegde hulpverleners merkten een grote toename van mensen afkomstig van

buiten de EU en van Roma zigeuners. Ten slotte hebben vrouwen meer psychologische problemen dan mannen, maar minder fysieke kwalen (ibid).

Leeftijd

De voorbije jaren vond in België een lichte veroudering van de thuislozenpopulatie plaats, maar het stereotype beeld van de man met lang grijs haar die in vuilbakken naar eten zoekt, klopt niet en is nooit correct geweest. Integendeel, de thuislozenpopulatie is zeer jong met een kwart thuislozen tussen 18 en 25 jaar. In totaal is 40% procent jonger dan 30 jaar. De leeftijdsgroep tussen 30 en 50 jaar is ook nog eens goed voor 40%, waardoor slechts 20% ouder is dan 50 jaar. Als we kijken naar de verschillen tussen man en vrouw, zien we dat er een opvallend leeftijdsverschil bestaat. Meer dan de helft van de thuisloze vrouwen (56,5%) is jonger dan dertig jaar, terwijl dit bij de mannen 34,3% is (Van Menxel, et al., 2004).

Dat thuisloze jongvolwassenen een grote groep vormen van de totale thuislozenpopulatie heeft verscheidene redenen. Ten eerste hebben ook zij te maken met niet voldoende aangepaste en betaalbare woningen. Ten tweede stellen ze zelden een uitdrukkelijke hulpvraag. Vaak hebben ze slechte ervaringen met begeleiding, waardoor ze de controle over hun leven niet uit handen willen geven. Als ze toch hulpvragen stellen, zijn die vaak erg complex en vereisen ze enige flexibiliteit van het aanbod. Door de strikte scheiding van het aanbod van sectoren, is flexibiliteit echter meestal niet mogelijk. Een derde mogelijk oorzaak is het ontbreken van een vaste begeleider, die alle stadia van een trajectbegeleiding volgt. Ten vierde krijgen thuisloze jongvolwassenen vaak te maken met vooroordelen die een instellingsverleden linken met crimineel gedrag (Van Hecke, 2014). Tot slot zijn heel wat jongvolwassenen het slachtoffer geworden van de economische crisis die begon in 2008 (European Commission, 2012).

Psychische problemen

Tussen thuisloosheid, psychische kwetsbaarheid en psychisch lijden is een duidelijk verband aanwezig. Het is echter niet aangetoond of dat verband oorzakelijk is. Wel staat vast dat mensen in (extreme) armoede negatieve effecten ervaren in het fysieke, mentale en sociale functioneren (Pannecoucke & De Decker, 2014). In een onderzoek op de cognitieve capaciteit van Indische boeren vonden Mani, Mullainathan, Shafir, en Zhao (2013) dat de cognitieve prestaties verminderen wanneer de boeren arm zijn. Indische suikerriet boeren krijgen 60% van hun inkomen net na het oogsten en hebben dan voldoende inkomen. Net voor de oogst zijn de boeren het armst en ondergaan ze financiële moeilijkheden. Dezelfde boeren scoorden slechter op een cognitieve test net voor de oogst, in vergelijking met de test na de oogst. Deze bevindingen, ook wel “de schaarste

theorie" genoemd, verklaren volgens de onderzoekers dat mensen in armoede minder tijd hebben om na te denken over andere zaken omdat ze bezig zijn met korte termijn beslissingen. Bijgevolg nemen arme mensen in de ogen van de maatschappij domme beslissingen.

Van Menxel, et al. (2004) vonden dat psychische problemen de grootste aard van gezondheidsproblemen zijn bij thuislozen. Onder de thuisloze jongeren jonger dan 21 jaar heeft 73% te kampen met psychische problemen. In de leeftijdsgroep van 21 tot 50 jaar gaat het om bijna 58% en in de leeftijdsgroep van mensen ouder dan vijftig jaar, heeft ongeveer 45% te kampen met psychische problemen. Zoals eerder aangehaald, hebben vrouwen vaker psychische problemen dan mannen. Ongeveer 61% van de thuisloze vrouwen, tegenover bijna 55% van de thuisloze mannen leiden aan psychologische problemen. Volgens Van Menxel, et al. (2004) is een van de mogelijke oorzaken de veelvoorkomende problematiek van partnergeweld. Onderzoek naar geweld bij thuisloze en in slechte huisvesting wonende moeders, toonde aan dat 61% ernstig geweld door een mannelijke partner rapporteerde (Brown & Bassuk, 1997). Fysiek of mentaal mishandelde vrouwen ervaren een significant lagere gezondheidsstatus dan niet mishandelde vrouwen (Kramer, Lorenzon, & Mueller, 2004). In een onderzoek van Ellsberg, Jansen, Heise, Watts, & Garcia-Moreno (2008) over partnergeweld, rapporteerde vrouwen die minstens eenmaal fysiek of mentaal mishandeld waren, meer emotionele noden en zelfmoordgedachten -en pogingen dan niet mishandelde vrouwen. Omdat partnergeweld tegenover mannen minder frequent voorkomt (Rennison, 2001), ervaren zij minder psychologische problemen (Van Menxel, et al., 2004). Dak- en thuislozen zijn bovendien een risicogroep voor depressie en zelfmoord (Francq & Philippot, 2003). Daarom pleiten De Boyser, et al. (2010) voor meer persoonlijke behandelingen van thuislozen en artsen die fungeren als vast medisch referentiepersoon.

Zorgwekkende zorgmijders

Een aparte categorie thuislozen zijn de zorgwekkende zorgmijders. Ze maken geen gebruik van hulpverleningsdiensten, terwijl ze er wel nood aan hebben (Serrien, Beelen, & Grymonprez, 2014). Volgens Maesele, Bouverne-De Bie, & Roose (2013) hebben zorgmijders zes redenen waarom ze geen hulp vragen. Een eerste reden is negatieve ervaringen met hulpverlening in het verleden. De tweede mogelijkheid stelt dat deze mensen niet beseffen dat ze hulp nodig hebben. Hermans, et al. (2007) wijzen dit aan als enige reden waarom zorgmijders geen gebruik maken van het hulpverleningsaanbod. Volgens hen mijden ze niet bewust de zorg. Een derde oorzaak is elke vorm van hulp weigeren. De vierde mogelijke reden wijst op mentale problemen of een drugsverslaving waardoor ze geen hulp (kunnen) zoeken of aanvaarden. Nog een mogelijkheid is dat deze mensen

niet in het aanbod voor daklozen kunnen of willen stappen. Een laatste mogelijkheid stelt dat zorgmijders in laagdrempelige initiatieven een vorm van zorg krijgen en niet meer hulp willen.

Hulpverleners weten niet altijd raad met zorgwekkende zorgmijders. In het slechtste geval laten ze deze cliënten links liggen omdat ze te moeilijk te helpen zijn. Dat fenomeen wordt “zorgverlamming” genoemd. Wanneer thuislozen aan de ene kant zorg vermijden, en er aan de andere kant zorgverlamming optreedt, kan dit leiden tot een negatieve spiraal (Serrien, et al., 2014). De zorgmijders hebben te veel en te complexe problemen, waarvoor hulpverleners niet geschoold zijn. Ook de organisationele structuur van de zorg heeft een negatief effect op de relatie tussen hulpverlener en zorgmijder. Hulpverleners doen niet altijd zelf het intake gesprek en verliezen zo het directe contact met een kwetsbare cliënt (Maesele, et al., 2013).

Een oplossing om zorgmijders toch te bereiken, ligt in het systeem van outreachend werken. Serrien, et al. (2014) beschrijven deze manier van werken als volgt: *“Outreachend werken gaat uit van een actieve benadering en een participatieve basishouding om het welzijn te bevorderen van kwetsbare, moeilijk bereikbare doelgroepen”* (Serrien, et al., 2014, p.261). Het brengt de diensten naar cliënten die anders de hulpverlening niet zouden gebruiken (Maesele, et al., 2013).

Conclusie profiel van de thuisloze

Het profiel van dak- en thuislozen is zeer divers. Hierboven werden de belangrijkste veranderingen en karakteristieken besproken. Eerst en vooral is het aandeel vrouwen in de totale dak- en thuislozenpopulatie in de laatste twintig jaar gestegen tot bijna de helft (Blow & De Wolf, 2014). Daarnaast is de thuislozenpopulatie zeer jong, met een kwart jonger dan 25 jaar (Van Menxel, et al., 2004). Een groot deel thuislozen kampt met psychische problemen. Vooral thuisloze jongeren onder 21 jaar (73%) en thuisloze vrouwen (60%) lijden het meest onder psychische problemen. Tenslotte werd ook aandacht besteed aan zorgwekkende zorgmijders. Deze groep thuislozen hebben nood aan zorg, maar willen of kunnen ze niet vragen (Serrien, et al., 2014). In het volgende onderdeel wordt de evaluatie van de hulpverlening door thuislozen onder de loep genomen.

4.3 Evaluatie van de hulpverlening

In dit onderdeel worden de ervaringen van thuislozen met gekregen hulpverlening besproken. Eerst komt de relatie van de cliënt met de hulpverlener aan bod. Daarna wordt de relatie tussen thuislozen en het aanbod van hulpverleningsdiensten onder de loep genomen.

Cliënt-hulpverlener relatie

Altena, Beijersbergen, & Wolf (2014) deden onderzoek naar ervaringen van thuisloze jongeren met opvangcentra en hulpverleningsdiensten van de gemeenschap in Nederland. Ze onderscheiden drie componenten van zorg, die samen een totale score van een hulpverleningskanaal bepalen. De eerste component, “structuur”, verwijst naar de personeelsleden en de materiële levensomstandigheden in opvangcentra. De tweede component, “proces”, bestaat uit relatie van de cliënt met de hulpverlener en de gekregen diensten. De derde component is “de perceptie die de cliënten hebben van resultaten die de gekregen services hebben veroorzaakt”. De onderzoekers vonden dat de cliënt-hulpverlener relatie het grootste aandeel heeft in de totale score van een service. Als cliënten een goede relatie met een hulpverlener hebben, zal de algemene score van een gekregen dienst hoger liggen. In het onderzoek was de relatie tussen cliënten en hulpverleners zeer goed, ze kreeg een gemiddelde score van 3,31 op 4. Deze relatie wordt belangrijker geacht dan de diensten die cliënten aangeboden krijgen. Laagdrempelige initiatieven krijgen op vier domeinen de laagste gemiddelde score. Deze domeinen zijn: “de cliënt-hulpverlener relatie”, “ontvangen services”, “perceptie van resultaten van gekregen services” en “leefomstandigheden in opvangcentra”. Uit het onderzoek van De Bolle (2013) blijkt nochtans dat dak- en thuislozen gebaat zijn met laagdrempelige dienstverlening, omdat ze opzoek zijn naar praktische ondersteuning. Laagdrempelige initiatieven kenmerken zich door zo weinig mogelijk informatie te verzamelen en eisen te stellen naar de cliënt toe. Ze bieden vooral praktische hulp (Hermans, et al., 2007).

Het onderzoek van de Winter & Noom (2001) liet thuisloze jongeren collega's interviewen over de hulpverlening die ze krijgen in Nederlands grootsteden. De cliënt-hulpverlener relatie kenden bij veel respondenten heel wat problemen. Een belangrijk knelpunt in de relatie is communicatie. De cliënten gaven aan dat ze niet werden betrokken bij beslissingen over hun traject en regels die hen werden opgelegd door de begeleider. Daarnaast hebben een aantal cliënten in het onderzoek machtsmisbruik van de hulpverlener ervaren als het gaat om het beschikbaar budget en het opleggen van sancties.

Perceptie over de hulporganisaties

De verhouding tussen thuislozen en het bestaande aanbod is vaak problematisch (Van Regenmortel, et al., 2006). Uit een studie van Van Doorn (2002) blijkt dat de werkelijkheidsopvattingen tussen thuislozen en instanties conflicteren. Voorzieningen kunnen zowel de oplossing zijn voor thuislozen, maar even goed een onderdeel van de problemen die ze ervaren (de Winter & Noom, 2001). Zo zorgt het puntensysteem van een Sociaal Verhuurkantoor ervoor dat bepaalde profielen sneller een woning kunnen betrekken, maar anderzijds sluit het puntensysteem ook mensen uit die in

verschillenden organisaties net niet in aanmerking komen voor een snelle huisvesting (De Decker, 2012).

Uit het onderzoek van de Winter & Noom (2001) blijkt dat 75% van de jonge thuislozen tevreden is over de hulpverlening die ze krijgen op vlak van huisvesting, opleiding, werk en inkomen. De meeste respondenten zijn tevreden met de ondersteuning die ze krijgen voor het invullen van formulieren en het aanleren van sociale vaardigheden voor sollicitaties. Een belangrijke klacht is de wachttijd om een nieuw trajecten te starten en beslissingen die genomen moeten worden. De thuisloze jongeren geven aan dat de overdracht van dossiers en herhaaldelijk een intakegesprek moeten ondergaan, lastig is. Ze zouden ook meer communicatie en meer inspraak willen met de instanties.

5. Aanbodzijde van thuisloosheid

De hulpverlening aan thuislozen wordt door verschillende actoren gevormd en vormt de aanbodzijde van de thuislozenproblematiek. Eerst wordt de werking van het OCMW en het CAW besproken, die als belangrijkste hulpverleners gelden (De Bolle, 2013). Daarna wordt de ‘Belgian Homeless Cup’ en ‘Verenigingen waar armen het woord nemen’ toegelicht, als voorbeelden van laagdrempelige initiatieven voor thuislozen. Ten slotte wordt ‘Housing First’ besproken. Het is een alternatieve variant van de klassieke hulpverlening, om chronische daklozen aan een permanente woonst te helpen (Demaerschalk, 2014).

5.1 Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn

Artikel 1 van de “Organieke wet betreffende de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn” stelt: *“Elke persoon heeft recht op maatschappelijke dienstverlening. Deze heeft tot doel eenieder in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid”* (Sterckx, 2014). Dit artikel werd vervolgens opgenomen in de grondwet onder artikel 23 (Stroobant, 2008). Het recht op maatschappelijke dienstverlening werd een recht in plaats van een gunst, wat daarvoor wel het geval was (De Bolle, 2013). De wet zorgde ook voor een grote hervorming van de lokale zorg. De taken van het OCMW werden niet beperkt tot financiële en materiële behoeften, ook sociale, juridische en psychologische begeleiding van cliënten werd mogelijk (ibid).

Het OCMW heeft een huisvestingsaanbod voor dak- en thuislozen, op gebied van sociale en tijdelijke woningen. Ze spelen bovendien een grote rol in de preventie van gerechtelijke uithuiszetting, door begeleiding van huurders en door bemiddeling bij betalingsproblemen van huurders aan de verhuurder (Demaerschalk & Hermans, 2010). Verder voorziet het OCMW een leefloon als laatste bestaansinkomen voor mensen die geen recht hebben op andere vervangingsuitkeringen (Bouverne-De Bie, 2007). Hieronder worden eerst een aantal instrumenten van het OCMW in de strijd tegen dak- en thuisloosheid besproken.

5.1.1 Sociale woning

Een aantal OCMW's bieden sociale woningen aan. Het zijn woningen, die mensen die aan bepaalde voorwaarden voldoen, tegen een lagere prijs kunnen huren dan op de private huurmarkt. Vaak zijn ze in handen van de gemeente, maar meestal in de handen van de Sociale Verhuurkantoren of Sociale Huisvestingsmaatschappijen. Het beheer van sociale woningen verschilt per stad. In Gent bezit het OCMW geen sociale woningen, ze zijn stadseigendom. In Antwerpen en Kortrijk bezit het OCMW wel sociale woningen (Demaerschalk & Hermans, 2010).

5.1.2 Doorgangswoning

Uit een studie van De Bolle, Poesmans, & Verbeeck (2009) blijkt dat 74% van de OCMW's in Vlaanderen tijdelijke huisvesting organiseren in de vorm van een doorgangswoning. Ze is bedoeld voor mensen die hun woning dreigen te verliezen of kwijt zijn doordat ze onbewoonbaar is verklaard, omwille van een gerechtelijk bevel tot uitdrijving, familiale conflicten of een ramp zoals brand of overstroming. De bewoners engageren zich om afspraken en regels na te komen en betalen een vergoeding voor de woning. De auteurs brengen drie soorten onder de noemer van een doorgangswoning: de noodwoning, de transitwoning en de shelter. De noodwoning is voorzien voor mensen die met een onverwacht huisvestingsprobleem te maken krijgen, maar wel zelfstandig kunnen leven. De begeleiding is dan ook beperkt. De bedoeling is dat de doelgroep van deze vorm doorstroomt naar een permanente woonst van zodra de gelegenheid zich voordoet. De bewoonbare termijn is beperkt tot enkele maanden, maar kan eenmalig verlengd worden. De transitwoning is een woning voor thuislozen met complexe problemen, die begeleiding vereisen op verschillende domeinen. Het aanbieden van een stabiele huisvesting dient als hefboom binnen de gehele aangeboden begeleiding aan de cliënt. De termijn van deze woonvorm is eindig, maar binnen de begeleiding is geen datum vastgelegd. De shelter is een huisvesting waar meerdere mensen bij elkaar wonen voor enkele nachten tot maximaal één maand. Het is bedoeld voor mensen die plots op straat staan.

De Programmatorische federale Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie (POD MI) hield in 2012 een enquête bij de Belgische OCMW's, om het socio-economische profiel van de gebruikers te kennen. Uit de resultaten blijkt dat 39,2% van alle doorgangswoningen werden bewoond door gezinnen met kinderen. Hoewel de wettelijke termijn van een verblijf in een doorgangswoning beperkt is tot maximaal acht jaar, werd die termijn in 20% van de gevallen overschreden. Dit komt voornamelijk door samenwonenden met kinderen, waarvan meer dan een op vier langer dan acht jaar in de doorgangswoning verbleef (POD MI, 2012).

5.1.3 Nachtopvang

De organisatie van nachtopvangcentra valt in principe onder het takenpakket van het OCMW, maar vaak wordt het uitbesteed aan het CAW. Het OCMW draagt dan wel de kosten (De Boyser, et al., 2010). Het is een laagdrempelige vorm van hulpverlening, waar weinig informatie van de cliënten wordt gevraagd (Maesele, Bouverne-De Bie & Roose, 2013). Het gevoerde beleid verschilt per nachtopvang (Hermans, 2012). Doorgaans gaat het om een bed-bad-brood formule. Dit betekent dat men een bed krijgt tijdens de nacht, een douche kan nemen en soep met brood kan krijgen. Hoeveel een thuisloze voor deze diensten betaalt, verschilt per stad. De nachtopvang is doorgaans vanaf 22u

open en sluit opnieuw rond 9u. Gent kan 56 thuislozen een bed geven in de nachtopvang, op de tweede plaats komt Antwerpen met 51 plaatsen. Andere Vlaamse steden organiseren bijna geen nachtopvang (Demaerschalk & Hermans, 2010).

5.1.4 Winteropvang

De winteropvang is voor veel thuislozen de allerlaatste oplossing in de koude wintermaanden (Meys & Hermans, 2015). Deze vorm van opvang kan een uitbreiding zijn van de bestaande nachtopvang, of kan op nieuwe locaties doorgaan. De organisatie van de winteropvang is niet eenvoudig en is relatief duur. Gent voorziet 30 plaatsen, en biedt daarmee het hoogste aantal bedden aan. Antwerpen en Kortrijk voorzien respectievelijk 26 en 10 plaatsen, en komen daarmee op nummer twee en drie qua aanbodgrootte (Demaerschalk & Hermans, 2010).

5.1.5 Preventie van uithuiszetting

De OCMW's gaven in het onderzoek van De Boyser, et al. (2010) aan dat het aantal dak- en thuislozen niet daalt. Volgens de voorzitters en secretarissen die in het onderzoek werden bevraagd, zijn er te weinig manieren om aan preventie te doen. De enige manier is preventie van uithuiszetting met een procedure via het vredegericht. Als een huurder zijn huur niet meer kan betalen en dreigt uit huis te worden gezet, komt de zaak voor het vredegericht. Het OCMW wordt dan via een wettelijke procedure verwittigd om tussen verhuurder en huurder te bemiddelen en uithuiszetting te voorkomen. Ze contacteren de huurder per brief, maar dat is geen aangewezen communicatiemiddel om die doelgroep te bereiken (ibid). Bovendien worden de OCMW's meestal te laat gewaarschuwd en krijgen ze geen extra middelen om die opdracht uit te voeren (Lescrauwaet, 2014c). De voorzitters van de OCMW's ijveren voor meldingsplicht van de verhuurders bij slecht betalingsgedrag van de huurder. Zonder eerdere melding van de verhuurder zou een uithuiszetting dan niet mogelijk zijn. In 2008 zouden gemiddeld 285,3 uithuiszettingen voor een grote gemeente hebben plaatsgevonden (De Boyser, et al., 2010). Vanuit het beleid zouden meer preventieve maatregelen moeten komen om uithuiszettingen te vermijden. Het is een van de belangrijkste directe aanleidingen voor thuisloosheid (Segers & De Decker, 2011).

5.1.6 Instrumenten

Het OCMW beschikt over tal van instrumenten om dak- en thuisloosheid te bestrijden. Het leefloon, de installatiepremie, het referentieadres, de Vlaamse huursubsidie en de huurwaarborg zullen hier kort worden toegelicht.

5.1.6.1 Leefloon

Het leefloon is een onderdeel van het Recht op Maatschappelijke Integratie en geldt als laatste toevlucht (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2016). Om een leefloon te krijgen moet een thuisloze: 1) zijn werkelijke verblijfplaats in België hebben, 2) de Belgische nationaliteit hebben, 3) meerderjarig (= 18 jaar of ouder) zijn of door huwelijk meerderjarig verklaard zijn of kind(eren) ten laste hebben of in verwachting zijn, 4) niet voldoende inkomsten hebben, 5) bereid zijn om te werken, tenzij dat niet kan om redenen van gezondheid of billijkheid en 6) eerst het recht op andere mogelijke sociale uitkeringen hebben gebruikt. Hiermee wordt o.a. het recht op werkloosheidsuitkering, pensioen en studietoelage bedoeld (POD MI, 2016). In 2015 ontvingen 115.137 mensen een leefloon, een stijging met 12,4% tegenover het jaar voordien. Die stijging komt deels door de beperking in tijd van het recht op een professionele inschakelingsuitkering, dat inging op 1 januari 2015 (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2016).

5.1.6.2 Installatiepremie

Thuislozen of campingbewoners kunnen wettelijk aanspraak maken op een installatiepremie als ze naar een woning verhuizen die kwalitatief in orde is. De premie mag slechts één keer aangevraagd worden (Demaerschalk & Hermans, 2010). Een thuisloze kan via twee verschillende wetten aanspraak maken op de premie. Enerzijds is er de organieke wet van 8 juli 1976, en anderzijds de wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie van 26 mei 2002 (POD MI, 2012). Antwerpen betaalde in 2010 752 installatiepremies uit, Gent slechts 50 en Kortrijk 92. In heel Vlaanderen betaalde de Vlaamse OCMW's 1.048 installatiepremies uit (Robeyns, et al., 2011). Dit cijfer staat in schril contrast met het aantal betaalde installatiepremies in Brussels Hoofdstedelijk gewest en Wallonië. In 2010 waren beide gewesten samen goed voor 6.778 installatiepremies (POD MI, 2012).

5.1.6.3 Referentieadres

Thuislozen moeten een referentieadres hebben zodat ze bereikbaar zijn voor officiële instanties en ze kunnen genieten van een uitkering of een sociale huurwoning (Demaerschalk, 2010). Thuislozen kunnen een referentieadres nemen bij een privépersoon, zonder dat die persoon daardoor inkomen verliest. In de praktijk blijkt echter dat weinig mensen bereid zijn om hun aders te laten dienen als referentieadres, uit schrik dat de gerechtsdeurwaarder ook de eigen goederen in beslag zal nemen (POD MI, 2012). Als tweede mogelijkheid kan het OCMW van de gemeente waar de thuisloze verblijft dienst doen als referentieadres (ibid). Uit het onderzoek van De Boyser, et al. (2010) blijkt dat heel wat OCMW's de regelgeving rond het referentieadres niet juist interpreteren. In de praktijk wordt het instrument maar weinig gebruikt.

5.1.6.4 Vlaamse huursubsidie

De huursubsidie is een maandelijkse toelage voor mensen met een laag inkomen die van een ongezonde woonst naar een gezonde, kwalitatieve woonst verhuizen. Voor dit instrument kan de cliënt ook bij het CAW terecht. De mensen die voor de nieuwe woonst een installatiepremie kregen of hun leefloon zagen stijgen, krijgen automatisch de huursubsidie (Demaerschalk & Hermans, 2010).

5.1.6.5 Huurwaarborg

Thuislozen hebben moeilijkheden om, bij de huur van een woonst, een huurwaarborg te betalen aan de verhuurder. Het OCMW kan die huurwaarborg op een geblokkeerde rekening op naam van de huurder storten, ze kan een bankgarantie betalen of een eigen waarborgbrief afleveren aan de verhuurder (Vlaamse Woonraad, 2016). In de praktijk loopt dit instrument niet van een leien dakje. Om de huurwaarborg te ontvangen moet de huurder eigenlijk al een huurcontract in handen hebben. De verhuurder wil dan weer eerst garanties over de huurwaarborg vooraleer hij een huurcontract wil afsluiten. De meeste private verhuurders sluiten liever geen huurcontract af met iemand waarvoor het OCMW borg staat (Demaerschalk & Hermans, 2010).

5.1.6.6 Versnelde toewijzing voor daklozen

Het OCMW kan in het kader van het Vlaamse kaderbesluit sociale huur, een aanvraag indienen bij een sociale huurvestigingsmaatschappij (SHM) om dakloze cliënten versneld aan een sociale woning toe te wijzen. De SHM kan die aanvraag wel weigeren als ze al voor 5% van haar cliënten de versnelde toewijzing toepaste (Pannecoucke, Meeus, Verstraete, & De Decker, 2015).

5.2 Centrum voor Algemeen Welzijnswerk

Een Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) helpt mensen op verschillende levensdomeinen. Sinds 2014 zijn er 11 CAW's die elk een eigen werkgebied hebben, waarin minstens 300.000 inwoners wonen (Debouver, 2016). Als een thuisloze cliënt om hulp vraagt bij het CAW, neemt het OCMW de verantwoordelijkheid over het financiële dossier van de thuisloze en het CAW voorziet in opvang en begeleiding (De Boyser, et al., 2010). Hieronder worden de belangrijkste instrumenten van het CAW kort besproken.

5.2.1. Inloopcentra

Een aantal CAW's in Vlaanderen hebben inloopcentra waar mensen elkaar overdag kunnen ontmoeten. Ze bieden goedkope maaltijden en non-alcoholische dranken aan. Daarnaast is er vaak

ook de mogelijkheid om een douche te nemen en kleren te wassen (Demaerschalk & Hermans, 2010). Naast de positieve zaken die inloopcentra met zich mee brengen, zouden ze het daklozencircuit in stand houden. Inloopcentra geven thuislozen immers een plaats waar ze elke dag hun tijd kunnen spenderen en tegen een zeer lage prijs aan hun basisbehoeften kunnen voldoen. Daardoor zijn thuislozen minder geneigd een duurzame oplossing te zoeken (Hermans, 2016).

5.2.2 Preventieve woonbegeleiding

De preventieve woonbegeleiding wil uithuiszetting voorkomen door aanklampende hulpverlening te bieden. Verhuurders vermijden enerzijds kosten verbonden aan uithuiszetting, en anderzijds zijn welzijnsorganisaties sneller op de hoogte van welzijnsnoden en kunnen duurdere oplossingen, zoals een residentiële opname, vermijden (Lescrauwaet, 2014c). In tegenstelling tot preventieve uithuiszetting van het OCMW, moet hier geen wettelijke procedure aan vooraf gaan. De begeleiding kan opgestart worden door een vraag van een cliënt, verhuurder, OCMW of de stad (Demaerschalk & Hermans, 2010). In 2009 werd bij 71% van de begeleidingen thuisloosheid voorkomen, al blijft het aanbod preventieve woonbegeleiding nog te beperkt ten opzichte van de vraag (Lescrauwaet, 2012).

5.2.3 Begeleid en begeleid zelfstandig wonen

De cliënt krijgt op verschillende levensdomeinen (e.g. financiële, relationele en psychosociale aspecten) begeleiding. Daarnaast krijgt hij ook woonbegeleiding om uithuiszetting te voorkomen (Demaerschalk & Hermans, 2010). Terwijl in 1990 217 mensen met begeleid wonen werden geholpen, waren dat er in 2010 al 2565. Naast de preventieve woonbegeleiding, is begeleid wonen het tweede omslagpunt van de CAW's om thuisloosheid te voorkomen (Vlaamse Woonraad, 2016). Begeleid wonen wordt recent meer toegepast als hulpverleningsvorm, omdat residentiële opvangcentra nefast zouden zijn als duurzame oplossing voor thuislozen (Hermans, 2016).

5.3 Alternatieve aanpak

Zoals hierboven werd besproken, zijn de instrumenten van OCMW en CAW geen onverdeeld succes. Er is een tekort aan opvangcapaciteit, de personeelsleden zijn niet voldoende geschoold, cliënten moeten meermaals hetzelfde verhaal vertellen en haken vaak af (De Boyser, et al., 2010). Om op die problemen te reageren werden alternatieve vormen opgericht om dak- en thuislozen te ondersteunen, te begeleiden, aan een woning te helpen, enzovoort. Hieronder zullen drie alternatieve initiatieven besproken worden. Eerst komen de 'Verenigingen waar armen het woord

nemen' aan de beurt, vervolgens wordt de 'Belgian Homeless Cup' toegelicht en tenslotte komt 'Housing First' als een alternatieve woonvorm aan bod.

5.3.1 Verenigingen waar armen het woord nemen

Sinds 2013 zijn er 52 erkende Verenigingen waar armen het woord nemen (VWAHWN). Al de verenigingen werken aan zes criteria: armen samenbrengen in groep, armen het woord geven, werken aan de maatschappelijke emancipatie van armen, werken aan maatschappelijke structuren, vormingsactiviteiten en de dialoog organiseren en armen blijven zoeken (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, n.d.). Aangezien thuisloosheid een extreme vorm van armoede is, nemen ook veel thuislozen deel aan activiteiten van VWAHWN (De Boyser, et al., 2010).

5.3.2 De Belgian Homeless Cup

In 2007 zocht Het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers, een deelwerking van Free Clinic vzw, samen met Inloopcentrum De Vaart uit Antwerpen een sportieve bezigheid voor hun doelpubliek (Free Clinic vzw, n.d.). De twee organisaties kwamen samen uit op de Homeless World Cup (HWC), een internationaal straatvoetbaltoernooi voor thuisloze mensen met verslavings- en psychosociale problemen. Er werd een Antwerpse voetbalploeg opgericht en na weken van training deed het team mee aan de HWC in Melbourne. De ploeg werd getraind door ex-voetballer Gilles De Bilde en in 2009 werd het traject van de groep naar de HWC uitgezonden op Eén (Ballegeer, 2014).

Deze manier van sportbeoefening met dak- en thuislozen werd snel opgepikt in andere Vlaamse steden, want begin 2009 werd er in zes steden een Homeless team opgericht. Vervolgens werd er een competitieformule uitgewerkt om een team naar de Homeless World Cup te sturen. Zo ontstond de Belgian Homeless Cup (BHC). De organisatie van BHC werd vormgegeven door het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk en Football+ Foundation (toen Open Stadion). De vernieuwende manier om met dak- en thuislozen om te gaan, deed het aantal deelnemende Vlaamse steden stijgen (Ballegeer, 2014).

BHC poogt een andere aanpak dan de klassieke overheidsdiensten zoals OCMW, politie, etc. omdat veel dak- en thuislozen hun geloof in de hulpverlening kwijt zijn. Een intakegesprek is niet nodig, er worden hoogstens enkele vragen gesteld. Doordat er elke week getraind wordt, kan men de cliënten opvolgen (Ballegeer, 2014).

Achter een team van de BHC staan tal van sociale organisaties (Straathoekwerk, OCMW, CAW) en een reguliere (semi-)professionele voetbalclub, die elk een taak vervullen. De organisaties achter een team van de BHC trachten sociale of professionele activeringstrajecten op te starten. Het doel is

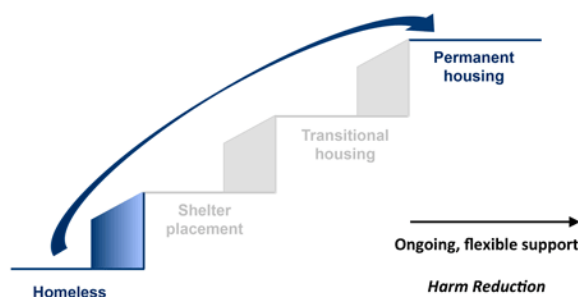
minstens een opstap naar hulpverlening, maar op tempo van de speler. Door trainingen komen ze in contact met mensen met dezelfde problemen, en een (voetbal)coach. Dit is een eerste heraansluiting op hulpverlening (Ballegeer, 2014).

5.3.3 Housing First

Housing First (HF) is een innovatieve manier om chronische daklozen aan permanente huisvesting te helpen. Demaerschalk (2014) verwoordt het als volgt: *“Housing First is een individuele woonst en langdurige begeleiding aanbieden aan mensen die lang dakloos zijn en kampen met verslavings- of psychiatrische problemen”* (Demaerschalk, 2014, p.302). Het concept werd in 1992 in New York gelanceerd door “Pathways to Housing”. De organisatie zag dat de noden van chronische daklozen met drugs en psychiatrische problemen, niet werden bevredigd door de bestaande voorzieningen (FEANTSA, 2012). Daklozen met zware problemen worden vaak niet toegelaten in opvang- en psychiatrische centra en bovendien wordt hun begeleiding vaak vroegtijdig stopgezet waardoor ze opnieuw op straat belanden (Demaerschalk, 2014).

In de huidige hulpverlening en zo genaamde “treatment first” programma’s, moet een dakloze eerst een traject doorlopen voordat hij klaar voor een woning wordt bevonden. Housing First draait deze logica om en geeft chronische daklozen zo snel als mogelijk een huis met flexibele, ongedwongen individuele begeleiding, zolang als nodig en op volledig vrijwillige basis (zie figuur 1). In de praktijk betekent dit dat cliënten een aantal tijdelijke woonvormen (e.g. opvangcentra, doorgangswoning), overslaan (Demaerschalk, 2014).

Housing First approach

Figuur 1. Stappenplan Housing First (Reed, 2014).

Experimenten met Housing First in Europa en Canada resulteerden in positieve resultaten. In Europa liepen van 2011 tot 2013 in Amsterdam, Boedapest, Kopenhagen, Glasgow en Lissabon vijf officiële proefprojecten die Housing First implementeerden onder de noemer “Housing First Europe”. Uit de

eerste cijfers blijkt dat in vier van de vijf projecten veel positieve resultaten zijn te zien. Zo rapporteerde men dat 70% van de geïnterviewde respondenten in Amsterdam minder drugs gebruikte. Zo behouden, op Boedapest na, minstens vier op de vijf mensen hun woning na twee jaar: Amsterdam (97%), Kopenhagen (94%), Glasgow (93%) Lissabon (79%) en Budapest (50%) (Busch-Geertsema, 2013). In Canada liep in vijf steden ook een Housing First-project dat twee jaar lang, meer dan 2000 thuislozen met meerdere problematieken opvolgde. Uit de resultaten in de verschillende steden blijkt dat tussen 77% en 89% van de thuislozen zijn woning kon behouden gedurende twee jaar (Goering, et al., 2014).

In België startte op 1 augustus 2013 in vijf grootsteden (i.c. Antwerpen, Brussel (2), Charleroi, Gent en Luik), zes proefprojecten geïnspireerd op de Housing First-benadering (Demaerschalk, 2014). Enerzijds werd een testgroep van 141 langdurig daklozen met meervoudige problematieken ingedeeld die de HF benadering zouden volgen. Anderzijds werd ook een controlegroep van 237 daklozen, die de traditionele hulpverlening voor thuislozen zouden krijgen, onderverdeeld in twee subgroepen. De eerste subgroep bestaat uit 137 thuislozen die op straat en in nachtopvangcentra leven. De tweede subgroep bestaat uit 100 mensen die na het volgen van de klassieke hulpverlening, een woning huren. Na twee jaar kon 90% van de daklozen uit de testgroep zijn woning behouden. Dit cijfer is vergelijkbaar met de huurders uit de tweede subgroep, 86% kon zijn huurwoning behouden. Van de thuislozen uit de eerste subgroep daarentegen, heeft slechts 48% een huurwoning na twee jaar (Buxant, 2016). De gevonden resultaten liggen in dezelfde lijn als in bovengenoemde proefprojecten in Europa (Busch-Geertsema, 2013).

Conclusie aanbodzijde van thuisloosheid

De grootste spelers in het hulpverleningsaanbod zijn de OCMW's en de CAW's. Het CAW is verantwoordelijk voor begeleiding en opvang en het OCMW voor het financiële luik (De Boyser, et al., 2010) Uit de praktijk blijkt echter dat ook het OCMW over een aantal woonvormen beschikt (Demaerschalk & Hermans, 2010). Omdat sommige cliënten niet voldoende geholpen kunnen worden bij het OCMW of het CAW zijn alternatieve hulpverleningsvormen ontstaan. De Belgian Homeless Cup, Verenigingen waar armen het woord nemen en de alternatieve woonvorm, Housing First, zijn hier voorbeelden van (Ghys & Oosterlynck, 2013).

6. Woonproblematiek

Het recht op wonen staat al 20 jaar ingeschreven in de Belgische grondwet. Deze wet moet de “menswaardigheid van leven” garanderen voor elk individu in dit land (Hubeau, Van Damme, & Van Vooren, 2015). Een behoorlijke huisvesting is noodzakelijk om andere voorwaarden ook te kunnen afdwingen. Dak- en thuisloosheid vormen dan ook een schending van de grondwet en van een menswaardig bestaan (Vlaamse Woonraad, 2016). De bestrijding van thuisloosheid moet gekoppeld zijn aan maatregelen op de huisvestingsmarkt (Hermans, 2016).

Op het vlak van huisvesting spelen twee belangrijke dynamieken een rol. Enerzijds is uithuiszetting één van de grootste oorzaken van thuisloosheid (Segers & De Decker, 2011). In 2009 waren 12.108 gezinnen bedreigd met uithuiszetting, een stijging van 12% tegenover 2008 (Van Hecke, 2014). Het is niet duidelijk hoeveel vorderingen effectief tot uithuiszetting leidden (De Boyser, et al., 2010). Uit cijfers van respectievelijk 66 en 62 Sociale Huisvestingsmaatschappijen, blijkt dat in 2010 438 gezinnen uit huis werden gezet, op 1510 opgestarte procedures. De Sociale Verhuurkantoren moesten in datzelfde jaar 99 huurders via het vredegericht uit huis zetten. In 88% van de gevallen ging het om huurachterstand, de tweede oorzaak was meestal slecht onderhoud van de woning (Robeyns, et al., 2011). Ongeveer 85% van de verzoekschriften tot uithuiszetting situeren zich op de private huurmarkt (Demaerschalk & Lescrauwaet, 2014). Anderzijds geraken thuislozen moeilijk uit hun situatie doordat ze problemen ondervinden om een betaalbare, kwalitatieve huurwoning te vinden (Hubeau, et al., 2015). De (ex-)thuislozen in het onderzoek van Segers en De Decker (2011) wijzen op een aantal problemen die hen verhinderen een (sociale) huurwoning te vinden. Ten eerste staan veel verhuurders op de private markt negatief tegenover de tussenkomst van het OCMW in de huurwaarborg. Ten tweede gaven ze aan lang te moeten wachten op een sociale huurwoning omdat er te weinig aanbod is. Van Hecke (2014) voegt daar aan toe dat de private huurmarkt te weinig wordt gecontroleerd op kwaliteit en prijzen vaak de pan uit swingen. Meer dan de helft van de private huurders heeft een woonquote boven de 30%. Dat betekent dat die huurders meer dan 30% van hun inkomen spenderen aan huisvesting, waardoor wonen als ‘onbetaalbaar’ wordt beschouwd. Voor de sociale huurders bedraagt de woonquote 22,7%. Dit verschil komt onder meer doordat de huurprijs op de private markt met 18,4% is gestegen voor de laagste inkomensgroepen. Hiermee zijn de laagste inkomens de grootste slachtoffers van een algemene stijging op de private huurmarkt. Mensen uit het laagste inkomensquintiel, waar ook de meeste thuislozen toe behoren, betalen minstens 520 euro per maand voor een huurwoning op de private markt (Heylen, 2015). De meeste thuislozen hebben geen werk en ontvangen een leefloon of een vervangingsinkomen (Pannecoucke, et al., 2015). Een huurprijs van minstens 520 euro op een leefloon van maximaal 1.156,53€ (POD MI, 2016), is een grote hap uit het budget van de thuisloze. Ondanks deze slechte omstandigheden,

zoeken thuislozen hun heil meestal op de private huurmarkt, waar ze enorm kwetsbaar zijn (Segers & De Decker, 2011). Om deze problemen op te lossen suggereert Van Hecke (2014) een betere samenwerking tussen sociale huisvestingsmaatschappijen, die betere toegang moeten voorzien, en welzijnsactoren, die thuislozen gepast moeten ondersteunen.

Sociale huurwoningen worden vooral door Sociale Huisvestingsmaatschappijen (SHM) en Sociale Verhuurkantoren (SVK) toegewezen aan thuislozen (Hermans, 2012). Er zijn 92 SHM in Vlaanderen, die in totaal goed zijn voor 139.327 huurwoningen (Demaerschalk & Hermans, 2010). Zoals hierboven werd vermeld, kan een OCMW een SHM vragen om een huurwoning versneld aan een thuisloze toe te wijzen (Pannecoucke, et al., 2015). Naast aanbieden van sociale huurwoningen, moeten SHM ook vermijden dat mensen uit huis worden gezet (Hermans, 2012). Een SVK is een mediërende agent tussen private eigenaars en mensen die huisvesting nodig hebben. Omdat ze huurwoningen van de private markt aanbieden, ligt de gemiddelde huurprijs hoger dan bij verhuring door een SHM. Toch ligt de huurprijs lager dan op de private markt omdat de verhuurder een gegarandeerde betaling krijgt, de huurperiode meestal negen jaar bedraagt en alle formaliteiten in handen van het SVK zijn. De doelgroep van een SVK zijn mensen met een laag inkomen en een hoge huisvestingsnood. De SVK's ontwikkelden een puntensysteem om woningen toe te wijzen aan huurders. Op basis van dat systeem krijgt iemand sneller, dan wel trager een huurwoning toegewezen. In dit systeem zijn vier categorieën opgenomen met hoge prioriteit, waarvoor punten worden toegekend: 1) nood aan huisvesting, 2) netto beschikbaar inkomen, 3) kinderen ten laste en 4) overplaatsing naar een andere SVK-woning. Voor dak- en thuislozen is het puntensysteem voordelig, omdat zij in de meeste gevallen al zeker onder de eerste twee categorieën met hoge prioriteit vallen. Bijgevolg krijgen dak- en thuislozen veel punten en komen daardoor bovenaan de lijst voor huurwoningen te staan (De Decker, 2012).

7. Conclusie

Dak- en thuisloosheid is een complexe problematiek, zonder een duidelijk theoretisch kader. Bovendien ontbreekt een eenvoudige, algemeen aanvaarde definitie (Van Regenmortel et al., 2006). Om deze leemte op te vullen, geldt de ETHOS-typologie van FEANTSA als de belangrijkste bijdrage (Demaerschalk & Hermans, 2010). Toch is deze conceptualisering van thuisloosheid niet voldoende, omdat ze de problematiek voornamelijk reduceert tot een gebrek aan huisvesting (Meys & Hermans, 2015).

Enerzijds beschouwt het beleid in België thuisloosheid als een gevolg van sociale uitsluiting op meerdere domeinen (Edgar & Meert, 2005). Anderzijds wordt het ook als een vorm van extreme armoede beschouwd (Meys en Hermans, 2014). Daarin verschilt het beleidsperspectief van de publieke opinie, die de thuisloze verantwoordelijk acht voor zijn situatie (Da Costa & Dias, 2014). Factoren van structurele, institutionele, relationele en persoonlijke aard veroorzaken een cumulatie van stressvolle levensgebeurtenissen (Van Regenmortel et al., 2006), die op hun beurt leiden tot thuisloosheid (Muñoz, et al., 1999).

In de vraag- en aanbodzijde werd de hulpverlening omtrent thuisloosheid onder de loep genomen. Daaruit blijkt dat de OCMW's en CAW's de grootste hulpaanbieders zijn (De Bolle, 2013). Het CAW is hoofdzakelijk verantwoordelijk voor begeleiding en opvang en het OCMW voor het financiële luik (De Boyser, et al., 2010). Ondanks al de verschillende vormen om thuisloosheid aan te pakken, ontbreekt het aan een globale strategie in België (Demaerschalk & Hermans, 2010).

Tussen thuislozen en hulpverleners of hulpinstanties bestaan heel wat problemen (Van Regenmortel, et al., 2006). Communicatieproblemen blijken vaak een van de oorzaken te zijn. Hulpverleningsvoorzieningen kunnen een oplossing zijn, maar ook een onderdeel van de problemen voor thuislozen (de Winter & Noom, 2001). Er is nood aan onderzoek over de relatie tussen hulpverlening en thuislozen, vanuit het standpunt van deze laatste partij. Een betere kennis over de pijnpunten en dynamieken in deze relatie is belangrijk om goede begeleiding aan te kunnen bieden (De Bolle, 2013).

8. Huidig onderzoek

Het gebrek aan een goede, duidelijke definitie over dak- en thuisloosheid is niet eenvoudig op te lossen. In de interviews met de respondenten werd gevraagd hoe zij thuisloosheid zouden omschrijven. Op die manier kunnen bestaande definities van thuisloosheid vergeleken worden met de omschrijvingen van ervaringsdeskundigen. Verwacht wordt dat de respondenten, in lijn met de literatuur, erg zullen verschillen in de omschrijving voor wat thuisloosheid voor hem of haar betekent. De eerste hypothese stelt dan ook dat een deel van de respondenten thuisloosheid zullen reduceren tot een gebrek aan huisvesting. Daarnaast zal een tweede groep respondenten de nadruk leggen op een gebrek aan sociale relaties.

Onderzoeksvragen

In de academische literatuur zijn nog maar weinig studies bekend die de thuisloze periode van een (ex-)thuisloze in kaart brengen (De Bolle, 2013). Dit onderzoek tracht bij te dragen aan deze problematiek, door op de volgende onderzoeksvragen een antwoord te vinden: “Hoe beleefde de (ex-)thuisloze zijn of haar thuisloze periode? Wat deed hij of zij overdag? Welke gevoelens en gedachten houdt hij of zij daar aan over?”. Thuislozen zijn de ankerpunten met de samenleving verloren (Van Regenmortel, et al., 2006), daarom wordt verwacht dat de respondenten zich tijdens die periode afsloten van de samenleving. Uit de definitie van Van Menxel et al. (2004) blijkt dat thuislozen een (vaak schrijnend) gebrek aan materiële middelen hebben, om te kunnen voorzien in levensonderhoud. Verwacht wordt dat de respondenten dat gebrek trachtten op te vullen door overdag op zoek te gaan naar eten en slaapplekken.

De relatie tussen thuislozen en hulpverleners enerzijds en tussen thuislozen en hulporganisaties anderzijds, vormt het tweede belangrijke opzet van deze masterproef. De tweede onderzoeksvraag luidt dan ook: “Hoe evalueert de (ex-)thuisloze de hulp die hij of zij kreeg tijdens de thuisloze periode?”. Op basis van voorgaande literatuur (Altena, Beijersbergen, & Wolf, 2014; de Winter & Noom, 2001; Van Doorn, 2002; Van Regenmortel, et al., 2006) wordt enerzijds verwacht dat thuislozen een behoorlijke relatie ervaren met de rechtstreeks hulpverlener, en anderzijds dat de relatie met de traditionele hulporganisaties (i.c. OCMW en CAW) problematisch verloopt. In wat volgt zal de methodologie en data-verzameling van huidig onderzoek toegelicht worden.

Hoofdstuk 3: Methodologie en data

In dit hoofdstuk wordt de gehanteerde methodologie van het onderzoek toegelicht en verantwoord. Eerst zal worden beschreven hoe de onderzoeksgroep werd gevormd. Hierin wordt enerzijds de wijze waarop de steekproef werd geselecteerd omschreven en anderzijds de bereikte respondenten voorgesteld. Daarna wordt de onderzoeksmethode die in dit onderzoek werd gebruikt verantwoord. De keuze voor een bepaalde methodologie is immers bepalend voor de wijze van dataverzameling en de verkregen resultaten (Reulink & Lindeman, 2005). In het laatste deel van dit onderzoek komt de manier waarop aan data-analyse werd gedaan aan bod. Het resultaat van die data-analyse wordt gepresenteerd in volgend hoofdstuk.

1. Onderzoeksgroep

1.1 Selectiemethode

Thuisloosheid is een problematiek die zich vooral afspeelt in (groot)steden (Meys & Hermans, 2014). Uit domiciliegegevens blijkt dat dak- en thuislozen zich voornamelijk situeren in Antwerpen en Gent (Van Menxel, et al., 2004). De thuislozenproblematiek wordt hoofdzakelijk door OCMW's en CAW's aangepakt. Door de historische evolutie is de hulpverlening voor thuislozen geconcentreerd in (centrum)steden. Dit blijkt uit de fysieke locaties van bepaalde werkingen van de centra, zoals opvangcentra en inloophuizen (De Bolle, 2013). Volgens van Menxel, et al. (2004) bevestigt dit de stedelijke concentratie van thuisloosheid en armoede. Om deze redenen werd er gekozen om (ex-)thuislozen te zoeken in de grootste steden van Vlaanderen. In het kader van dit onderzoek werden zowel thuislozen als ex-thuislozen gezocht.

De steekproef werd op niet-aselecte wijze samengesteld aangezien dit onderzoek geen uitspraken wil doen over de totale populatie (ex-)thuislozen. Bovendien blijkt uit de literatuur dat het niet duidelijk is welke mensen allemaal tot de populatie behoren (Schuyten, 2004). De respondenten werden via "purposeful sampling" geselecteerd. Met deze methode worden respondenten niet helemaal onwillekeurig gekozen, maar evenmin willekeurig. De respondenten die worden gekozen kunnen de onderzoeker informatie aanreiken die essentieel wordt geacht voor het onderzoek (Maxwell, 2009).

Verschillenden organisaties werden gecontacteerd met de vraag of ze (ex-)thuislozen kennen die interesse hebben om een interview te geven, of een gesprek te hebben, over hun thuisloze periode. Volgende zeventien OCMW's werden een eerste keer gecontacteerd per email: Aalst, Antwerpen,

Beringen, Brugge, Dendermonde, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Lokeren, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas, Sint-Truiden en Vilvoorde. Als reactie op de eerste email uit bleef, werd drie tot vier weken later opnieuw een email verzonden. Bij een volgende non-respons werd na twee weken na het verzenden van de tweede email, telefonisch contact gezocht. Als niet werd opgenomen werd een bericht ingesproken op voicemail. Indien reactie op het ingesproken bericht uit bleef, werd het OCMW van de lijst geschrapt. Zes OCMW's reageerden op geen enkele vorm van contact en werden geschrapt van de lijst. Vijf centra gaven aan niet te kunnen helpen, waarop twee aanraadden het CAW in die regio te contacteren. Drie OCMW's reageerden positief en vroegen extra informatie, maar lieten daarna niets meer van zich horen. Eén OCMW had geen respondenten onder haar cliënten. Uiteindelijk reageerden enkel het OCMW Gent en Kortrijk positief op de vraag om respondenten te contacteren. De hoofd-maatschappelijk werker thuislozenzorg van het OCMW Gent speelde de vraag door naar een aantal maatschappelijke werkers, die cliënten contacteerden met de vraag of ze een interview wilden geven. Van de cliënten die de vraag positief bevestigden, werden de contactgegevens doorgestuurd naar mij. Daarop belde ik de cliënten om te vragen of ze een interview nog steeds zouden willen geven en, in een geval van een positief antwoord, om een afspraak te maken. Van drie (ex-)thuislozen werd in Gent een interview afgenomen. Een maatschappelijk werker van team wonen uit het OCMW Kortrijk had tien cliënten bereid gevonden voor een interview. Nadat ik de cliënten telefonisch contacteerde voor bevestiging en een afspraak voor een interview, vielen vier respondenten af.

Negen Centra voor Algemeen Welzijnswerk werden per mail een eerste keer gecontacteerd: CAW Noord-West-Vlaanderen, CAW Centraal-West-Vlaanderen, CAW Oost-Vlaanderen, CAW Boom Mechelen Lier, CAW Antwerpen, CAW Halle Vilvoorde en CAW Limburg. Bij non-respons op de eerste email werden dezelfde stappen genomen als in het contact met de OCMW's. Vijf centra reageerden op geen enkele vorm van contact. Via het OCMW Antwerpen werd ik in contact gebracht met een medewerker van het CAW Antwerpen en tevens ook projectleider van Housing First België. Omdat de contactgegevens van de medewerker mij rechtstreeks werden bezorgd, stond CAW Antwerpen niet in de lijst voor een eerste contact per mail. Een onderzoekster verbonden aan het CAW kon zes ex-thuisloze respondenten overtuigen een interview te geven. De contactgegevens werden mij toegestuurd en de cliënten werden telefonisch gecontacteerd. Eén respondent werd ziek en moest daardoor de afspraak telkens uitstellen, waardoor ze uiteindelijk niet meer door ging. Twee respondenten kwamen niet opdagen op de dag van afspraak, en ook niet op later gemaakte afspraken. CAW Halle Vilvoorde gaf aan dat ze onvoldoende (ex-)thuislozen bereiken en Zuid West-Vlaanderen speelde de vraag door maar het ontbrak aan interesse bij thuislozen voor een interview. CAW Oost-Vlaanderen reikte één respondent aan, maar door persoonlijke problemen kwam die niet

opdagen op de afspraak. Het CAW centraal West-Vlaanderen tenslotte, meldde dat één cliënt graag een interview wou geven. De respondent belandde kort nadat een afspraak werd gemaakt in de gevangenis, waardoor enkel een vragenlijst werd ingevuld en geen diepte interview kon plaatsvinden.

Naast het OCMW en CAW zijn nog tal van laagdrempelige organisaties actief in het ondersteunen, helpen en begeleiden van dak- en thuislozen. Die initiatieven hebben zich ontwikkeld omdat bepaalde groepen mensen buiten de reguliere thuislozenopvang dreigen te vallen (Hermans et al., 2007). Om die redenen werd gekozen om de Belgian Homeless Cup (BHC) en Verenigingen waar armen het woord nemen (VWAHWN) te contacteren. Op die manier zou het mogelijk zijn om thuislozen te bereiken die niet via de reguliere hulpverlening te contacteren zijn.

Eerst werd de coördinator van de BHC gecontacteerd voor meer informatie en zijn visie over hoe ik dit laagdrempelig initiatief het beste kon benaderen. De coördinator gaf aan om ploegen afzonderlijk te contacteren. Daarop werd naar de werkingen van Aalst, Antwerpen, Gent en Mechelen in eerste instantie een email gestuurd met de vraag of ik langs mocht komen om het onderzoeksvoorstel uit te leggen. Aalst, Gent en Mechelen antwoordden niet, waarop een reminder werd verstuurd. Toen daar ook geen antwoord op kwam, werd telefonisch contact gezocht, maar daarop werd ook niet gereageerd. De coördinator van de Antwerpse ploeg stemde toe en nodigde me uit om een training bij te wonen en mijn onderzoek te verduidelijken. Op een volgende training werd tijd vrijgemaakt om interviews af te nemen van drie spelers die bereid waren een interview te geven.

Sinds 2013 zijn 52 Verenigingen waar armen het woord nemen werkzaam in Vlaanderen (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, n.d.). Eerst werden de websites⁵ van de verenigingen bezocht om de doelgroep van de organisatie te onderzoeken. Als de doelgroep niet aansloot met dit onderzoek, werd de vereniging niet gecontacteerd. Na deze eerste oppervlakkige selectie werden zeven organisaties in Antwerpen, twee in Brugge, vier in Gent, één in Hasselt, één in Kortrijk, twee in Leuven, een in Lier, één in Lokeren, twee in Mechelen, één in Oostende en één in Sint-Niklaas (totaal van 23) per mail gecontacteerd. Uit de eerste contactronde viel nog één organisatie uit Antwerpen af, omdat de doelgroep niet bleek aan te sluiten bij dit onderzoek. In geval van non-respons werden dezelfde stappen ondernomen zoals hierboven beschreven bij de OCMW's. De helft van de organisaties reageerde op geen enkele vorm van contact. Zes organisaties gaven aan niet te kunnen helpen wegens een beperkt aantal thuisloze cliënten of omdat ze geen tijd en middelen hadden. Eén organisatie stemde toe met een bezoek, maar zag later van die beslissing af.

⁵ De websites van alle erkende Verenigingen waar armen het woord nemen zijn te vinden op: <http://www4.vlaanderen.be/wvg/welzijnsamenleving/armoedebestrijding/adressen/adressenvwawn/Paginas/default.aspx>

Vier organisaties vroegen aan (ex-)thuislozen in de vereniging of ze een interview wilden geven. Twee respondenten van Recht-op vzw uit Antwerpen stemden daar in toe.

Naast (ex-)thuislozen werden ook gesprekken gehouden met drie professionele medewerkers van verschillende organisaties. Het gaat om een projectleider van Housing First Belgium van het CAW Antwerpen, een hoofdmaatschappelijk werker van het OCMW Gent en de coördinator van de Antwerpse ploeg van de BHC. Een afspraak met een maatschappelijk werker van Team Wonen in Kortrijk, kon niet meer doorgaan. De gesprekken met de projectleider van HF Belgium en de hoofdmaatschappelijk werker van het OCMW Gent vonden plaats voor de interviews met de (ex-)thuislozen.

1.2 Respondenten

Van zeventien (ex-)thuislozen werd een interview afgenomen en één respondent vulde een vragenlijst in. De geïnterviewde respondenten komen uit Antwerpen, Kortrijk en Gent en de respondent die een vragenlijst invulde komt uit centraal West-Vlaanderen. In Antwerpen werden drie mensen aangereikt via het CAW, drie via de BHC en twee via Recht-op vzw. De respondenten uit Gent (3) en Kortrijk (6) werden telkens via het OCMW van de stad aangereikt. De respondent uit centraal West-Vlaanderen werd door het CAW uit die regio gecontacteerd. Het doel om respondenten te interviewen uit de reguliere thuislozenhulpverlening en uit laagdrempelige initiatieven is bereikt.

De gesprekken met professionele medewerkers hadden als opzet om meer informatie te verkrijgen over de werking van hun organisatie. De projectleider van Housing First Belgium en medewerker van CAW kon enerzijds meer informatie over het HF-project geven en anderzijds de visie van het CAW op de thuisloosheidsproblematiek verduidelijken. De hoofdmaatschappelijk werker van het OCMW Gent werd gevraagd hun thuislozenwerking uit de doeken te doen. De coördinator van de Antwerpse BHC ploeg werd gevraagd om de samenwerking met het OCMW en CAW te belichten.

In onderstaande tabel worden alle (ex-)thuislozen voorgesteld per stad en per organisatie. Het gaat om vijf vrouwen en dertien mannen. Elke respondent krijgt een fictieve naam, die per geslacht begint vanaf de letter A en bij elke volgende naam een letter opschuift. Daarnaast werden vooraf het interview een aantal gegevens gevraagd: leeftijd, nationaliteit, hoogste opleidingsniveau en werksituatie. De respondenten konden voor het opleidingsniveau kiezen uit de categorieën: geen/ buitengewoon basisonderwijs/ basisonderwijs/ lager secundair onderwijs/ hoger secundair onderwijs/ hoger onderwijs (hoger beroepsonderwijs of hogeschool)/ universitair onderwijs/ andere. Om de werksituatie te duiden kon de respondent kiezen uit volgende situaties: student/ arbeider/

bediende/ kaderfunctie/ zelfstandige/ werkloos/ andere. Alle gegevens hebben betrekking op de situatie op het moment van het interview.

Tabel 3: (Ex-)thuisloze respondenten naar demografische kenmerken, onderwijs en werksituatie

Stad	Organisatie	Naam	Geslacht (V/M)	Leeftijd	Hoogste opleidingsniveau	Werksituatie/inkomen
Antwerpen	CAW	Anna	V	28	Lager secundair	Arbeider
		Aron	M	30	Lager secundair	Arbeider
		Bart	M	49	Hoger secundair	Invaliditeitsuitkering
	BHC	Cedric	M	37	Hoger secundair	Invaliditeitsuitkering
		Dirk	M	26	Basis onderwijs	Werkloos
		Erik	M	41	Buitengewoon basisonderwijs	Invaliditeitsuitkering
	Recht-op vzw	Frank	M	21	/	Werkloos (geen uitkering)
		Gert	M	29	/	Werkloosheidsuitkering
Kortrijk	OCMW	Bo	V	30	Lager secundair	Leefloontrekkende
		Cathy	V	44	Lager secundair	Invaliditeitsuitkering
		Hans	M	38	Buitengewoon basisonderwijs	Invaliditeitsuitkering
		Ignace	M	23	Hoger secundair	Werkloos
		Dafne	V	44	Hoger secundair	Arbeider
		Els	V	54	Lager secundair	Invaliditeitsuitkering
Gent	OCMW	Jeroen	M	43	Hoger onderwijs	Invaliditeitsuitkering
		Karel	M	/	/	/
		Lars	M	49	Hoger onderwijs	Bediende

Centraal West- Vlaanderen	CAW	Mats	M	/	Buitengewoon basisonderwijs	Arbeider
---------------------------------	-----	------	---	---	--------------------------------	----------

In volgende beschrijvingen worden de respondenten meer persoonlijk voorgesteld. Indien de oorzaak voor de thuisloze periode duidelijk is, wordt ze vermeld. Daarnaast wordt kort de huidige situatie van de respondent weergegeven.

Anna

Anna is een jonge vrouw van 28 jaar en moeder van twee kinderen. Door een relatiebreuk werd ze zes maanden thuisloos en verloor ze haar werk. Ze sliep tijdens die periode afwisselend bij haar moeder en grootmoeder. Na een zoektocht vond ze een huurwoning op de private markt. Momenteel woont samen met haar nieuwe partner en werk ze als schoonmaakster.

Aron

Deze timide man geraakt na zijn legerdienst in het buitenland in de problemen. Hij belandde in de gevangenis en werd dakloos. Aron sliep tijdens zijn dakloze periode onder de vroegere IJzerenbrug in Antwerpen. Momenteel woont hij in een woning, samen met zijn vriendin, en werkt hij als schilder.

Bart

Bart is een Antwerpenaar van 49 jaar. In het verleden is hij meermaals dakloos geweest door verschillende redenen. Hij sliep dan onder andere in de metro. Hij geniet een invaliditeitsuitkering omdat hij problemen heeft met zijn lever. Momenteel woont Bart in een leuke studio en hoopt hij opnieuw te studeren of aan de slag te gaan als magazijnier.

Cedric

Toen Cedric in zijn jeugd veranderde van voetbalploeg liep het mis. Daardoor begon hij op vroege leeftijd drugs te gebruiken en werd hij verslaafd. Na verschillende ontwenningscentra is Cedric nu volledig afgekickt. De Free Clinic leerde hem de Antwerpse ploeg van de Belgian Homeless Cup kennen. Daar is hij aanwezig op alle trainingen en wedstrijden. Momenteel heeft hij een goede woning en een inkomen.

Dirk

Dirk werd voor een eerste keer thuisloos toen zijn moeder hem aan de deur zette. Na in opvangcentra te hebben verbleven, vond hij een appartement. Hier kon hij echter niet blijven wonen toen hij werd ontslagen op zijn werk en de huishuur niet meer kon betalen. Momenteel woont Dirk in een kamer van het CAW. De organisatie stuurde hem ook door naar de Antwerpse ploeg van de BHC. Dirk kan momenteel echter niet voetballen door rugproblemen.

Erik

Toen Erik verhuisde van Wallonië naar Vlaanderen, kreeg hij ruzie met zijn familie in Antwerpen. Dat was de trigger voor zijn thuisloosheid. Na zes maanden door te brengen op straat en in nachtopvangcentra, vond hij een appartement. Omdat zijn fysieke toestand het niet meer toelaat, kon Erik niet meer voetballen bij de Antwerpse BHC ploeg. Hij is nog wel steeds aanwezig op alle activiteiten.

Frank

Frank is een jongeman van 21 jaar en zit al vijf jaar bij Recht-op vzw. In het verleden heeft hij 1,5 jaar op straat geleefd, en daarnaast nog periodes bij vrienden doorgebracht. Nu is hij sinds kort uit de gevangenis en woont hij bij zijn moeder. Frank tracht het nodige papierwerk opnieuw in orde te brengen om van een leefloon te kunnen genieten. Hij is actief als speler bij de Belgian Homeless Cup.

Gert

Gert woonde in het verleden bij vrienden en bracht ook enkele dagen op straat door. Nu woont hij in bij de ouders van zijn vriendin. Gert zit al meer dan vijf jaar bij Recht-op vzw. Hij is vader van twee kinderen en verwacht binnenkort nog een kindje. Tegen de bevalling zou hij liefst een woning vinden waar zijn vriendin en hij samen kunnen gaan wonen.

Bo

Bo is afkomstig van Antwerpen, maar volgde haar toenmalige vriend naar Kortrijk. Toen ze haar werk verloor, vertoonde haar vriend agressief gedrag jegens haar kinderen. Daarom verliet ze hem en zocht ze hulp bij het OCMW. Na een tijd door te brengen in een doorgangswoning, vond ze een huis op de private huurmarkt. Bo zet zich tegenwoordig in voor de vzw "Charity for Flandes", een organisatie die kledij inzamelt en gratis aan kansarmen geeft.

Cathy

Cathy heeft in het verleden veel persoonlijke problemen gekend. Haar vriend was agressief en mishandelde haar. Toen ze dakloos werd, logeerde ze bij vrienden, sliep ze op straat of in de

nachtopvang. Via slachtofferhulp kwam ze in contact met het OCMW. Na een paar mislukte transitie van huisvesting; terug naar de straat, woont Cathy nu opnieuw in een doorgangswoning. Ze is vastberaden om het deze keer te doen lukken.

Hans

Al op zijn 5 jaar verloor Hans zijn moeder aan kanker. Zijn vader begon te drinken en kon niet voldoende voor hem zorgen. Hans moest naar een jeugdinstelling en verbleef later op internaat. Twee jaar nadat hij de school had verlaten, had Hans een werkongeval en kon hij niet meer gaan werken. Hij bracht een tijd door op straat, maar ook bij zijn broer. Nu woont Hans in een doorgangswoning die het OCMW hem ter beschikking stelde. Hij is op zoek naar een andere woning want de tijd in een doorgangswoning is beperkt.

Ignace

Ignace is vier maanden dakloos geweest. Toen bracht hij zijn nachten bij vrienden en in nachtopvangcentra door. Na een tijd in een appartement te hebben gewoond, kon hij de huur niet meer betalen. Het OCMW stelde hem een doorgangswoning ter beschikking, net voordat hij opnieuw op straat zou belanden. Momenteel volgt Ignace een opleiding en is hij op zoek naar vast werk.

Dafne

Dafne was getrouwd met een man die haar terroriseerde. Ze mocht niets van hem en hij was agressief naar hun dochter toe. Ze durfde niet te scheiden omdat ze niet wist waar naar toe te gaan. Toen haar man een keer op haar werk aan de stad Kortrijk kwam, zagen haar collega's dat er iets mis was. Ze hebben Dafne doorverwezen naar het OCMW, waar ze haar een doorgangswoning hebben ter beschikking gesteld. Nu woont ze samen met haar dochter in een eigen woonst.

Els

Els verhuisde van Bouillon naar Bissegem omdat haar man van haar was weggegaan. Het huis in Bissegem werd onbewoonbaar verklaard en Els moest de woning verlaten. Ze kon meteen terecht in een doorgangswoning waar ze nu nog steeds verblijft. Samen met het OCMW zoekt Els naar een sociale woning.

Jeroen

Jeroen is een man van 43 jaar die iets meer dan drie jaar dakloos is. Een relatiebreuk met zijn vriendin was de oorzaak voor zijn thuisloosheid. Hij verloor zijn job en werd later uit huis gezet omdat de huur niet betaald werd. Door een ongeluk stapt Jeroen moeilijk en werd hij invalide

verklaard. Zodoende krijgt hij een invaliditeitsuitkering. Met zijn ex-vriendin, waarmee hij opnieuw goed overeenkomt, heeft Jeroen een dochter van zes jaar.

Karel

Karel is in het verleden meer dan veertien jaar thuisloos geweest. Hij heeft in zowel kraakpanden in Gent, Brugge, Roeselare, Izegem en Kortrijk geslapen tijdens die periode, als in openbare ruimten zoals parken en stations. In zijn vroege jeugd werd Karel weeskind. Van zijn 18 tot 25 jaar verbleef Karel in de gevangenis. Toen hij uit de gevangenis kwam, liep een tijd later zijn relatie met zijn vriendin op de klippen. Daarop is hij zijn huisvesting verloren. Nu woont hij in een sociale woning.

Lars

Toen de vader van Lars stierf aan een hersentumor, beloofde Lars voor zijn moeder te zorgen. Problemen met agressie tegenover een magistraat deden hem in de gevangenis belanden. Daarna was Lars ongeveer drie jaar aan een stuk thuisloos. Nu is hij 49 en probeert hij zijn leven weer volledig in handen te nemen. Lars volgde een cursus maritieme technieken waar hij later werd geweigerd omdat hij nog geen verblijfplaats had. Momenteel is hij werkzaam als administratief medewerker in het CAW van Gent via artikel 60. Met zijn diploma Industrieel ingenieur, hoopt hij later nog elders aan de slag te gaan. Momenteel woont hij in een tijdelijke huurwoning

Mats

Mats vulde vanuit de gevangenis de vragenlijst in. Bijgevolg konden geen extra vragen gesteld worden om zijn levensloop te schetsten.

Een relatief klein aantal respondenten, (N=18 in huidige studie), stelt de onderzoeker in staat om gebeurtenissen, handelingen en betekenissen in kwalitatief onderzoek te begrijpen. In het geval van een grotere steekproef bestaat de kans dat bepaalde gebeurtenissen niet worden opgemerkt (Maxwell, 2009).

2. Onderzoeksmethode

2.1 Kwalitatief onderzoek

In deze masterproef werd voor het empirische deel gebruik gemaakt van de kwalitatieve onderzoeksmethode. Volgens Reulink & Lindeman (2005) is kwalitatief onderzoek: *“(...) een vorm van empirisch onderzoek waarbij overwegend gebruik gemaakt wordt van gegevens van kwalitatieve aard en dat als doel heeft onderzoeksproblemen in of van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren.”* (Reulink & Lindeman, 2005, p.4). De auteurs beschrijven

kwalitatieve gegevens als de eigenschappen en de aard van het te onderzoeken verschijnsel. Volgens Maxwell (2009) focust kwalitatief onderzoek zowel op betekenissen die aan gebeurtenissen worden verleend, als op gedrag en gebeurtenissen die plaatsvinden. Schuyten (2004) benadrukt dat kwalitatief onderzoek de sociale werkelijkheid tracht te begrijpen en te interpreteren vanuit een menselijk standpunt.

De sociale werkelijkheid die tracht begrepen te worden in dit onderzoek zijn de ervaringen van (ex-)thuislozen. Aan de verhalen van de respondenten wordt enerzijds betekenis gegeven door ze te koppelen aan literatuur over hulpverlening aan dak- en thuislozen (in Vlaanderen), en anderzijds door weer te geven hoe de respondenten hun thuisloze periode beleefden. Reulink en Lindeman (2005) geven aan dat kwalitatief onderzoek de beste keuze is wanneer de respondenten teruggetrokken zijn en het doel van het onderzoek de beleving of betekenisverlening van de betrokkenen te achterhalen is. Omwille van deze en bovenstaande redenen werd er gekozen voor de kwalitatieve onderzoeksmethode. Bovendien is het mogelijk om bijkomende vragen te stellen en dieper in te gaan op antwoorden (Baarda, de Goede, & Teunissen, 2001).

2.2 Semigestructureerde diepte-interviews

In huidig onderzoek werd gekozen om de voortgang en de vragen van het interview niet volledig vast te leggen, maar gedeeltelijk open te laten, waardoor het semigestructureerd is. Reulink en Lindeman (2005) verantwoorden dit soort van interviews als volgt: *“In een half gestructureerd interview liggen de vragen en antwoorden niet van tevoren vast maar de onderwerpen wel.”* (Reulink & Lindeman, 2005, p.13) Op die manier kan de onderzoeker de volgorde van de vragen aanpassen in functie van een beter interview. Een open en flexibel gesprek is nodig om betekenissen van fenomenen en ervaringen te kunnen achterhalen (Brackez, 2011).

Diepte-interviews kenmerken zich door open vragen met vrije antwoordmogelijkheden. Het geeft de onderzoeker de mogelijkheid om dieper in te gaan op bepaalde vragen (Baarda, et al., 2001). Vaste vragenlijsten vereisen een zeker homogeniteit van de te onderzoeken groep. Bij diepte-interviews wordt ruimte voor heterogeniteit van de onderzoekspopulatie toegelaten (Van Regenmortel, et al., 2006). Uit de literatuur blijkt dat thuislozen allesbehalve een homogene groep vormen (ibid). Bovendien sporen vrije antwoordmogelijkheden respondenten aan meer te vertellen, omdat enerzijds de ruimte daarvoor aanwezig is en anderzijds moeilijke onderwerpen vermeden kunnen worden, die een respondent kunnen doen dichtklappen (Schuyten, 2004). Daarnaast geeft Busch-Geertsema (2010) aan dat meer kwalitatief onderzoek in Europa op basis van diepte-interviews nodig is om de dynamieken van dak- en thuisloosheid te verklaren. In diepte-interviews komt de onderzochte zelf aan het woord. Hij of zij kan kiezen wat wordt verteld en op welke manier dat

gebeurt. De focus van het interview ligt niet op de waarheid van het levensverhaal dat wordt verteld, maar op een levensverhaal dat een beeld over de respondent schetst, dat hij of zij zelf creëert (Van Regenmortel, et al., 2006).

Om bovenvermelde redenen werd in deze masterproef gekozen om semigestructureerde diepte-interviews af te nemen. Bij elk gesprek werd gebruik gemaakt van een vooropgestelde vragenlijst waarop de onderwerpen stonden, als een vraag geformuleerd, die zeker aan bod zouden moeten komen (cf. infra). Daarnaast was het vooral belangrijk om de respondenten aan het woord te laten en hun verhaal te laten vertellen. Op sommige antwoorden werd dieper ingegaan. De interviews hadden ook een retrospectief karakter, aangezien een aantal vragen werden gesteld over hun verleden (Reulink & Lindeman, 2009).

2.3 De interviews

Voorafgaand aan de opstelling van de vragenlijst die werd gebruikt tijdens de interviews, werd een gesprek gehouden met de projectleider van HF Belgium (Vincent Kattouw) en een hoofdmaatschappelijk werker van het OCMW Gent (Wim Smet). De vragenlijst werd opgesteld aan de hand van bestaande literatuur die werd behandeld in hoofdstuk 2 en informatie uit de gesprekken met de twee professionele medewerkers (zie bijlage 2). Ook de questionnaire voor de respondent in de gevangenis (Mats) werd aan de hand van deze bronnen opgesteld en verschilt lichtjes van de vragenlijst voor de interviews (zie bijlage 3).

Zestien interviews vonden plaats tussen 26 februari 2015 en 8 april 2015 op verschillende locaties. Zes interviews gingen door bij de respondent thuis, drie in de cafetaria van buursporthal All-in, twee in het huis van Recht-op vzw, twee buiten, één in inloopcentrum De Steenhouwer, één in een sociale cafetaria, één in een café en tenslotte één interview in het OCMW van Gent. De twee cliënten van Recht-op vzw, Frank en Gert, wilden liefst samen en met aanwezigheid van een begeleider geïnterviewd worden. Ook Karel uit Gent wenste de aanwezigheid van een maatschappelijke werker, die zijn vaste begeleider was. Aan het begin van elk interview werd eerst gevraagd naar geslacht, hoogste opleidingsniveau, werksituatie, leeftijd en nationaliteit in te vullen (zie bijlage 4). Daarnaast werd ook een informed consent voorgelegd (zie bijlage 5). Daarin werd de respondent zijn anonimiteit verzekerd door het gebruik van een fictieve naam. Met toestemming van de respondenten werd het interview opgenomen met een voice recorder. Het gebruik van dit toestel was belangrijk om geen informatie te verliezen en stiltes en emoties te registreren. Geen enkele respondent had problemen met het gebruik van een voice recorder. Het kortste interview duurde vijftien minuten, het langste meer dan twee uur.

3. Data-analyse

De gegevens uit de interviews werden met de methode van thematische inhoudsanalyse geanalyseerd. Eerst zal de keuze voor deze statistische methode worden besproken. Daarna worden de verschillende stappen in de data-analyse toegelicht.

3.1 Thematische inhoudsanalyse

De methode van de thematische inhoudsanalyse kwam voor het eerst voor in psychologische artikels in 1943, maar is nu een veel gebruikte methode (Howett & Cramer, 2011). Thematische analyse is een methode om op een systematische manier data te identificeren en organiseren en inzicht te bieden in patronen van thema's (Braun & Clarke, 2014). De tekstuele data wordt gecodeerd waarna vervolgens patronen en thema's aangeduid worden (Hsieh & Shannon, 2005).

In deze analyse is de taak van de onderzoeker een beperkt aantal thema's te identificeren, die adequaat aansluiten bij wat de tekstuele data inhoudt (Howett & Cramer, 2011). Het laat onderzoekers toe de sociale werkelijkheid te begrijpen op zowel een subjectieve als een wetenschappelijke manier (Zhang & Wildemuth, 2009). Thematische analyse legt nadruk op wat door respondenten werd gezegd, in plaats te kijken naar de manier waarop (Van Hove & Claes, 2011). De onderzoeker moet de data door en door kennen om een inzichtelijke analyse te maken (Howett & Cramer, 2011).

Dit onderzoek legt de nadruk op een cliëntperspectief, i.e. het verhaal van de (ex-)thuislozen. De nadruk ligt op wat respondenten vertellen over de ervaren hulpverlening, hun thuisloze periode, maar ook over andere zaken die ze zelf wensen te belichten. Kortom, de persoonlijke ervaringen en percepties staan centraal in dit onderzoek, en niet de statistische gegevens zoals het aantal thuislozen of het inkomen van de thuislozen. Om deze data op een systematische wijze te identificeren is de kwalitatieve thematische inhoudsanalyse, de aangewezen methode gebleken.

3.2 Stappen in de data-analyse

Een goede data-analyse moet in stappen ondernomen worden (Baarda, et al., 2001). Als eerste stap werd elk interview binnen de termijn van maximaal twee weken na afname uitgeschreven op de computer. De interviews zijn niet bijgevoegd in bijlage, maar kunnen steeds opgevraagd worden. Daarna werden de zestien interviews gelezen. Op de vragenlijst van Mats die in de gevangenis zat, was het nog een tijd wachten. In de tweede stap werden alle relevante stukken tekst per interview in een ander document gezet. Deze stap is noodzakelijk om een goed overzicht van de relevante data te verwerven. Niet alle informatie kan immers gebruikt worden (ibid). Ten derde werden thema's

geselecteerd die aan bod kwamen in de diepte-interviews. Vervolgens werden de relevante stukken tekst in fragmenten opgedeeld en per thema verdeeld. In de vierde stap werd in de tekstfragmenten per thema, naar gelijkaardige antwoorden gezocht. Tenslotte werden relevante citaten uitgezocht die de onderzoeksbevindingen weten te versterken of samen te vatten. In volgend hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten van deze analyse voorgesteld.

Hoofdstuk 4: Onderzoeksbevindingen

In het vorige hoofdstuk werden de gevolgde methodologisch keuzes toegelicht. De data werd geanalyseerd met de methode van de thematische inhoudsanalyse. Tijdens het interpreteren van de resultaten werden relevante stukken tekst opgedeeld per geïdentificeerd thema.

De onderzoeksbevindingen focussen op het perspectief van de bevraagde thuislozen. Al deze respondenten zijn in contact gekomen met instanties en organisaties die thuislozen hulp trachten te bieden. Via levensverhalen en voorbeelden van de respondenten, poogt dit onderzoek inzicht te krijgen in hun beleving van de dakloze periode, de visie van (ex-)thuislozen op, en hun noden inzake de begeleiding die zij kregen, alsook, de thuislozenproblematiek in het algemeen.

Dit hoofdstuk presenteert de onderzoeksbevindingen die na data-analyse werden gevonden. Op basis van de gegevens werden een aantal thema's onderscheiden. Elk thema is vervolgens onderverdeeld in categorieën. Per categorie worden de verschillende perspectieven van de respondenten besproken. Om perspectieven meer kracht bij te zetten werd gekozen om relevante citaten toe te voegen. Onderaan elk citaat staat de fictieve naam van de respondent om anonimiteit te verzekeren.

1. Definitie thuisloosheid

Uit de literatuur blijkt dat een definitie op dak- en thuisloosheid geven, niet zo eenvoudig is. Verschillende bronnen hanteren dan ook verschillende definities, omschrijvingen of perspectieven voor deze problematiek. Aan de respondenten werd gevraagd wat zij verstaan onder thuisloosheid. Ongeveer één derde van de bevroegden omschrijft thuisloosheid als het ontbreken van een dak boven hun hoofd. Twee respondenten leggen de nadruk op een thuis hebben als rustpunt en plaats van ontspanning.

“Het is je eigen huis niet, het is je eigen plaats niet eigenlijk, het is de plaats van het OCMW sowieso. Dus ja dat is eigenlijk moeilijk voor.. Vanaf dat ik een nieuw huis ga hebben ga ik me veel rustiger voelen, dan ga ik weer ontspannen zijn. Hier ben ik niet echt gespannen, maar ook niet ontspannen.” (Ignace)

“Het is toch wel letterlijk dat je 's avonds niet naar je huis of een vertrouwde omgeving kunt gaan, bijvoorbeeld na het werk. Je hebt nergens een punt waar je tot rust kan komen, al is het maar dat je zekerheid hebt over je hygiëne, nachtrust.” (Lars)

Enkele participanten omschrijven thuisloosheid als een gebrek aan familie en warmte. Omgekeerd betekent de aanwezigheid van sleutelfiguren soms dat die persoon zich niet thuisloos voelt, hoewel een woning wel afwezig was.

“Eenzaamheid, u alleen voelen, als je met vragen zit of dingen wil bespreken, dat er niemand is. Ja die dingen. Ook mis je de warmte, een warm nest zo.” (Cedric)

“Mijn dochter was altijd bij mij, dus echt thuisloos was ik niet echt.” (Dafne).

2. Schuld

In de maatschappij bestaat vaak de perceptie dat dak- of thuisloos worden de schuld van het individu is. Hij heeft zich laten gaan, is verslaafd of past gewoon niet in de maatschappij (Nagel, 1977). Uit de interviews blijkt dat de meeste respondenten zichzelf een deel van de schuld geven. Daarnaast wijzen ze vooral naar ex-partners of foute vrienden die een deel van de oorzaak zijn. Geen enkele respondent schuift de verantwoordelijkheid voor thuisloosheid volledig van zich af.

“De schuld ligt bij beide partijen. Het is niet haar (ex-vriendin) schuld of mijn schuld. Het is in feite de schuld van de twee.” (Jeroen)

“Het is niet enkel mijn schuld, maar door een paar maten dat ik dakloos ben geworden.” (Frank)

Drie participanten leggen de schuld volledig bij zichzelf en zien thuisloosheid als periode in hun leven waar ze hebben gefaald.

“Het is altijd de schuld van de persoon die dakloos is. Altijd. Als je een beetje karakter toont heb je vrij snel een huis, maar als je uw geld opgebruikt aan alcohol en drugs, word je dakloos of blijf je dakloos.” (Erik)

3. Thuisloze periode

3.1. Het pad naar thuisloosheid

Uit de bevindingen kunnen twee groepen (ex-)thuislozen onderscheiden worden. Een eerste groep respondenten kenmerkt zich door een gestructureerde verhaallijn en een duidelijk breukmoment in zijn leven. Ongeveer een derde van de participanten vallen onder deze categorie. Het breukmoment geeft duidelijk aan waarom de participant thuisloos is geworden. Uit de interviews werden volgende soorten breukmomenten gevonden: relatiebreuk met partner, onbewoonbaarverklaring van de woonst en onreglementair wonen. Volgende citaten zijn daar goede voorbeelden van.

Relatiebreuk met partner.

“Mijn man was zo van ‘Ik doe mijn ding, maar jij mag niets meedoen’. Hij snookerde, hij verzamelde postzegels. Ik moest werken, poetsen, kuisen. Boodschappen doen mocht ik niet. Mijn dochter mocht alleen mee naar de Colruyt want ik hoorde daar niet, ik moest gaan werken. Ik mocht enkel in het huis zijn, om zijn eten tegen 18u klaar te maken.

(...)

Twee jaar geleden zat ik thuis met mijn teen. Hij was dan een briefje op het werk gaan binnen brengen. Ze vroegen me dan daarna of hij altijd zo kort en agressief was. Ze vroegen dan of er iets was en dan zeiden ze: ‘Er is hier wel zorg op het werk en van de stad Kortrijk ook.’ en dan is het balletje aan het rollen gegaan. Moest dat misschien niet geweest zijn, zat ik misschien nog in die situatie.” (Dafne)

“Ik had een vriendin, ik had werk. Maar mijn vriendin is weggelopen. Ze heeft dan iemand anders leren kennen. Ik had vast werk. Ik ben dan alles kwijt gespeeld. Ik ben ook uit het huis gezet ook omdat ik de huur niet meer kon betalen.” (Jeroen)

Onbewoonbaarverklaring van de woonst.

“Doordat ik daar in Bouillon alleen was, en mijn familie hier in Kortrijk en mijn moeder heeft gekeken voor een huis om naar hier te komen. Want mijn man is weg naar Frankrijk. Dus daarom.

(...)

Ik had een huis gevonden in Bissegem. Dat huis is onbewoonbaar en ongeschikt verklaard. Het OCMW heeft dan een instaphuis gevonden, dit is een instaphuis tot dat ik een sociale woning heb.” (Els)

Onreglementair wonen.

“Dan met een andere vrouw.. we verkopen haar appartement. Ik vraag een andere studio aan. Maar op een studio mag je niet met twee wonen.. maar ik wist dat niet. We maken die studio van boven tot onder volledig in orde. Wij hebben 3000 gestort. Een maand later krijg ik sociaal assistent over de vloer en we vliegen er uit. Ik was daar helemaal niet mee akkoord, we hadden er net veel geld in gestoken. Ik heb dat dan voor de rechtbank getrokken, maar ja je verlies dat toch. “ (Bart)

De tweede groep respondenten vertellen verhalen die vaak moeilijk te volgen zijn. Bovendien is de chronologische logica meestal zoek. Een aantal van deze mensen zijn ook meerdere keren thuisloos geweest. Vaak is de directe aanleiding voor thuisloosheid wel duidelijk, maar meerdere stressvolle levensgebeurtenissen gaan die aanleiding vooraf. Een duidelijke oorzaak voor de thuisloze periode is dan ook moeilijk af te bakenen. Vooral de cumulatie van negatieve levensgebeurtenissen, vaak al van jongs af aan, zijn de oorzaak voor thuisloze perioden. De respondenten hebben te kampen gehad met verschillende problemen, die elkaar versterkten, of andere problemen uitlokten. In hun verhalen zijn volgende risicofactoren, die leidden tot thuisloosheid, te herkennen:

- 1) relatiebreuk met partner,
- 2) breuken in sociale contacten met familie,
- 3) verblijf in instellingen,
- 4) verblijf in gevangenissen,
- 5) problematische gezinssituatie.

1) Een eerste risicofactor is een relatiebreuk met een partner. De breuk met de partner kan het moment zijn waarop de respondent volledig wegzakt in de put.

“Ik werkte voor mijn ex-partner maar daarvoor moest ik vluchten. Ik vertrok op een avond naar een vriendin in Knokke, maar mijn advocaat zei dat ik terug naar de regio Wilrijk moest komen omdat mijn ex-partner anders zijn kinderen niet kon zien en dan zou ik in overtreding met de wet zijn. Ik moest dan terugkomen, maar ik had niets in Wilrijk. Dan ben ik bij mijn moeder terechtgekomen. Werk had ik dan ook niet meer. Hij zei altijd dat hij alle rekeningen ging betalen, maar hij heeft dat nooit gedaan en een deel stond op mijn naam dus ik kreeg er nog een hoop schulden bovenop.” (Anna)

“Ik had een relatie en doordat mijn ex-partner mijn kinderen sloeg, ben ik uit het huis vertrokken zonder... ja ik was mijn werk kwijtgeraakt en hij begon dan op de kinderen te slaan en ik moest dan uit het huis. Allé ja ik kon daar niet blijven. Maar ja, niet voldoende geld niet meer, je kent hier niemand, je kan nergens in West-Vlaanderen bij iemand terecht.” (Bo)

2) Breuken in sociale contacten met familie.

“Ik heb tot mijn 18 jaar op internaat gezeten en ben tot mijn 20 jaar naar school geweest. Ik woonde bij mijn moeder, maar na de schoolperiode is het helemaal anders gelopen, ik leerde

andere mensen kennen en ben ik mijn thuis kwijtgeraakt. Buiten gezet door mijn stiefvader, en dan ben ik naar Het Alfabet gegaan.” (Gert)

“Het is begonnen toen ik werd buitengezet bij ons moeder een aantal jaren terug. Toen ben ik bij een vriend gaan slapen, daarna heb ik in een opvangtehuis gezeten zes of zeven maanden en dan had ik mijn appartement. Tot nu dan een paar maand terug.” (Dirk)

3) Verblijf in instellingen.

“Ik heb een zware drugsverslaving achter de rug. Ik ben heel jong beginnen gebruiken en door dat gebruik ben ik eigenlijk van instelling naar instelling gegaan. Sinds mijn 7 jaar voetbalde ik bij een regionaal ploegje, dan hoger gaan spelen, maar daar is het misgelopen en doordat het misliep ben ik wat depressief geworden en zo ben ik beginnen gebruiken.” (Cedric)

4) Verblijf in gevangenis. Van de mannelijke (ex-)thuislozen, heeft meer dan 60% een verleden in de gevangenis. Een aantal respondenten wisten niet waar heen toen ze vrijgelaten werden. Lars vertelde dat hij had gezworen zijn moeder te beschermen, na de dood van zijn vader. Toen hij vond dat een magistraat misbruik van haar maakte, ging hij in de clinch en belandde in de gevangenis. Eenmaal toen hij daar buiten kwam, was hij thuisloos. Volgend citaat geeft aan hoe moeilijk het leven na de gevangenis kan zijn.

“Eenmaal je buiten stapt, ongeacht hoe lang je hebt vastgezeten, sta je er eigenlijk al alleen voor. Je moet dan aan werk geraken, maar je hebt geen adres. Ja, als je vanuit instanties eventueel wat adressen had meegekregen waar je terecht kunt in die tijd. Toch voornamelijk die eerste weken/maanden waarin je niet weet waar je naartoe moet zodat je ergens terecht kunt gaan, waar ze zeggen wat je na de tijd die je hebt gezeten nu eigenlijk als doelstelling hebt in het leven. Ik wou graag werk en onderdak. Desnoods ergens waar ze je tijdelijk kunnen opvangen zodat je een adres kunt krijgen en zodat je kan ingeschreven worden in de maatschappij en dat ze dan u een doel opleggen bv. Binnen drie maand werk hebben. U tijdens de eerste maanden werk goed opvolgen en een deel van het geld vastzetten zodat je na bijvoorbeeld een half jaar, buiten kan stappen en met dat geld een appartement kan huren.” (Aron)

Volgend citaat van Karel geeft weer hoe de gevangenis een belangrijke invloed op zijn leven heeft gehad, maar niet de enige negatieve levensgebeurtenis was. Ook een problematische gezinssituatie (5) heeft een grote invloed op zijn verdere leven gehad.

“Mijn problemen zijn begonnen toen ik weeskind geworden ben... in een tehuis gezeten en dan van mijn 18^e tot mijn 25,5 jaar in de gevangenis gezeten en toen ik daar uit kwam is het allemaal bergaf gegaan. Ik ben eigenlijk aan mijn lot overgelaten toen. Mijn vriendin is bij mij weggegaan. Ik was alles kwijt.” (Karel)

3.2 Verblijf

De respondenten geven aan op verscheidene plaatsen te hebben geslapen tijdens de thuisloze periode(n). Ongeveer 60% van de participanten sliep minstens een paar dagen in publieke ruimten of in open lucht. Het gaat dan voornamelijk om stations, plaatsen in de metro en parken. Slechts één vrouwelijke respondent gaf aan ooit op straat te hebben geslapen.

“In het begin is dat op straat, je leert veel mensen kennen. Dan heb ik een jaar of twee in de metro gewoond voorbij dat bordje waar je niet voorbij mag.” (Bart)

“In het park, in het station, overal waar ik een plaats kon vinden om te slapen eigenlijk.” (Frank)

Daarnaast werden nog andere plaatsen vermeld in open lucht, waar toch enige vorm van beschutting voorhanden was.

“Onder de ijzeren brug van de Rooseveltplaats in Antwerpen. Daar sliep en leefde ik.” (Aron)

“(...) In het bushok slapen en in gebouwen dat ze nog aan het bouwen zijn, waar ze enkel de funderingen gelegd hebben” (Hans)

Een groot aantal respondenten konden tijdelijk terecht bij vrienden, waardoor ze minstens een paar nachten onder een dak konden slapen.

“Ik sliep veertien dagen hier en veertien dagen daar, want ik mocht officieel niet ergens langer wonen omdat dat een sociale woning was, zowel bij mijn moeder als grootmoeder.” (Anna)

Eén respondent vertelde dat een vriendin hem wou helpen, maar niet voldoende plaats in haar huis had. Daarom stelde ze haar garagebox ter beschikking.

“Het is wel belangrijk dat je ergens kan slapen. Ik daar voor gezorgd vroeger. Ik heb in een garagebox gewoond. Het is enkel slapen. Je blijft zo lang mogelijk weg en ik had een hoekje met paletten met een zeer goede matras op waar ik kon slapen.” (Lars)

De respondenten die geen vaste plaats hadden om ergens te slapen, hebben allemaal minstens één nacht in een nacht- of winteropvangcentrum doorgebracht. Deze centra bestaan doorgaans uit een bed-bad-brood formule voor een klein bedrag. Ze dienen enkel om de nacht door te brengen en hebben dan ook beperkte openingsuren.

“Ik heb in een paar opvangcentra in Antwerpen gezeten aan het Schipperskwartier waar je dan voor een paar euro een overnachting kan krijgen, maar dit was het dan ook. In de ochtend moest je dan terug naar buiten. Het was enkel een nachtopvang.” (Aron)

“Ja parken en nachtopvang. Je krijgt daar wel enkel een bed en soep en boterhammen. Je moet daar om 21u binnen en om 9u terug buiten. Je moet 12 uur je eigen plan trekken.” (Karel)

In de winter vonden de meeste respondenten een slaapplek in opvangcentra, omdat er dan meer plaatsen worden vrijgemaakt en OCMW's en CAW's dan winteropvangcentra openen. Toch zijn in de lente en de zomer, waar de nachten ook koud kunnen zijn, niet minder daklozen op straat.

“Ik heb eerst de cyclus van nachtopvang gedaan. In de winter is dat oké, dan heb je altijd zekerheid, maar in de zomer is er een enorme hypocrisie rond. Je mag er dan maar een paar dagen slapen, daarna moet je uw plan trekken en daarna mag je er weer opnieuw een paar dagen slapen. Het is enorm hypocriet want er zijn evenveel daklozen in zomer en winter.” (Lars)

3.3 Transitie in en uit thuisloosheid

Zoals hierboven al aangegeven, hebben verschillende respondenten meer dan één thuisloze periode gekend. Door verschillende problemen verloren ze hun woonst opnieuw.

“Na de breuk met mijn vriendin ben ik terug bij mijn ouders gaan wonen. Daarna scheef gegaan met vrienden en niemand die mij kon helpen. Een maat zag dat ik eten uit vuilbakken aan het halen was en die heeft mij dan geholpen tot ik weer redelijk oké was. Dan ben ik terug bij mijn ouders gaan wonen, maar door opnieuw slechte vrienden en scheef te gaan, dan buitengezet geweest. Dan bij een vriend gaan wonen, maar daar ook buiten gezet. En zo bleef het duren.” (Frank)

“Eerst twee jaar aan één stuk en dan zijn er pauzes geweest waar ik soms wel een appartement had, maar toch terug moeten opgeven omdat ik een job niet kon houden en zo.” (Aron)

“Ik ging dus bij vrienden, naar de nachtopvang en buiten, dan de vrouwenopvang, dan een doorgangswoning, dan een gewone woonst, die ben ik verloren door omstandigheden, dan terug opnieuw op straat en bij vrienden en dan nu deze doorgangswoning.” (Cathy)

3.4. Ervaringen van de thuisloze periode

Eén van de onderzoeksvragen van deze masterproef peilt naar de ervaringen van de thuisloze periode van de respondenten. Tijdens het interview werd gevraagd hoe ze de periode beleefden en wat ze hebben onthouden van die periode. Eerst wordt gepresenteerd wat de respondenten deden tijdens die periode, waarna gevoelens, gedachten en moeilijke momenten van de periode in kaart worden gebracht.

3.4.1 Activiteiten en bezigheden

De respondenten die periodes op straat sliepen, geven aan dat voedsel en drinken zoeken een groot deel van de dag besloeg. Vooraleer gegeten of gedronken kon worden werd gebedeld of in vuilbakken gezocht.

“Bedelen, ronddwalen. De vuilbakken uitzoeken om toch iets van eten binnen te hebben.” (Aron)

“Zien dat je aan geld geraakt, zodat je toch iets klein kan gaan halen om te eten of te drinken. Maar dat is niet zo evident om dat te vinden. Er moeten nog mensen zijn die dat willen geven. Ik heb een fobie gekregen van mensen iets vragen, buiten bij mijn vrienden.” (Frank)

Een aantal respondenten waren tijdens de thuisloze periode in de weer om papierwerk in orde te brengen, zodat ze recht hadden op een leefloon, een invaliditeitsuitkering of naar een woning konden. Veel participanten gaven tijdens het interview aan dat het niet altijd duidelijk is wat ze juist moeten doen en dat er veel stress mee gepaard gaat.

“Dan moet je er zien uit te komen. Dat gaat niet altijd zo gemakkelijk. Je moet daar heel veel voor doen, papierenwerk en zo. Dat levert heel veel stress en zenuwen op.” (Karel)

“Van bureau naar bureau, papieren in orde brengen, met de kinderen naar het ziekenhuis. Continu bezig eigenlijk.” (Anna)

“Overdag deed ik dan de zaken voor het OCMW zoals inschrijvingen en van hier naar daar gaan. Die moet je wel effectief doen want anders pakken ze je daar op. Je tekent een contract waarin je vraagt aan het OCMW om bepaalde dingen te doen, dan moet jij ook jouw dingen doen, hoe absurd sommige dingen ook zijn.” (Lars)

Tijdens de thuisloze periode was het ook voor veel respondenten van belang om iets te doen te hebben, om bezig te kunnen blijven. Naar laagdrempelige initiatieven gaan, zoals inloopcentra waar men voor een goedkope prijs een maaltijd kan nuttigen, bleek een veelvoorkomende bezigheid.

“Ik kwam dan hier eten in de Steenhouwer en dat doe ik nog altijd. Ook wat bedelen en veel wegdrinken. Het is gemakkelijk gezegd om er iets aan te doen... maar ja.. als je nog ouders hebt die er goed voor staan is dat gemakkelijk maar als je er alleen voor staat... Je hebt een tijd niet gewerkt.” (Bart)

“Naar vrienden gaan, naar familie gaan, op café gaan. Naar die inloopcentra gaan zoals De Steenhouwer en voor de rest ja... bezig blijven. Sporten, maar momenteel is dat niet meer haalbaar.” (Dirk)

“Ik ging naar het centrum Overleie. Heel de week is dat open. Op die manier kon ik een beetje mijn zinnen verzetten zonder altijd te denken aan de problemen.” (Cathy)

3.4.2 Gevoelens, gedachten en moeilijke momenten.

Op deze vragen kwamen allerhande antwoorden, waardoor het moeilijk is ze te categoriseren. Een aantal respondenten benadrukte de materiële moeilijkheden zoals de afwezigheid van voldoende inkomen om aan bepaalde behoeften te voldoen.

“Op straat leven is heel kostelijk. Gaan eten. En met vrienden eens een pintje gaan drinken. Dat loopt rap op. Het geld gaat er rap door.” (Jeroen)

“Als je thuisloos wordt, weet je echt niet wat gedaan. Je zit in de overlevingsmodus. Het leven op straat is kostelijk. Je zit op straat en je kan niet aan de voedselpakketten geraken. Een broodje is heel duur. Voor kledij zijn er voldoende combines.” (Lars)

Een aantal mensen die op straat sliepen hebben koude momenten meegemaakt 's nachts. Toch is dit bij de meeste niet het belangrijkste gevoel dat blijft hangen. Onderstaande citaten tonen aan wat ze naast koude nog onthouden van de perioden op straat.

“Koude en honger. Nergens geen plek hebben waar je toch maar kon opwarmen. Ook vooral een bad of een douche nemen. Als je uw eigen stank kan ruiken is het ver gekomen.

(...)

Elke nacht is anders. Soms denk je foert, maar soms kan je je ogen zelfs niet dicht doen door kou, schrik en stress. Je zit continu te denken, 24/24. Je gaat er onder door.” (Aron)

“Het gevoel is.. het was koud, dat weet ik (lacht). Het was in de voor periode van de winter, nog niet echt de zware periode maar... Ik heb toch wel gezworen dat ik echt niet meer dakloos wil... het is geen leven. Na vier dagen begin je niet meer onder de mensen te komen, je begint te stinken... het is geen aangenaam gevoel meer.” (Ignace)

Tenslotte kwamen nog heel wat interessante antwoorden aan bod die niet in een bepaalde categorie ondergebracht kunnen worden. Desalniettemin zijn volgende citaten zeer interessant om een (beperkt) begrip te krijgen over hoe (ex-)thuislozen die periode hebben ervaren. Het eerste citaat heeft betrekking op een respondent die zwaar drugsverslaafd was.

“Kwaad vooral want ik wou nog niet stoppen met gebruiken, maar ik werd altijd gedwongen. Je kon kiezen tussen de gevangenis of een ontwenningskliniek. Dus ik was eigenlijk kwaad vooral, gefrustreerd, boos. Ook wel wat verdriet, angst. Ze beslissen boven mijn hoofd wat er met mij... Ik had dat niet meer zelf in de hand, dus ook wel angst.” (Cedric)

“De eenzaamheid. De onmacht die je hebt. Je wilt dingen bereiken maar je kan ze niet bereiken op dat moment. Voor de rest... word je eigenlijk niet echt aan je lot overgelaten, maar het voelt wel zo.” (Bo)

“Verward... ja en ik had ook veel problemen met mijn eigen vriend... en ik had ook problemen met mezelf.” (Cathy)

“Ik voelde me anders... Ik was in de steek gelaten” (Mats)

4 Stigma

De meeste respondenten gaven aan gestigmatiseerd te worden door burens of voorbijgangers. Dat stuit op onbegrip omdat de meesten aangeven dat thuisloosheid iets is dat iedereen kan overkomen.

“Hier in Kortrijk is dat zo, als ze weten waar je woont, op de ‘site’ zoals men zegt, ze weten daar woont krapuul, mensen die aan lager wal zitten, en daar proberen ze toch afstand van te houden. Het maakt niet uit of je een Belg of een Marokkaan bent, als je in die regio woont dan weten ze ‘Je moet daar voor oppassen want...’ Echt vooroordelen. Je voelt dat ook wel als je aan die kanten komt, de mensen bekijken u zo raar terwijl je daar eigenlijk niets aan kan doen. Het kan iedereen overkomen.

(...)

Als je naar de voedselbank gaat, en er zijn mensen in de buurt die het wel goed hebben, dan bekijken zij je met een blik van ‘Het is je eigen schuld dat je naar hier moeten komen’. Je krijgt

altijd een ticket op je hoofd geplakt, dat is altijd zo. Ja als melaatse, ik zal het zo noemen. Dat gevoel heb je wel, dat je als melaatse wordt beschouwd als je geen merkkledij hebt of dit of dat.” (Bo)

“Dat is in het algemeen zo, weet je. Eens je in armoede terecht komt, dan zijn er mensen die zeggen dat het je eigen schuld is.” (Gert)

“Het kan iedereen overkomen, jou ook. Je kan opeens alles kwijt zijn. Dan moet je terug van de grond geraken.” (Karel)

“Ze bekijken je als een stuk vuil.” (Mats)

Ook in contact met instanties wordt stigmatisering ervaren. Lars vertelde dat hij de opleiding die hij volgde toen hij in een garagebox sliep, niet kon verder zetten omdat hij niet meer werd toegelaten.

“Ik was al op twee vakken geslaagd (opleiding maritieme technieken), één van 89% en één van 87%. De andere drie kon ik niet meer mee doen omdat ze mij hadden buiten gegooid omdat ik geen verblijfplaats had. Dat is zo absurd. Ik kan een referentieadres geven. Blijkbaar willen ze niet investeren in zo’n mensen.” (Lars)

5. Evaluatie van de hulpverlening

De tweede onderzoeksvraag van deze masterproef wil nagaan hoe de respondenten de gekregen thuislozenhulpverlening evalueren. Verschillende organisaties bieden diensten aan voor thuislozen. Hierboven werd al duidelijk dat veel respondenten gebruik maakten van nachtopvangcentra, winteropvang en laagdrempelige inloophuizen. Alle participanten hebben gemeen dat ze hulp hebben gekregen van het OCMW of het CAW. In dit stuk zullen de beoordelingen van de verschillende organisaties worden gepresenteerd. De opvangcentra worden apart besproken, omdat die werking niet te vergelijken is met een begeleiding door een maatschappelijk werker van het OCMW of CAW. Daarnaast worden ook de Belgian Homeless Cup en Recht-op vzw beoordeeld als laagdrempelige initiatieven. De BHC werkt samen met OCMW en CAW, maar heeft een andere werking en wordt bijgevolg dus ook apart beoordeeld.

5.1 Opvangcentra, winteropvang en inloophuizen.

Een groot deel van de respondenten is tevreden over de verkregen hulp in de centra voor overnachting, maar geven aan dat een evaluatie moeilijk is omdat ze daar enkel de nacht doorbrachten.

“Vanuit De Steenhouwer (inloophuis) heb ik heel veel hulp gekregen. Op een dag zeiden ze ineens ‘Waar wil je wonen?’” . (Bart)

“De mensen van de nachtopvang: chapeau!” (Lars)

5.2 OCMW en CAW.

De oorzaken van dak- en thuisloosheid zijn zeer complex en veelvuldig. Het OCMW en CAW zijn er om te vermijden dat mensen thuisloos worden. Belangrijk vragen zijn dan of mensen weten wat het OCMW of CAW kan doen voor hen en of ze bereikbaar zijn.

5.2.1 Bereikbaarheid van OCMW en CAW.

In volgende citaten wordt aangetoond hoe de respondenten bij de diensten van het OCMW of CAW zijn gekomen. Voor een aantal participanten is het duidelijk dat het OCMW hen kan verder helpen.

“Je gaat af en toe wel is horen, maar uiteindelijk ben ik in de Steenhouwer terechtgekomen. Het eerste wat een mens doet als hij dakloos wordt is naar het OCMW gaan. De mensen weten wel wat het OCMW is. Nu zijn er ook veel andere instanties waar je kan gaan douchen of kan gaan eten. Vroeger bestond dat allemaal niet.” (Bart)

Verschillende respondenten wisten niet wat ze moesten doen toen ze thuisloos werden en kenden de werking van het OCMW niet voldoende.

“Ik zat met een werkloosheidsuitkering. Die is stopgezet geweest omdat ik geen adres meer had. Dan heb ik iemand leren kennen van de straathoekwerkers en die zei me dat ik best eens naar het OCMW kon gaan. Ik legde mijn situatie uit en ik zou een leefloon krijgen.” (Jeroen)

“Ja een beetje opzoekwerk. Een beetje opzoeken wel, ja en ook gaan vragen aan het OCMW waar ik juist moest zijn.” (Ignace)

5.2.2 Evaluatie van de OCMW- en CAW-hulp.

De meningen over de gekregen hulp zijn verdeeld. Respondenten vertelden over hun ervaring met het OCMW zowel zeer positieve als negatieve zaken. Een negatieve ervaring met het OCMW komt meestal doordat de cliënt de hulp die hij vroeg, niet kreeg. Volgens hun verhalen is die weigering van hulp onterecht en kregen ze geen redenen uitgelegd. Uit volgende citaten kan afgeleid worden dat meer communicatie, tussen het OCMW en de cliënt, een mogelijk oplossing kan betekenen.

“Ik ben zes maanden thuisloos geweest. Dan ben ik zelf op zoek moeten gaan naar een woning want het OCMW wou mij niet helpen omdat ik nog familie had die mij hielp. De

mensen van de sociale woning zeiden “We kunnen je op de wachtlijst zetten maar dat is een wachtlijst van zes jaar”. Ik vroeg dan om een studio want die wachtlijst is korter, waarin ik dan desnoods op de grond zou slapen, zolang de kinderen maar een bed hadden. Dat mocht niet want dat was mensonwaardig, maar ze mochten mij wel op straat laten staan.

(...)

Ik ben dan beginnen zoeken naar een privé huurwoning, maar het probleem was dat het OCMW mij geen leefloon wou geven zolang ik bij mijn moeder woonde. Ze gingen dat pas geven wanneer ik een woning had, maar om een woning te zoeken heb je wel inkomsten nodig. Daarop ben ik brieven beginnen schrijven naar alle politiek partijen. De burgemeester van Antwerpen heeft dan aan het OCMW gezegd dat ze verplicht waren mij te helpen.”
(Anna)

“Om mijn leefloon te krijgen moest ik eerst een bewijs van sollicitatie binnen brengen, maar als je naar een interim gaat krijg je geen bewijs omdat er zoveel mensen zijn die zich komen inschrijven. Dus ik kreeg geen bewijs mee, enkel een kaartje. Ze spelen je van het kaske naar de muur.” (Gert)

Een aantal respondenten ervoeren onwil van het OCMW om hulp te bieden.

“Met het OCMW kan je gaan praten en dan krijg je een ja of een nee en meestal is het een nee. Die doen niets.” (Bart)

“Je moet grof zijn, anders doen ze (OCMW) niets. Ze hebben me beloofd dat ik op de lijst voor een sociale woning sta. Een straathoekwerker heeft het gecontroleerd en vertelde me dat ik er niet op stond.” (Lars)

“Nu moet ik alles terug in orde brengen voor een inkomen, maar die van het OCMW bekijken mij scheef omdat ik in de gevangenis heb gezeten. Die denken dan in hun eigen ‘Dat is een stuk krapuul, dat is een crimineel.’ Voordat ik naar de gevangenis ging had ik een referentieadres bij het OCMW, maar toen ik er in zat hebben ze dat gewoon geschrapt zonder reden.” (Frank)

Een aantal participanten geloven dat het OCMW hen wil helpen, maar dat ze niet altijd de middelen daartoe hebben.

“Ik kan moeilijk zeggen dat het rapper en vlotter moet gaan als ze zelf niets hebben.” (Hans)

“Je kreeg wel het gevoel dat ze u wilden helpen, maar de effectieve hulp die ik vroeg kwam veel te laat eigenlijk.” (Aron)

Ongeveer evenveel respondenten zijn positief over het OCMW dan dat er negatieve ervaringen waren.

“Echt waar zeer goed. Ik heb heel veel steun gekregen van mijn begeleidster. Ik heb op een zeker moment problemen gehad met de ziekenkas. Ik kreeg geen uitkering meer. Ik zei tegen haar dat ik zo niet kon blijven rondlopen, na twee maanden zonder uitkering. En zij heeft een paar telefoontjes gedaan en op het einde van de maand zou het op mijn rekening komen. En het achterstallige bedrag is er ook bijgekomen. Zij en haar collega waren zeer goed.” (Jeroen)

“Ze hebben mij heel goed bijgestaan. Daar kan ik echt niets van zeggen. Ik heb een periode ook gehad dat ik mijn huishuur moeilijk kon betalen doordat ik zonder inkomen was gevallen. Tegen dat mijn inkomen in orde was, waren we een aantal maanden verder. Doordat mijn kinderen geplaatst waren kreeg ik veel minder leefloon, met het gevolg dat ik mijn huishuur niet volledig kon betalen. Daar waren ze heel schappelijk over, dat begrepen ze ook wel.” (Bo)

“Ik heb een vaste persoon gekregen en ja ze kijkt er wel achter, achter de papieren en al. Ze is altijd goed.. Als je een vraag hebt is ze er ook altijd.. om een beetje te proberen. Als je een vraag hebt gaat ze altijd proberen. Iedere week komt ze een keer langs en heb je vragen, dan kan je ze weer stellen. Dus eigenlijk heb ik heel veel hulp gehad.” (Ignace)

Het is opmerkelijk dat de positieve ervaringen van het OCMW gaan over de relatie met de hulpverlener.

De meningen over het CAW zijn minder verdeeld en over het algemeen positief.

“In de gevangenis had ik een achterstelling van werkloosheidsuitkeringen en het was altijd iets met de vakbond en andere instanties. De man van de juridische dienst van het CAW vroeg of hij iets voor mij kon doen en heeft dat allemaal geregeld. Een maand nadat ik hem zag kreeg ik 3000 euro, heel wat voor iemand in de gevangenis. Dan ben je op je gemak qua eten en comfort.

(...)

Ik zie dat sommigen van het CAW echt zo gemotiveerd zijn. Ze zijn echt gemaakt om maatschappelijk werker te zijn. Er zijn mensen bij met 60 dossiers in de week en ze blijven lief. Al die problemen waar zij mee moeten omgaan.” (Lars)

“Ja ik was tevreden over de hulp van het CAW. Waarmee ze konden helpen, hebben ze gedaan.” (Dirk)

5.2.3 Relatie met de hulpverlener

Een groot deel van de respondenten voelt zich vaak niet begrepen en vindt dat een hulpverlener een situatie waarin de (ex-)thuisloze zich bevindt, zelf eerst moet meemaken.

“Als je echt dingen moet begrijpen over armoede, moet je het zelf hebben meegemaakt.” (Gert)

“Ik zei het soms ook aan een begeleider: ‘Hebt u ooit in de situatie van mij gestaan?’. Je mag niet oordelen als je er geen weet van hebt.” (Anna)

Met onderstaand citaat wordt aangetoond dat het voor de thuisloze belangrijk is wie de hulpverlener is.

“Alles hangt af van de assistent. Je hebt er die zich uit de naad werken voor jou en je hebt er die je een kloot willen aftrekken. Je kan er niets tegen beginnen want je wil van hen een uitkering. Er zijn een aantal die geen weet hebben van de realiteit.” (Lars)

5.3 Belgian Homeless Cup

Drie respondenten werden bereikt door contact op te nemen met de Antwerpse afdeling van de BHC. Eén participant, die werd geïnterviewd via Recht-op vzw, speelt ook bij de Antwerpse BHC ploeg en werd dus ook naar zijn ervaring met BHC gevraagd. De vier meningen waren globaal gezien zeer positief. Alle respondenten ervaren dit laagdrempelig initiatief als een leuke ontspanning en een manier om opnieuw zin in het leven te krijgen.

“De BHC is belangrijk voor mij, voetbal zit in mijn hart en nieren. Het is goed om mijn frustraties en agressie kwijt te geraken.” (Frank)

“Heel tof, heel toffe sfeer, plezant onder elkaar. We zijn vorige maand naar Tongerlo geweest voor drie dagen, dat was een toernooi. ’s Avonds toffe momenten, lachen, zwanzen,... Dan zie je ook dat het op een andere manier kan, snap je. Dat je niet alleen... dat je ook een leven kan hebben zonder genotsmiddelen.

(...)

Het zijn vrienden geworden ondertussen, ik kom bij die mensen thuis ook, wij doen ook dingen buiten de voetbal. Ik weet nu wel hoe ik andere dingen kan doen.” (Cedric)

5.4 Recht-op vzw

Recht-op is een vereniging waar armen het woord nemen. Het is een laagdrempelig initiatief waar mensen in armoede op een alternatieve manier worden ondersteund in hun leven. Twee respondenten, die beide al vijf jaar in de organisatie zitten, werden gevraagd wat een leven zonder Recht-op voor hen zou betekenen. Beide respondenten voelen zich thuis in de organisatie en zouden ze niet kunnen missen. Het geeft hen het gevoel dat ze nuttig zijn.

“Dat zou de hel zijn. Ik zou mijn geen leven kunnen voorstellen zonder Recht-op want een andere organisatie is niet hetzelfde als hier.” (Gert)

“Ik zou zot worden. Mijn wereld stort gewoon in. Recht-op is samen met voetbal, mijn vrienden en mijn ouders, het enige wat ik in mijn leven heb en waar ik nuttig voor kan zijn. Als dat wegvalt, stort de wereld in en kom ik niet meer buiten. Hier kent iedereen, iedereen.” (Frank)

5.5 Percepties van ongelijke behandeling

Een opmerkelijke vaststelling was dat een vierde van de respondenten vindt dat zij minder snel geholpen worden dan mensen van allochtone afkomst. Deze meningen hebben zowel betrekking op de hulpverlening van het OCMW en opvangcentra als op publieke instanties.

“Een beetje grof gezegd maar wij als Belgen worden opzij gezet en de vreemden gaan voor. Dat is ook zo bij de nachtopvang. Ik heb nog nooit iemand zien bellen naar de nachtopvang om te reserveren, die gaan gewoon zo binnen. Wij worden opzij geschoven en bij ons is het dan van kijk, het is volzet.” (Jeroen)

“Ik ben totaal geen racist, maar al je ziet hoeveel buitenlanders er in sociale woningen hier wonen... dat is schandalig. In plaats van dat iedereen die zomaar in ons België komt aankloppen en die dan direct een dak boven hun hoofd krijgen.. sorry ik vind dat niet correct.” (Bo)

“Ik zeg ik ben een Belg en ik moet wachten... ik zeg zij komen hier toe in Zaventem en hop ze hebben een huis. Ze moeten van de staat ja... maar wij zijn toch ook maar mensen. Die zwarten krijgen 2000 euro per persoon, en als wij hulp nodig hebben.. met 40 euro of 20 euro moeten we tevreden zijn.” (Hans)

6. Huisvesting

6.1 Kostprijs

Heel wat respondenten hebben moeilijkheden ervaren om een geschikte woning te vinden. Vaak zijn de woningen onbetaalbaar omdat een leefloon, werkloosheidsuitkering of een invaliditeitsuitkering, waar de meeste respondenten van genieten, geen hoge huurprijs toelaat.

“Iets vinden van 250, 300 of maximum 400 euro is moeilijk. Als je werkloos bent of als ze geen zekerheid hebben dan aanvaarden ze je niet. Alleenstaand, 2 kinderen en werkloos, op de particuliere markt vind je eigenlijk niets.

(...)

Ik heb nu een huis met 3 slaapkamers maar de huurprijs is 450 euro per maand en op een inkomen van 1000 is dat wel veel. Dus dat is echt wel soms tanden bijten van elke euro een keer om te draaien terwijl bij een sociale woning wordt dat berekend op uw inkomen dus ik ga dan het minimumtarief moeten betalen dus dat is dan iets van een 100 of 150 euro dat ik moet betalen dus dat is wel een groot verschil. Dus als ik de kans krijg om naar een sociale woning te gaan doe ik dat nog altijd.” (Bo)

“Als je lang thuisloos bent wordt het moeilijk om aan een woonst te geraken. Ook omdat je niet werkt en dan moet je het met het inkomen van de werkloosheidsuitkering doen. Bij het OCMW kan je wel een borg vragen, maar veel huisbazen pakken dat niet aan. Dat is een lastige situatie waar je moeilijk uit geraakt.” (Bart)

“Ja, ik heb vorig jaar, nog niet zolang geleden, een appartement, flat, een studiootje meer, voor 485 euro de maand. Ik vond het veel te veel want het kamertje dat ik nu heb is voor 310 euro per maand, is bijna even groot. Nu is het wel mogelijk om iets af te betalen en ook te sparen.” (Ignace)

6.2 Doorgangswoning

Zeven respondenten woonden of wonen in een doorgangswoning. Daar mag men slechts tijdelijk wonen, maar de duur verschilt per OCMW. De mensen die een doorgangswoning kregen waren bijna allemaal positief, omdat ze daardoor tijdelijk bevrijd werden van penibele situatie.

“Ik ben blij dat Geert (maatschappelijk werker van Team Wonen in Kortrijk) me stabiliteit heeft gegeven. Nu mag ik mijn kans niet verliezen en ik wil het huisje houden. Ik ga doen wat ze mij gevraagd hebben en het allemaal goed bijhouden.” (Cathy)

“Wel dat was mijn geluk eigenlijk, ben toen bij Geert De Bolle terechtgekomen en ze waren net bezig met een doorgangswoning volledig nog de laatste afwerkingen bezig te zijn dus in plaats van naar een opvangtehuis te gaan met mijn twee kinderen heb ik direct daar kunnen ingaan dus er is een goedkeuring geweest van het OCMW dat ik direct in een doorgangswoning terecht mocht. Er moesten nog wel een paar dingen afgewerkt worden maar als je kan kiezen tussen een opvangtehuis of direct in een woning met uw kinderen, dan kies je toch voor het laatste.” (Bo)

6.3 Meningen over het woonbeleid van OCMW en CAW

Een aantal respondenten geven aan dat ze de wachttijd voor een sociale woning te lang vinden. Ze zijn vaak al maanden ingeschreven.

“Ik wacht mijn tijd af. Ik ga mij er niet mee opjagen. Je moet er soms wel achter zitten, van hoe zit dat hier, heb je al een huis voor mij? En dan zeggen ze van je moet daar een keer gaan kijken of daar. En dan moet je dat wel doen natuurlijk. Anders word je weer opzij geschoven.” (Jeroen)

“Je moet eerst 6 jaar op een wachtlijst staan vooraleer je een sociale woning krijgt. Dan verschieten ze dat er ongelukken gebeuren, niet alle mensen blijven wachten he.” (Erik)

“Ja, ze hadden mij ingeschreven voor sociale woningen maar dat is ook een hele lange wachtlijst. Ik had wel mijn x aantal punten dat je moet hebben dus ik kreeg wel sneller voorrang maar op zich heb ik dan ook moeten wachten tot in november totdat ik mijn eerste kans maakte op een sociale woning. Maar ja toen stond ik nog 6^e of 7^e op de wachtlijst dus de eerste mag gaan kijken en die neemt dat ja dan.. Dat is ook een raar systeem.” (Bo)

Sommige participanten vragen zich af waarom de wachttijd voor sociale woningen lang zijn, terwijl heel veel andere woningen leeg staan. De respondenten benadrukken niet dat meer woningen van het OCMW of CAW moeten worden bijgebouwd, maar dat men de lege woningen moet laten bewonen.

“Waarom staan er zoveel woningen leeg, terwijl er veel mensen op straat slapen?” (Bart)

“Er zijn zoveel woningen in Kortrijk vrij van het OCMW, die eigenlijk verhuurd kunnen worden aan jongere mensen en jeugd... ik weet dat er hier in Kortrijk meer dan honderd studio's of woningen vrij staan, van het OCMW. Dan kan je je ook afvragen, waarom moet het zo lang duren?” (Ignace)

6.4. Mening over Housing First

Tijdens het interview werd aan de respondenten uitgelegd wat Housing First is en welke proefprojecten in België worden getest. Vervolgens werd hun mening gevraagd om te kijken welke soort van begeleiding de respondenten prefereren. De meeste respondenten zijn voorstander van het initiatief, volgende citaten tonen aan waarom.

“Als je geen dak boven uw hoofd hebt of geen woning hebt, kun je sowieso geen thuis gevoel hebben en als je je niet goed in je vel voelt kun je geen job hebben. Je kan niet presteren. Psychisch kan je dat niet houden.” (Anna)

“Ze hebben weer een dak boven hen, ze hebben weer iets om aan vast te houden terug, waar ze kunnen voor vechten. Dus ze hebben weer strijdlust.. om de mensen hun huis te houden de tweede keer.” (Ignace)

Hoofdstuk 5: Discussie en conclusie

Huidige studie had tot doel om enerzijds de ervaringen rond de thuisloze periode van (ex-)thuislozen in kaart te brengen, en anderzijds om de meningen en percepties van (ex-)thuislozen over het gekregen beleid, te onderzoeken. In het eerste deel worden de onderzoeksbevindingen uit hoofdstuk 4 geïnterpreteerd en gekoppeld aan de literatuurstudie uit hoofdstuk 2 en andere wetenschappelijke literatuur. Het tweede deel beantwoordt de onderzoeksvragen en komt tot een algemene conclusie. Tenslotte analyseert het derde deel de sterktes en zwaktes van huidig onderzoek, welke vragen onbeantwoord blijven en hoe toekomstig onderzoek dit kan beantwoorden.

1. Bespreking van de resultaten

1.1 Concept thuisloosheid

Uit de literatuur blijkt dat thuisloosheid een moeilijk te omschrijven concept is. Enerzijds zijn er definities die nadruk leggen op het ontbreken van huisvesting. Anderzijds wordt voornamelijk de nadruk op maatschappelijke en relationele kwetsbaarheid gelegd (Van Regenmortel, et al., 2006). In 2010 werd op een Europese Consensusconferentie besloten dat de ETHOS-typologie als richtinggevende definitie van dak- en thuisloosheid zal worden gebruikt in de EU (Meys & Hermans, 2015). Deze typologie legt de nadruk op thuisloosheid als een probleem van huisvesting en wordt als meest belangrijke bijdrage beschouwd. Het beleid in Europa wil dak- en thuisloosheid dus voornamelijk beschouwen als een huisvestingsprobleem. Uit de resultaten blijkt dat een derde van de respondenten thuisloosheid als een woonprobleem beschouwt, en daarmee in lijn ligt met de typologie van FEANTSA (2006). Bijna twee derde van de respondenten benadrukt thuisloosheid als een gebrek aan warmte, een vertrouwde omgeving, familie, een rustplaats en een plaats van ontspanning. Deze respondenten sluiten aan bij de tweede categorie, thuisloosheid als een vorm van maatschappelijke en relationele kwetsbaarheid. Deze visie op thuisloosheid komt voornamelijk in Belgisch en Nederlands onderzoek voor (Van Regenmortel, et al., 2006). De resultaten zijn in lijn met de eerste hypothese, die een onderscheid maakt tussen een groep respondenten die thuisloosheid zou reduceren als een huisvestingsprobleem en een groep die de nadruk zou leggen op een gebrek aan sociale relaties.

1.2 Stressvolle levensgebeurtenissen

Uit de onderzoeksbevindingen blijkt dat een derde van de respondenten een gestructureerde verhaallijn brengt en dat die participanten een duidelijk breukmoment kennen, waarna ze thuisloos

werden. Die breukmomenten waren relatiebreuken en uithuiszettingen. Deze bevindingen liggen in lijn met de interviews die in het onderzoek van Van Regenmortel, et al. (2006) werden afgenomen van thuislozen.

Twee derde van de respondenten hebben een cumulatie van negatieve stressvolle gebeurtenissen meegemaakt, waardoor ze uiteindelijk thuisloos werden. De volgende risicofactoren kunnen onderscheiden worden in die gebeurtenissen: relatiebreuk met partner, breuken in sociale contacten met familie, verblijf in instellingen, verblijf in gevangenissen en een problematische gezinssituatie. Deze risicofactoren liggen in lijn met de bevindingen in het onderzoek van Van Regenmortel, et al. (2006). Zij onderscheiden minstens twaalf risicofactoren. Een mogelijke verklaring voor dat grotere aantal is dat de onderzoekers dubbel zoveel mensen interviewden.

De afgebakende SLG's uit de eerste groep respondenten en de verschillende SLG's uit de tweede groep, liggen in lijn met de vier verschillende factoren, die verschillende onderzoeken aankaarten als oorzaken van thuisloosheid (e.g. Hermans, et al., 2007; Lescrauwaet, 2014a; Segers & De Decker, 2011; Van Regenmortel, et al., 2006). Onderstaande tabel wijst de meest voorkomende SLG's, die werden gevonden in dit onderzoek, toe aan oorzakelijke factoren van thuisloosheid, zoals beschreven in tabel 1.

	Factoren van sociale uitsluiting	Voorbeelden
Structureel	Uithuiszetting	Vangnet
Institutioneel	Instellingsverlating	Gebrek aan betaalbare woningen en opvangplaatsen
Relationeel	Gezinssituatie, sociaal netwerk, relationele situatie	Huishoudelijk geweld, relatiebreuk
Persoonlijk	Verslaving	Overmatig drug- en alcoholgebruik

Tabel 4: Vereenvoudiging - Thuisloosheid als gevolg van sociale uitsluiting. Gebaseerd op Hermans, et al., 2007 en Lescrauwaet, 2014a.

1.3 Ervaringen van de thuisloze periode

De activiteiten die de respondenten ondernomen tijdens hun thuisloze periode blijken divers te zijn. Toch kunnen twee types van activiteiten onderscheiden worden. Enerzijds waren er activiteiten die focussen op overleven en op het bevredigen van basisbehoeften. Deze mensen schenen enkel aan het heden te denken en waren niet bezig met de toekomst. De activiteiten van deze groep mensen sluit aan bij de derde hypothese, die stelt dat het gebrek aan materiële middelen thuislozen aanzet om dat gebrek op te vullen door overdag opzoek te gaan naar voedsel en slaapplek. Anderzijds kunnen activiteiten onderscheiden worden die zich richtten op het oplossen van de thuisloze situatie. Deze mensen trachtten papierwerk en dergelijke in orde te maken om uit de situatie te stappen

waarin ze zaten. Deze groep respondenten wil opnieuw de ankerpunten met de samenleving herstellen, of ze niet volledig verliezen. Deze resultaten liggen niet in lijn met de tweede hypothese, die stelt dat thuislozen zich afsluiten van de samenleving.

Het verschil in activiteiten tussen beide groepen van respondenten, kan mogelijks partieel verklaard worden door een verschil in persoonlijkheid. Sommige mensen zetten zich sneller over een situatie heen of zitten minder lang in een ontkenningfase. Mogelijks scoort de groep die hulp zoekt hoger op het domein conscientieusheid en lager op het persoonlijkheidsdomein neuroticisme, zoals omschreven in het Big Five model in het boek van De Raad (2000). In verder onderzoek kan deze verklaring nog verder onderzocht worden door het afnemen van de NEO-PI of NEO-FFI, beide persoonlijkheidsvragenlijsten, om zo de mogelijke risicofactoren voor langdurige thuisloosheid in kaart te brengen (Costa & MacCrae, 1992).

Verder kan er een mogelijke verklaring voor het verschil in activiteiten tussen deze respondenten gevonden worden in het Theory of Change of transtheoretisch model van Proshaska en DiClemente (1985). Deze theorie stelt dat mensen zich in een bepaald motivationeel stadium van verandering bevinden. De respondenten die actief iets aan de situatie probeerden veranderen, situeerden zich mogelijks in een hoger stadium van verandering dan zij die focusten op het bevredigen van de basisbehoeften. Concreet betekent dit dat zij die niets aan de situatie probeerden veranderen de motivatie om te veranderen niet hadden. Mogelijke redenen hiervoor zijn: een gebrek aan kennis, te weinig geloof in zichzelf, het probleem bij anderen leggen of het huidige gedrag levert te veel voordeel op. Indien dit het geval is, zou dit betekenen dat er met deze mensen via de techniek van Motivational Interviewing, ontwikkeld door Miller & Rollnick (1991), kan gewerkt worden om door het opwekken van de eigen motivatie naar een hoger stadium van verandering te gaan. Deze techniek zou mogelijks ook toegepast kunnen worden op de zorgwekkende zorgmijders.

Een laatste partiële verklaring kan gevonden worden in de theorie van Mani, et al. (2013) die werd toegelicht in 4.2. Mensen in (extreme) armoede zijn voornamelijk bezig met korte termijn beslissingen en denken minder na over andere zaken. Dit kan verklaren waarom een groot deel van de respondenten zich niet bezig hield met een duurzame toekomst uit te bouwen. Mogelijks bevond dat deel van de respondenten zich in de meeste gedepriveerde materiële situatie.

De meeste respondenten hebben allemaal een ander gevoel aan de thuisloze periode over gehouden. Het geeft weer dat thuislozen geen homogene groep zijn, en dat elk thuisloosverhaal anders is. Dit is in lijn met wat Van Menxel, et al. (2004) vonden in hun onderzoek met thuislozen.

1.4 Evaluatie hulpverlening

De meeste respondenten wisten naar welke organisatie ze moesten gaan om hulp te krijgen, toen ze thuisloos werden. De meerderheid van de participanten wist echter niet waarmee het CAW of het OCMW hen allemaal kan helpen. Ook uit de literatuurstudie blijkt dat beide organisaties heel veel instrumenten ter beschikking hebben om cliënten te helpen (Demaerschalk & Hermans, 2010). Uit een onderzoek van de Boyser, et al. (2010) bleek dat de medewerkers van het OCMW niet wisten hoe ze de regelgeving van de toekenning van het referentieadres moesten interpreteren. Als het instrument voor de aanbieder al niet duidelijk is, hoe kunnen de vragers dan weten op wat ze recht hebben? Bovendien bestaat er een kans dat het OCMW het referentieadres weigert doordat ze de regelgeving niet juist weten te interpreteren. Eén respondent gaf ook aan dat het OCMW hem een referentieadres had geweigerd, zonder duidelijke reden. Zoals de Boyser, et al. (2010) al vermeldde is er een informatiecampagne nodig zodat alle regelgeving omtrent instrumenten die worden aangeboden, juist wordt geïnterpreteerd.

De meeste respondenten zijn positief over de ervaringen met hun begeleider. Dit resultaat ligt in de lijn met Altena, et al. (2014), die vonden dat de cliënt-hulpverlener relatie op een hoge score mocht rekenen. De band met de hulpverlener is van groot belang om de thuisloze te motiveren. Respondenten ervaren een positief gevoel van de hulpverlener als die interesse toont. Het zorgt voor een van de eerste bouwstenen in een vertrouwensrelatie tussen beide partijen (Hermans, et al., 2007). De vierde hypothese, die uitgaat van een goede relatie met de rechtstreekse hulpverlener, kan dus worden bevestigd.

De ervaringen zijn minder positief als het gaat over de relatie met het OCMW als instelling. De helft van de respondenten geven aan al negatieve ervaringen met het OCMW te hebben gehad. Dit ligt in lijn met de resultaten van verschillende studies (de Winter & Noom, 2001; Van Doorn, 2002; Van Regenmortel, et al., 2006) en bevestigt de vijfde hypothese, die stelt dat thuislozen een problematische relatie met traditionele hulporganisaties hebben. De respondenten in dit onderzoek gaven aan niet te begrijpen waarom het OCMW bepaalde beslissingen nam, of wensen niet wilde inwilligen. De Winter & Noom (2001) geven aan dat de respondenten in hun studie meer overleg en communicatie willen. Communicatie zou een van de verklaringen kunnen zijn voor de slechte relatie tussen het OCMW en de thuisloze. Met meer communicatie tussen beide partijen, zouden de cliënten meer begrip kunnen opbrengen voor bepaalde beslissingen. Nu vatten ze bepaalde beslissingen op in die zin dat maatschappelijke werkers hen niet zouden willen helpen. Hoewel ook dat een mogelijke verklaring is, lijkt die niet zo waarschijnlijk. In het CAW werken ook veel maatschappelijke werknemers en over de relatie tussen CAW en thuisloze zijn alle respondenten

positief. De vijfde hypothese kan dus niet worden bevestigd met betrekking tot de CAW's. Een mogelijke verklaring ligt in het verschil in takenpakket dat het CAW en het OCMW vervullen. Het OCMW beheert de financiële kant van de zaak, terwijl het CAW begeleiding en opvang voorziet (De Boyser, et al., 2010). Thuislozen krijgen bijvoorbeeld een leefloon of een invaliditeitsuitkering via het OCMW. Als de thuisloze geen leefloon krijgt door omstandigheden, heeft hij niets van financiële middelen om op terug te vallen. Bijgevolg wordt het moeilijk om de basisbehoeften te blijven bevredigen. Als er iets misloopt bij de hulpverlening van het CAW, kan dat een minder negatieve invloed hebben op de thuisloze. Om die redenen zou de relatie van de thuisloze met het OCMW slechter kunnen zijn dan die met het CAW.

Een klein deel van de respondenten ondernemen activiteiten met een laagdrempelige organisatie, i.c. de Belgian Homeless Cup en Recht-op vzw. Alle respondenten waren positief over de organisaties en hun activiteiten. Deze bevindingen liggen in lijn met de argumentatie van De Bolle (2013), die stelt dat laagdrempelige initiatieven een meerwaarde voor thuislozen kunnen betekenen. Altena, et al. (2014) daarentegen vonden dat de respondenten in hun onderzoek, laagdrempelige initiatieven de minst hoge score gaven. Deze vorm van hulpverlening betekent voornamelijk een meerwaarde voor zorgmijders, die niet bereikt worden door de traditionele hulporganisaties (Hermans, et al., 2007).

Een vierde van de respondenten gaf aan dat allochtonen sneller aan huisvesting of geld geholpen worden door het OCMW of CAW. Deze bevinding kan bij de respondenten zijn ontstaan door de regelgeving over sociale woningen. Ten eerste kan een OCMW een aanvraag indienen bij een SHM om een dakloze versneld toe te wijzen aan een sociale woning. Die aanvraag kan echter geweigerd worden als al voor 5% van de cliënten de versnelde toewijzing werd toegepast (Pannecoucke, et al., 2015). Ten tweede ligt het puntensysteem van een Sociaal Verhuurkantoor aan de basis van uitsluiting tussen bepaalde profielen van de vraagzijde naar een sociale woning (De Decker, 2012). Voor beide gevallen geldt dat de respondent een sociale woning geweigerd kan zien, terwijl een allochtoon na hem of haar wel een sociale woning toegewezen kan krijgen. De respondent heeft bovendien geen kennis van het dossier van de allochtoon en kan dus niet objectief oordelen over mogelijke discriminatie op de sociale huisvestingsmarkt.

2. Conclusie

De opzet van dit onderzoek was tweeledig. Enerzijds wou het in kaart brengen wat thuislozen doen wanneer ze thuisloos zijn, hoe ze die periode ervaren en welke gevoelens ze aan die periode overhouden. Anderzijds trachtte deze masterproef te onderzoeken hoe thuislozen de hulp van verschillende instanties beoordelen. Om het doel van dit onderzoek te bereiken werden zeventien mensen geïnterviewd die op het momenten van het interview thuisloos waren of thuisloos zijn geweest. Daarnaast vulde nog één respondent een schriftelijke vragenlijst in. Van achttien (ex-)thuislozen werd dus informatie verzameld om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

In de (inter)nationale wetenschappelijke literatuur is geen consensus te vinden over wat thuisloosheid is. Een onderscheid kan gemaakt worden tussen definities die voornamelijk nadruk leggen op een gebrek aan huisvesting en definities die de maatschappelijke en relationele kwetsbaarheid van de thuisloze benadrukken (Van Regenmortel, et al., 2006). De belangrijkste bijdrage in de discussie omtrent een goede definitie levert FEANTSA aan, met de ETHOS-typologie (Demaerschalk & Hermans, 2010). De typologie legt echter een te grote nadruk op uitsluiting van de huisvestingsmarkt (Meys & Hermans, 2015). Omwille van het gebrek aan een unanieme, omvattende definitie over thuisloosheid, werden de respondenten gevraagd wat thuisloosheid voor hem of haar betekent. Ruwweg kunnen de antwoorden verdeeld worden in lijn met de wetenschappelijke literatuur. Enerzijds reduceert een groep thuisloosheid tot een probleem van huisvesting, en anderzijds definieert een tweede groep thuisloosheid als een gebrek aan sociale relaties.

De resultaten die de eerste onderzoeksvraag beantwoorden kunnen opgedeeld worden in twee soorten. Enerzijds bleek een groep respondenten enkel bezig te zijn met overleven. Zij zochten eten en drinken of een slaapplek voor de avond. Deze groep was niet of nauwelijks bezig om zich uit de thuisloze periode te liften. Daarnaast trachtte een andere groep uit de huidige situatie te ontsnappen. Deze mensen gingen langs instanties om bepaalde documenten in orde te maken. Voor het verschil in ondernomen activiteiten werden meerdere mogelijke verklaringen gezocht. Een eerste mogelijke reden voor het verschil tussen de respondenten werd gezocht in het verschil in persoonlijkheid tussen mensen (De Raad, 2000). De tweede verklaring stelt dat mensen zich in een bepaald motivationeel stadium van verandering bevinden (Proshaska & DiClemente, 1985). Respondenten die acties ondernomen om hun huidige situatie te veranderen, bevinden zich in een verder stadium. Ten slotte werd het verband gelegd met de theorie van (Mani, et al., 2013), die stelt dat mensen in extreme armoede voornamelijk korte termijn beslissingen nemen. Het gevoel dat de respondenten overhielden aan de thuisloze periode was zeer divers. Het geeft weer dat thuislozen een zeer heterogene groep vormen (Van Menxel, et al., 2004).

Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden werd aan de respondenten gevraagd hoe zij de hulp(organisaties) beoordelen. In lijn met de wetenschappelijke literatuur (Altena, et al., 2014) waren de respondenten over het algemeen tevreden over de relatie met hun begeleider. Daar staat tegenover dat de relatie met de hulporganisaties niet altijd even positief is. De helft van de respondenten gaf aan al slechte ervaringen met het OCMW te hebben gehad. Over het CAW, de tweede grootste hulpaanbieder in de thuislozenzorg, waren de reacties van de respondenten wel positief. Een eerste mogelijke verklaring voor de slechte relatie tussen thuisloze en OCMW werd gezocht in een problematische communicatie, aangezien dat ook in de literatuur een mogelijke oorzaak kon zijn (de Winter & Noom, 2001). Een tweede verklaring werd gezocht in het takenpakket van de instellingen. Het OCMW heeft controle over de financiële middelen van de thuisloze, en heeft dus een grote invloed op al dan niet bevredigen van de materiële behoeften. Een probleem in deze materie kan een grote invloed hebben op de relatie tussen het OCMW en de thuisloze. De laagdrempelige initiatieven werden, zoals het CAW, wel positief geëvalueerd door de respondenten die activiteiten ondernamen bij deze organisaties. Ten slotte gaf een vierde van de respondenten aan zich benadeeld te voelen in vergelijking met allochtonen op vlak van huisvesting.

3. Beperkingen van het onderzoek

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Ten eerste kunnen de onderzoeksbevindingen niet veralgemeend worden naar alle thuislozen. Dit onderzoek had betrekking op achttien (ex-)thuislozen, en de resultaten zijn dan ook niet representatief voor de gehele thuislozenpopulatie. Bovendien werden enkel (ex-)thuislozen bevraagd die in contact kwamen met een OCMW, een CAW, de BHC Antwerpen en/of Recht-op vzw. Thuislozen die met andere organisaties in contact kwamen, hebben bijgevolg mogelijks andere antwoorden. Daarnaast is het aantal respondenten van de BHC Antwerpen en Recht-op vzw vrij beperkt. De antwoorden van deze respondenten kunnen niet veralgemeend worden naar alle thuislozen die deze organisaties bereiken.

Ten tweede steunt dit onderzoek op biografische interviews. Die hebben als nadeel dat mensen bepaalde zaken vergeten en slechts delen van verhalen vertellen (Segers & De Decker, 2011). Daarnaast was ik voor de respondenten een onbekende. Mogelijks hebben ze zich daarom minder open gesteld en bepaalde vragen slechts gedeeltelijk beantwoord.

Ten slotte heeft dit onderzoek enkel betrekking op thuisloosheid in een stedelijke context, i.c. Antwerpen, Gent en Kortrijk. De onderzoeksbevindingen kunnen dus niet, of slechts in beperkte mate, naar een hoger geografisch niveau gebracht worden. De resultaten zijn tot stand gekomen door de invloeden, instanties en processen in een lokale context. In een andere context zouden mogelijks andere resultaten gevonden worden.

4. Sterktes van het onderzoek

Deze masterproef is een verrijking voor het academische onderzoek rond thuisloosheid omwille van verschillende redenen. Ten eerste zijn in het verleden nog maar weinig studies ondernomen die de dakloze periode van thuislozen weergeven (De Bolle, 2013). Thuislozen werden in voorgaande onderzoeken vooral als passief onderzoeksobject benaderd waarover cijfers en informatie werd verzameld (Van Regenmortel et al., 2006). Dit onderzoek zet de (ex-)thuisloze echter centraal. De antwoorden van de respondenten vormen de onderzoeksbevindingen, die vertaald kunnen worden naar het veld.

Ten tweede is er nood aan meer kwalitatief onderzoek in Europa op basis van diepte-interviews, om de dynamieken van dak- en thuisloosheid beter te verklaren (Busch-Geertsema, 2010). Dit onderzoek beantwoordt aan nood.

Ten derde, door gebruik te maken van semigestructureerde interviews, in plaats van vragenlijsten, werd er tegemoetgekomen aan de participanten. Volgens Brackez (2011) is een open en flexibel

gesprek nodig om betekenissen van fenomenen en ervaringen te achterhalen. Door gebruik te maken van interviews, kon de volgorde van de onderwerpen aangepast worden en was er de mogelijkheid om dieper in te gaan op bepaalde vragen. Vaste vragenlijsten vereisen een zeker homogeniteit van de te onderzoeken groep. Bij diepte-interviews wordt ruimte voor heterogeniteit van de onderzoekspopulatie toegelaten en uit de literatuur blijkt dat thuislozen allesbehalve een homogene groep vormen (Van Regenmortel et al., 2006).

Tot slot is het gegeven van de onbekende onderzoeker is ook positief voor biografische interviews. Voldoende afstand tussen beide partijen zorgt ervoor dat de relatie duidelijk is. De onderzoeker zal niet geconfronteerd worden met een ethisch dilemma om de geïnterviewde hulp aan te bieden (Glesne, 2011).

5. Aanbevelingen voor volgend onderzoek en de praktijk

Uit de onderzoeksbevindingen kwam sterk naar voor dat de populatie van thuislozen zeer heterogeen is. Het kan belangrijk zijn in toekomstig onderzoek meer aandacht te besteden aan de thuisloze als individu en te kijken naar zijn persoonlijkheid. Verder onderzoek is nodig naar de scores van thuislozen op de domeinen conscientieusheid en neuroticisme, om de mogelijke risicofactoren voor langdurige thuisloosheid in kaart te brengen.

Ten tweede, is verder onderzoek over de effectiviteit van bepaalde diensten aan de aanbodzijde van de hulpverlening nodig. De meest effectieve diensten kunnen dan uitgebreid worden. Omwille van budgettaire redenen is het zinvol om ook naar de efficiëntie te kijken van bepaalde diensten.

Ten slot, het is voor de praktijk van belang inzichten van thuislozen mee in de verbetering van de hulpverlening te nemen (de Winter & Noom, 2001). Gebruikers zijn immers ervaringsdeskundigen, waarop het hulpverleningsaanbod gericht is. Ze vormen de vraagzijde van de hulp en zijn dan ook het best geplaatst om die hulp te evalueren.

Bijlagen

1. ETHOS-typologie
2. Vragenlijst
3. Vragenlijst Mats
4. Algemene informatie
5. Informed Consent
6. Verklaring op eer

Bijlage 1: ETHOS-typologie

		Operationele categorie		Leefsituatie		Definitie
Conceptuele categorie	Dakloos	1	In openbare ruimte leven (geen vaste verblijfplaats)	1.1	Openbare ruimte of open lucht	Leven op de straat en in openbare ruimte, zonder verblijfplaats.
		2	Mensen in nachtopvang	2.1	Laagdrempelige opvang (direct toegankelijk)	Mensen zonder vaste verblijfplaats die gebruik maken van nachtopvang, laagdrempelige opvang, korte du...
	Thuisloos	3	Mensen in opvang voor thuislozen	3.1	Opvangcentrum halflange termijn	Opvang voor kortdurend verblijf.
				3.2	Tijdelijke huisvesting	Tijdelijke huisvesting (geen vastgestelde tijdslim...
				3.3	Huisvesting als overbruggingsperiode	Tijdelijke huisvesting (vastgestelde overbrugging... OCMW.
		4	Mensen in vrouwenopvang	4.1	Vluchthuizen vrouwenopvang	Opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn van hu...
		5	Mensen in opvang voor asielzoekers en immigranten	5.1	Asielzoekerscentrum	Gesloten asielcentra of tijdelijke opvang door hu...
				5.2	Pension voor seizoenarbeiders	verblijfsstatus.
		6	Mensen die binnenkort uit een instelling komen	6.1	Penitentiaire inrichting	Geen huisvesting beschikbaar voor vrijlating.
				6.2	Medische instellingen (inclusief afkickcentra, psychiatrische ziekenhuizen)	Geen huisvesting beschikbaar voor vrijlating.
				6.3	Jeugdinstituten	Blijven langer door gebrek aan huisvesting
		7	Begeleid wonen	7.1	Zorgwonen voor oudere daklozen	Begeleid wonen voor ouderen in groepswoning
				7.2	Begeleid wonen voor mensen die dakloos zijn geweest	Begeleid wonen voor individuen.
	Instabiele huisvesting	8	Mensen zonder een huurcontract	8.1	Tijdelijk bij familie of vrienden	Leven in tijdelijke conventionele huisvesting bij vrienden (niet uit vrije keuze).
				8.2	Zonder formeel huurcontract	Gebuiten van een woning zonder formeel huurcontracten).
				8.3	Illegale bezetting van terrein	Bezetten van terrein zonder wettelijke rechten.
		9	Mensen die uit hun huis worden gezet	9.1	Uitgevoerd dwangbevel (huurhuis)	Wanneer procedures voor uithuiszetting in gang...
				9.2	Terugname bevel (koophuis)	Wanneer de hypotheekverstrekker het huis in b... wegens niet aflossing woonkrediet.
		10	Mensen die leven onder dreiging van huiselijk/familiaal geweld	10.1	Gemeld bij politie	Wanneer de politie actie onderneemt om veilig... slachtoffers van huiselijk geweld te garanderen.

	Ontoereikende huisvesting	11	Mensen in tijdelijke/niet conventionele woningen	11.1	Camper/caravan	Niet bedoeld als standaard woonplaats (vb: Romani woonwagenbewoners, campingbewoners).
				11.2	Niet conventionele woonruimte	Tijdelijke schuilplaats (kraken).
				11.3	Tijdelijke aard	Illegale bezetting van een terrein/gebouw (kraken).
		12	Mensen in ongeschikte huisvesting	12.1	Woning ongeschikt voor bewoning	Woonruimte die ongeschikt is verklaard voor bewoning.
		13	Mensen die wonen in een extreem overbevolkt gebouw	13.1	Hoogste nationale vorm van overbevolking	Bepaald als het overschrijden van de nationale maximumdichtheidsnorm voor oppervlakte of bruikbare kamers per huisjesmelkerij.

Bijlage 2: Vragenlijst interviews

Kwalitatief onderzoek: Thuisloosheid door de ogen van de (ex-)thuisloze.

Hoe beleef je de thuisloze periode?

Hoe beoordeel je de formele en informele hulp, begeleiding en initiatieven waarmee je in aanraking kwam?

1. Wat is voor jou thuisloosheid? Kan je een definitie geven?

2. Wanneer bent u thuisloos geworden?

- Bent u lang thuisloos geweest?

3. Hoe bent u thuisloos geworden?

- Had u werk vooraleer u thuisloos werd?
- Woonde u alleen/met vrienden/vriend(in)?
- Waar woonde u? Stad of dorp?
- Was het iemand zijn schuld?

4. Wat deed u toen u (net) thuisloos werd (was)?

- Waar bracht je je dagen door?
- Hoe bracht je je dagen door?
- Ging je van opvang naar opvang?
- Zag je nog vrienden/familie?
- Kan je je gevoel (van toen) omschrijven? Voelde je je anders?
- Hoe keken mensen naar je vond je?
- Wat onthoud je (van toen)?

5. Begeleiding

- Bent u gaan aankloppen bij OCMW/CAW/andere organisatie?
- Hoe kwam je terecht bij organisatie X?
- Heb je hulp gekregen/krijg je hulp van een instantie? Wat doen (deden) ze voor je?
- Kreeg je voldoende hulp?
 - o Was de hulp goed? Wat wel en wat niet?
 - o Lieten ze je zelfstandig zijn?
 - o Op welke vlakken kreeg je hulp?

6. Wat vind je van de hulpverlening in Vlaanderen?

- Is er voldoende hulpverlening?
- Wat is er mis met de hulpverlening in het algemeen?
- Wordt er voldoende naar jullie geluisterd?
- Wat vind je van de wachttijden?
- Zijn er punten van verbetering?
- Is het duidelijk waar je heen kan als je thuisloos wordt?

7. Wat vind jij van de thuislozen problematiek in Vlaanderen?

8. Wat is je huidige situatie?

- Waar woon je?
- Met wie woon je?
- Heb je een vast inkomen?
- Heb je vrienden/familie/..?

Stellingen:

1. Volgens onderzoek van De Winter, et.al (2001) is er vaak conflict en zijn er tegengestelde visies tussen begeleider en cliënt.

- Waarom wordt de thuisloze vaak verkeerd begrepen?
- Zijn er volgens u onoverbrugbare kloven tussen begeleiding en thuislozen?
- Wordt er in politieke beslissingen of tijdens het uitstippelen van het beleid te weinig geluisterd naar thuislozen?

2. Eerst een huis, dan een thuis? (cf. 'Zonder (t)huis: Van Regenmortel e.a., 2006) Voor veel thuislozen valt een nieuwe start samen met het verwerven van een eigen woning.

3. De man in de straat ligt niet wakker van de thuislozenproblematiek. Er moet meer aandacht aan besteed worden vanuit verschillende beleidsniveaus.

Zijn er nog dingen die je kwijt wilt? Opmerkingen?

Bijlage 3: Vragenlijst Mats

Kwalitatief onderzoek: Thuisloosheid door de ogen van de (ex-)thuisloze.

Geachte mijnheer/mevrouw

Alvast enorm bedankt om deel te nemen aan het onderzoek.

De vragenlijst is volledig anoniem, enkel uw voornaam (of indien gewenst een fictieve naam) wordt gebruikt.

Gelieve onderstaande vragen zo ruim mogelijk te beantwoorden. Er is schrijfruimte voorzien in de witte kaders maar dit kan onvoldoende zijn. Schrijf gerust onder de kaders.

Als je op een vraag niet wilt antwoorden mag je ze open laten. Met alle antwoorden wordt vertrouwelijk omgegaan.

1. Wat is voor jou thuisloosheid? Kan je een definitie geven?

2. Wanneer bent u thuisloos geworden?

- Bent u lang thuisloos geweest?

3. Hoe bent u thuisloos geworden?

- Had u werk vooraleer u thuisloos werd? Zo ja, wat voor werk?

- Woonde u alleen/met vrienden/vriend(in)?

- Waar woonde u? Stad of dorp?

- Was het iemand zijn schuld dat u thuisloos werd?

4. Wat deed u toen u (net) thuisloos werd (was)?

- Waar bracht je je dagen door?

- Hoe bracht je je dagen door? Wat deed je juist?

- Ben je in dag of nachtopvang (geweest)? Zo ja, welke?

- Zag/Zie je nog vrienden/familie?

- Kan je je gevoel (van toen) omschrijven? Voel(de) je je anders?

- Hoe keken mensen naar je vond je?/ Hoe kijken mensen naar je?

- Wat onthoud je (van toen)?

5. Begeleiding

- Bent u gaan aankloppen bij OCMW/CAW/andere organisatie?

- Hoe kwam je terecht bij het OCMW/CAW/andere organisatie?

- Heb je hulp gekregen/krijg je hulp van een instantie? Wat doen (deden) ze voor je?

- Kreeg je voldoende hulp?

- Was de hulp goed? Wat wel en wat niet?
- Lieten ze je zelfstandig zijn?
- Op welke vlakken kreeg je hulp?

6. Wat vind je van de hulpverlening in Vlaanderen?

- Is er voldoende hulpverlening?

- Wat is er mis met de hulpverlening in het algemeen?

- Wordt er voldoende naar je geluisterd?

- Wat vind je van de wachttijden?

- Is het duidelijk waar je heen kan als je thuisloos wordt?

- Zijn er punten van verbetering mogelijk?

7. Wat vind jij van de thuislozen problematiek in Vlaanderen?

8. Wat is je huidige situatie?

- Heb je een appartement/studio/..?

-
- Heb je een (vast) inkomen?

- Heb je vrienden/familie/..?

Stellingen:

1. Volgens onderzoek van De Winter e.a (2001) is er vaak conflict en zijn er tegengestelde visies tussen begeleider en cliënt.

- Waarom wordt de thuisloze vaak verkeerd begrepen volgens jou?

- Zijn er volgens u onoverbrugbare kloven tussen begeleiding en thuislozen?

- Wordt er in politieke beslissingen of tijdens het uitstippelen van het beleid te weinig geluisterd naar thuislozen?

2. Eerst een huis, dan een thuis? (cf. 'Zonder (t)huis: Van Regenmortel e.a., 2006) Voor veel thuislozen valt een nieuwe start samen met het verwerven van een eigen woning. Wat vind jij van deze uitspraak?

3. *“De man in de straat ligt niet wakker van de thuislozenproblematiek. Er moet meer aandacht aan besteed worden.”* Wat vindt jij van deze uitspraak?

Zijn er nog dingen die je kwijt wilt? Opmerkingen?

--

Enorm bedankt voor je deelname!

Koen Van der Velden

Bijlage 4: Algemene informatie

Voornaam/initialen/fictieve naam

Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

Wat is uw geboortedatum?

Wat is uw nationaliteit?

- ☐ Belg
- ☐ Andere:

Wat is uw hoogste opleidingsniveau?

- ☐ Geen
- ☐ Buitengewoon basisonderwijs
- ☐ Basis onderwijs
- ☐ Lager secundair onderwijs
- ☐ Hoger secundair onderwijs
- ☐ Hoger onderwijs (Hoger beroepsonderwijs of Hogeschool)
- ☐ Universitair onderwijs
- ☐ Andere:

Wat is uw huidige werksituatie?

- ☐ Student
- ☐ Arbeider
- ☐ Bediende
- ☐ Kaderfunctie
- ☐ Zelfstandige
- ☐ Werkloos
- ☐ Andere:

Bijlage 5: Informed Consent

Toestemming medewerking onderzoek:

JOUW MENING OVER THUISLOOSHEID EN HULPVERLENING

Beste

Ik ben Koen Van der Velden en volg de master sociaal-economische wetenschappen aan de Universiteit Antwerpen. In het kader van mijn masterproef doe ik onderzoek naar thuisloosheid. Hiervoor wil ik thuisloosheid bekijken door de bril van mensen die thuisloos zijn of thuisloos zijn geweest. Concreet wil ik mensen die thuisloos zijn of thuisloos zijn geweest interviewen en hen vragen stellen over hoe ze de thuisloze periode beleefd hebben (of beleven) en hoe ze de hulpverlening ervaren (hebben).

Deze interviews worden met uw toestemming opgenomen en nadien uitgetypt. Indien gewenst kan u de uitgetypte versie altijd via mij verkrijgen, alsook extra informatie over het onderzoek. De gegevens worden anoniem verwerkt, naam en adres worden niet vermeld. Ik gebruik enkel uw voornaam en als u dat wenst kan dit vervangen worden door een fictieve naam. Van al deze interviews wordt dan op het einde een verslag gemaakt dat wordt gelezen door mensen van de Universiteit Antwerpen. U kan op elk moment de deelname aan het onderzoek stop zetten.

Als je wil meewerken, ben ik genoodzaakt om je schriftelijke toestemming te vragen. Gelieve daarom hieronder de gevraagde gegevens in te vullen. Deze gegevens worden apart van het interview verwerkt om uw anonimiteit te garanderen.

Hartelijk bedankt voor uw tijd en medewerking.

Koen Van der Velden

Hierbij wil ik (naam + familienaam) vrijwillig deelnemen aan het onderzoek.

Ik geef de toestemming om het interview te gebruiken voor de masterproef van Koen Van der Velden.

Voor akkoord

Datum

.....

Naam + handtekening

Bijlage 6: Verklaring op Eer

Verklaring op Eer

Ik, ondergetekende, aanvaard de volgende voorwaarden en bepalingen van deze verklaring:

In het kader van het uitvoeren van mijn Masterproef aan de Universiteit Antwerpen (UAntwerpen) binnen de faculteit Sociale Wetenschappen, zal ik toegang krijgen tot (technische en andere) informatie van UAntwerpen en/of derde partijen, in geschreven, elektronische, mondelinge, visuele of eender welke andere vorm, met inbegrip van (maar niet beperkt tot) documenten, kennis, data, tekeningen, foto's, filmmateriaal, modellen en materialen. Deze informatie wordt gezamenlijk met informatie voortkomend uit het door mij uitgevoerde onderzoek beschouwd als 'Vertrouwelijke Informatie'.

Ik zal de Vertrouwelijke Informatie uitsluitende aanwenden voor het uitvoeren van het onderzoek in kader van mijn studies binnen UAntwerpen. Ik zal:

- a) de Vertrouwelijke Informatie voor geen enkele andere doelstelling gebruiken;
- b) de Vertrouwelijke Informatie niet zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van UAntwerpen op directe of indirecte wijze publiek maken of aan derden bekendmaken.
- c) De Vertrouwelijke Informatie noch geheel noch gedeeltelijk reproduceren.

Aangezien ik bij de creatie van de onderzoeksresultaten in het kader van mijn studies bij UAntwerpen, beroep doe op universitaire middelen en faciliteiten, draag ik hierbij de vermogensrechten van mijn onderzoek over aan Universiteit Antwerpen.

Voor de uitvoering van mijn werk verbind ik mij ertoe om alle onderzoeksdata en ideeën niet vrij te geven tenzij met uitdrukkelijke toestemming van mijn promotor(en).

Na de beëindiging van mijn Masterproef zal ik alle verkregen Vertrouwelijke Informatie en kopieën daarvan, die nog in mijn bezit zouden zijn, aan UAntwerpen terugbezorgen.

Naam: Koen Van der Velden

Adres: Pauwelsdreef 84, 2940 Hoevenen

Geboortedatum en –plaats : 03/06/1993, Merksem

Datum:

Handtekening